

PLANINSKI

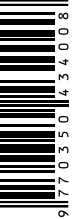
10
2017

INTERJU

**Miljko Lesjak
Miranda Ortar**

Z NAMI NA POT

Furlanski Dolomiti

3,90 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

Planinski zemljevid Šaleška dolina z okolico 1 : 50 000

Planinski zemljevid Šaleška dolina z okolico 1 : 50 000 je sodoben planinski zemljevid, primeren za planince in izletnike. Poleg samoumevnih planinskih poti (posebej sta označeni obhodnici Slovenska planinska pot in Evropska pešpot E6), so označena tudi številna plezališča, ki jih ne tem koncu Slovenije res ne manjka, ter planinske kočice in ostali gostinski objekti. Voznikom v pomoč so zavedena tudi večja parkirišča na izhodiščih priljubljenejših planinskih ciljev.

Format: 70 x 100 cm

CENA: V času od 15. 10. 2017 do 15. 11. 2017 lahko planinski zemljevid kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 4,05 € (redna cena: 8,10 €).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

IZBIRNI VODNIKI PZS

V sklopu izbirnih planinskih vodnikov so do sedaj izšla že tri dela, in sicer vodniki *Razširjena slovenska planinska pot, Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Krasker Dolina Soče – Bovško*, ki je izšel tudi v angleškem jeziku.

Izbrana metodologija predstavitve in način prikaza pohodnih poti sta povzeta po podobnih vodnikih, ki izhajajo pri Planinski založbi PZS. Posamezno poglavje je sestavljeno iz predstavitve cilja, opisa poti, opisa izhodišča, zahtevnosti, opreme.

SREČNO IN VAREN KORAK!

INFORMACIJE · NAKUP · NAROČILA

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK:
Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.
Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke,
ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.
117. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorakova ulica 9, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com
www.pvkazalo.si
www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl,
Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate,
Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško,
Sonja Čokl

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4600 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte
po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na
elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo.
Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave,
krajsanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih
prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in
prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno
mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih
delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,
Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana,
po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali
po telefonu 080 1893 (24 ur na dan).

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572,
odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 39 EUR,
63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani
PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino
Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca
po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari
naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra
za prihodnje leto.

Izdajanje revije sofinancira Javna agencija za raziskovalno
dejavnost Republike Slovenije (ARRS), št. pog. 630-
183/2017-1.

Program informiranja o planinski dejavnosti
sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in
Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Južni vrh Arjune, na katerega sta bila v začetku osemdesetih let s strani
poljskih alpinistov opravljena dva vzpona. Foto: Urban Novak

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja
vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti,
ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in
možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno
subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu
lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro.
Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne
moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne
poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli
zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Foto: Matjaž Milavec

Kje je tu užitek?!

»Če boš plezala, boš postala možača!« Ta drzna izjava je bila že vnaprej na neuspeh obsojen poskus mojega očeta, da bi svojo uporniško hčer v cvetu mladosti odvrnil od alpinizma. Ne vem, ali je bil res iskreno prepričan v to, da alpinizem v splošnem škodi ženskosti (navzven in navznoter), sem se pa tega njegovega stavka spomnila vsaj dvakrat: na nekem mednarodnem srečanju alpinistk, na katerem nas je sprejela tako robata plezalka, da smo jo v naših pogovorih imenovali kar Hans in se mi je zdela lep primer tega, kar si je o alpinistkah domnevno mislil moj oče, ter nedavno med gledanjem filma *Jezdecji viharjev* o vzponu dveh alpinistk na Torre Central v čilenskem narodnem parku Torres del Paine. Otečeni in potolčeni prsti, razpokane ustnice, zabuhla in zgubana obraza, razmršeni lasje, zares bi težko našla kakšno sled gracioznosti. Vendar pa tudi okolje, v katerem sta bili, ni bilo ravno plesna dvorana, temveč neizprosna vertikala patagonskih ojštric. K sreči sem se z alpinizmom ukvarjala dovolj dolgo in spoznala veliko plezalk, tako da sem očetovo hipotezo ovrgla, če se izrazim v znanstvenem jeziku. Nekaj je sicer res na tem, da surovo okolje lahko pusti sledi tako na duši kot na telesu, vendar prav dosti robotih "Hansov" med alpinistkami vseeno nisem srečala.

Patagonija, ki se je tako ostro zarezala v obličja protagonistk filma, je dobro prizorišče za epske zgodbe: nenehna grožnja poslabšanja vremena, ki jo spremljajo orkanski vetrovi, mraz, padajoče kamenje in led ter druge objektivne nevarnosti, težki nahrbtniki – verjetno se je že kakšen od alpinistov kdaj vprašal, kaj mu je bilo tega treba. Podobno je zanimalo snemalca v filmu *Igrišče odraslih otrok*. Športni plezalec Stephane, ki zimo preživlja v španskem plezališču Siurana v upanju, da mu uspe preplezati nekaj težkih smeri, se po kdo ve katerem neuspelem poskusu v eni izmed njih pridruša, da je plezanje v njej eno samo trpljenje. Glas za kamero prostodušno vpraša: "Kje je torej užitek?!" Stephane nekaj trenutkov zazrt predse molči, nato pa se h kameri obrne z neopisljivim nasmeškom in iskričnim pogledom, ki povesta vse.

Če bi me kdo vprašal, ali je bilo vredno dobro desetletje življenja posvetiti s stališča mnogih ljudi tako absolutno nekoristni in nerazumljivi stvari, kot je vzpenjanje po skalovju, ne bi niti za hip odlašala z odgovorom. Seveda je bilo vredno! A neke poglobljene ali filozofske razlage, čemu, pravzaprav nimam. Vstajali smo sredi noči, včasih dobesedno klecali pod težkimi nahrbtniki, zmrzovali na stojiščih, si pihali v premrle prste, spali v vlažnih in mrzlih zimskih sobah, (zasilnih) bivakih in snežnih luknjah, se na smrt utrujeni, lačni in žejni opotekali v dolino, trepetali, ali bo klin, s katerega smo se spuščali po vrvi, vzdržal, preklinjali slabe razmere, se tresli v krušljivem svetu, se basali po sluzastih kaminih brez pravega varovanja, se plazili po drobljivih policah nad "vabečo globino", pral nas je dež, žgalo nas je sonce, tavalili smo v megli, razgibavali v premajhne plezalke ujetje in venomer boleče prste: saj res, kje je tu užitek?? Pri tem, da smo bili čisto navadni plezalni smrtniki, ki zares neprizanesljivega sveta najvišjih gora našega planeta sploh nismo okusili. Spokojna jutra, široke razglede, romantične sončne zahode in kar je še takih reči, ki nam v gorah polnijo dušo, bi lahko občudovali zgolj s planinskih poti, počasi in *nalhno*. Kaj nam je bilo treba riniti v skale? Če potegnem črto, je bilo tam zgoraj v strminah kljub vsemu preprosto – lepo, pa čeprav se nam je tako pogosto zdelo šele zvečer v topli postelji. Tisto neotipljivo, neopisljivo je odtehalo vse ostalo, tako da smo se kakor odvisniki po nov odmerek droge vedno znova vračali v stene.

Dandanes, ko moje poti po večini vodijo mimo sten, mi on, ko mu v besednih dvobojih z vzdihom postavim sicer retorično vprašanje "Ah, kaj bi jaz brez tebe?", nemudoma odvrne: "Najbrž bi si v Črnem Kalu pihala v oguljene prste!" Zelo verjetno bi si jih res – in bržkone bi bila s tem čisto zadovoljna. Čeprav menda obstaja tudi možnost, da bi bila, khm, zmahana možača.

Mateja Pate

UVODNIK

1 **Kje je tu užitek?!**

Mateja Pate

KAŠMIR

5 **Odrava na Arjuno**

Irena Mušič Habjan

INTERJUJ

12 **Miljko Lesjak**

Anka Vončina

ZAPISI V GORAH

16 **Pesmi po planinah**

Milka Bokal

USI MOJI TRIGLAVI

20 **Čez hribe in doline od doma na Triglav**

Samo Rugelj

ZGODOVINA KLASIČNEGA ALPINIZMA

26 **Kralj in alpinist**

Janez Turk

VARSTVO NARAVE

29 **Brez vode ni turizma**

Vida Petrovčič

Z NAMI NA POT

34 **Furlanski Dolomiti**

Anka Vončina

UTAH, ZDA

43 **U svetu abstraktnih figur**

Olga Kolenc

INTERJUJ

46 **Miranda Ortar**

Žarko Rovšček

KAVKAŠKA PRIPOVJEDKA

50 **Alpinistična odprava v kavkaške gore 1. del**

Stanka Jelenc

ODLOMEK IZ KNJIGE

54 **Trobentač s soške fronte**

Zdravko Kecman

ISKANJE NAJLAŽJE POTI

57 **Zakaj hodimo v ključih**

Uroš Kuzman

EKOLOGIJA

60 **Odgovorni smo tudi za to, česar ne počnemo**

Franc Maleiner

ZGODOVINA

65 **Dom slovenskih planincev v Ljubljani**

Franci Ekar

UREME

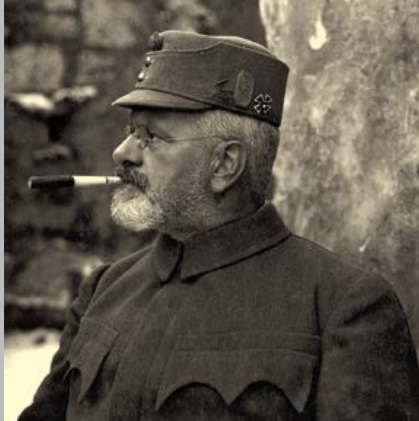
66 **Megla po nižinah, sonce v hribih**

Veronika Hladnik

GORSKO CVETJE

68 **Porušeni stereotipi o murkah**

Jože Lango

U SPOMIN

70 **Miran Bremšak**

Janez Bizjak

GEO IZLET

72 **Neptunov kamniti podpis**

Boštjan Rožič

73 **NOVICE IZ VERTIKALE**

76 **PLANINSKA ORGANIZACIJA**

79 **NOVICE**

79 **TRIGLAUSKI NARODNI PARK**

80 **U SPOMIN**

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PVKAZALO.SI.**

*Kishtwarska Himalaja; drugi
bivak med vzponom na P6013
Foto: Urban Novak*

Use ali nič

Odprava na Arjuno, 6250 m

Okraj Kishtwar v pokrajini Jammu v zvezni državi Jammu in Kašmir v vzhodni Indiji zadnja leta "privablja" tudi slovenske alpiniste, saj je bil dolga leta zaradi politične nestabilnosti celo zaprt. V to tako imenovano Kishtwarsko Himalajo, ki jo sestavljajo večinoma šesttisočaki strmih in drznih oblik ter ozke in strme doline, so se leta 2014 podali Aleš Česen, Luka Lindič in Marko Prezelj ter splezali prvenstveno smer v severni steni Hagshuja, 6657 m. Naslednje leto so Marko Prezelj, Urban Novak, Hayden Kennedy in Manu Pellisier prvi preplezali vzhodno steno Cerro Kishtwarja, 6173 m.

Udeleženci obeh odprav so za vzpona prejeli najvišje mednarodno alpinistično priznanje zlati cepin. Ne preseneča torej, da je gorovje, polno plezalsko praznih sten in vrhov, tudi letos "potegnilo" slovenske alpiniste. Svoje vtise z odprave nam je zaupal vodja odprave Urban Novak.

Arjuna

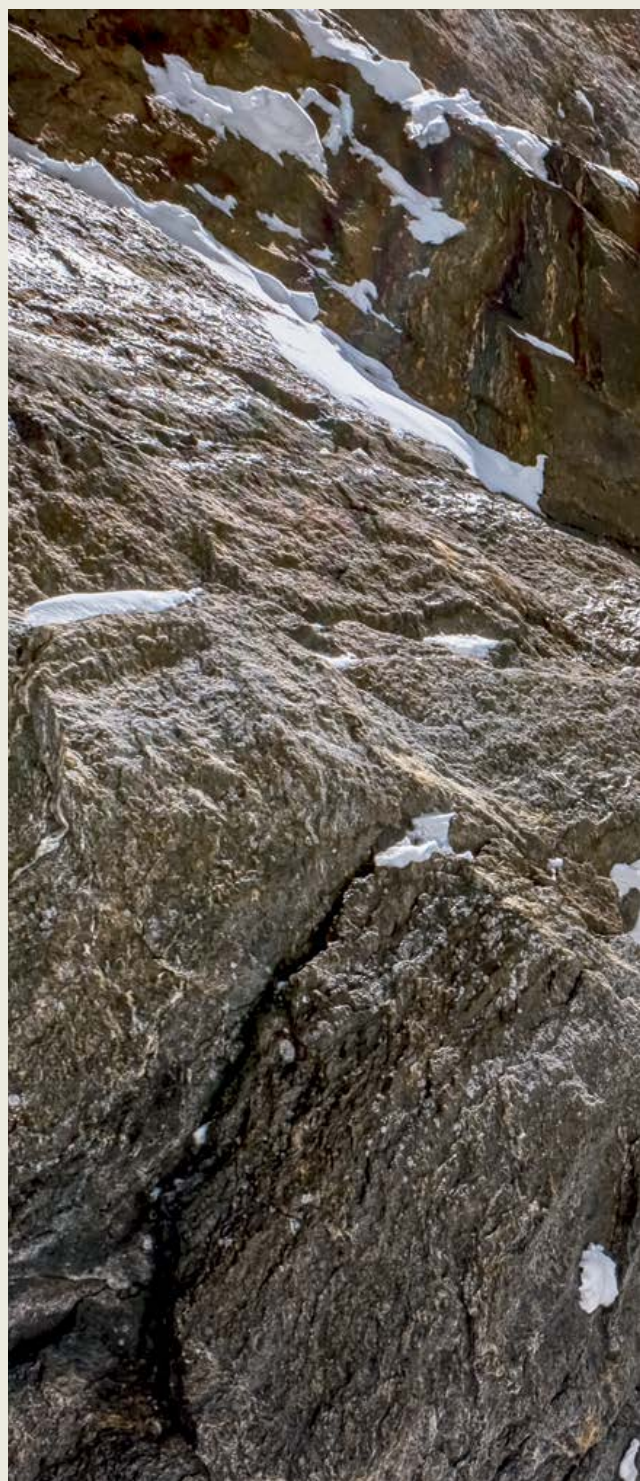
Fotografije, posnete z vrha sredi neznanega gorovja, imajo še posebno vrednost. So lahko lep spomin, ozadje na ekranu računalnika, lahko pa razgrejejo domišljijo in dajo idejo – da, to bi bilo pa vredno pogledati od blizu. Ravno zadnje je povzročila fotografija Marka Prezlja z vrha Hagshuja, da je, kot pravi Urban, " ... pri raziskovanju tega območja v pripravah za odpravo na Cerro Kishtwar našel na internetni

Aleš in Marko med
aklimatizacijskim
vzponom na P6013
Foto: Urban Novak

Arjuna je eden glavnih junakov velikega indijskega epa Mahabharata. Je tretji od petih bratov Pandava ter uradno sin kralja Panduja in njegovih dveh žen Kunti (poznana kot Pritha) in Madri. Bil je izvrsten lokostrelec.

aplikaciji *google earth* črno-belo sliko Arjune, ki leži v sosednji dolini Kijaj Nullah in ki je dala dovolj močno spodbudo – to pa je zanimivo."

Načrtovane izvidnice v to dolino po vzponu na Cerro Kishtwar, ki bi trajala dodatne tri dni, zaradi pomanjkanja časa niso uspeli narediti. Odprava v sestavi Marko Prezelj, Urban Novak in Hayden Kennedy je

bila nato načrtovana za leto 2016, vendar jih je teden dni pred odhodom pretresla novica o nesreči prijatelja Kyla Dempsterja in njegovega soplezalca Scotta Adamsona. Tragične okoliščine so preprečile odhod na odpravo, sta se pa Marko in Urban vseeno odločila, da gresta na izvidnico, saj je bilo v priprave vložene veliko energije in časa. Kar sta videla tam, ju je še toliko bolj prepričalo, da se je vredno vrniti in poskusiti v tem hribu.

Arjuna ni tako markantna gora, kot je piramida Cerro Kishtwar (le redko katera gora je), ima pa plezalsko zelo zanimivo zahodno steno, ki spominja na severno steno Grandes Jorasses v Franciji. Arjuna je teže vidna, zahodna stena leži v krnici same doline, in jo je nemogoče videti, dokler nisi pod njo. Na izvidnici sta si jo dobro ogledala z enega od grebenov na nasprotni

strani. Ker sta bila na izvidnici v jesenskem času, je bila takrat stena, ki je sicer zelo razčlenjena, v spodnjem delu kopna, in je liniji, ki je bila plezalsko najbolj očitna in privlačna, v spodnjem delu primanjkovalo snega in ledu. "Zdi se mi, da je smisel v tem, da najdeš zahtevno steno in poskusiš v njej najti logično linijo, hkrati pa je ta linija plezalsko zanimiva," pravi Urban.

Odločitvi, da bo odprava organizirana v spomladanskem času, sta botrovali dejstvi, da jeseni zaradi razmer v steni verjetno ne bi plezali smeri, ki so si jo zamislili, in da bi bilo zanimivo videti te gore tudi v drugem letnem času, npr. spomladi, ko je več snega. Plezanju so tako dodali še komponenti nevednosti in presenečenja.

Urban in Marko sta v odpravo po odpovedi Haydna Kennedyja povabila Aleša Česna, ki se je za cilj takoj

*Marko pleza prvi zahtevnejši raztežaj.
Foto: Urban Novak*

Pretekli vzponi

1979: Krzysztof Łoziński, Stanisław Gorgon, Jan Marczak, Józef Makinia and Stanisław Pelczarski, P6013, 6038 m.

1981: Waclaw Otręba, Janusz Bartos and Piotr Puzyrewski, vzhodni greben, južni vrh Arjune, 6200 m.

1983: Tomasz Bender, Przemysław Piasecki, zahodna stena, južni vrh Arjune, 6200 m (alpski stil).

1983: Mirosław Daśal, Jerzy Barszczewski, Zbigniew Skierski, zahodna stena, glavni vrh Arjune, 6250 m.

zagrel. Urban pristavi: "Mislim, da je tu Marko dobro preračunal, saj oba zelo dobro pozna. Odlično smo se ujeli. Ekipa treh za ta cilj je bila idealna. Teren v smislu vremenskih okoliščin in razmer je bil pripraven za to, da bi se lahko kaj zapletlo, če bi bili skupaj nepravilni ljudje. Od petindvajsetih dni, ki smo jih preživeli v bazi in nad bazo, smo imeli samo šest dni brez padavin. V takem si lahko malo živčen, posebej na koncu, ko ti zmanjkuje časa in bi šli vsi radi plezat, a je treba čakati, takrat si mogoče malo siten; Aleš bi rekel, da se takrat lahko malo zakreše."

Na pot

Na pot so se odpravili spomladi, kar pri nas pomeni maj in junij. Urban: "Kar se razmer tiče, bi bilo morda bolje, da bi šli še prej. Spomladi so dostopi do baznih taborov oteženi zaradi snega, brvi oz. mostovi so polomljeni, poti uničene, zato je bil letos velik izziv

priti na to območje. Lokalni prebivalci dolinske travnike uporabljajo za letno pašo ter popravijo mostove in poti, vendar je bilo takrat za njih še prezgodaj, saj tja pridejo šele julija in avgusta. Ker so doline strme in ozke, so plazovi dolino napolnili in sneg se ni stopil, kar nam je omogočilo, da smo lažje prečkali reke. Nazaj grede pa smo morali graditičasne brvi in bresti čez vodo, da smo prišli dol."

"Kakšnih zapletov pri organizaciji in dostopu do baze na 4000 metrih ni bilo, ker sva z Markom to dolino dobro poznala, bolje kot indijske agencije, in tako tudi agenciji poenostavila delo, izvedba je bila zato tudi boljša. Najeli smo nosače iz vasi na vhodu v dolino, ki ima tam pašne pravice. Tudi njim je bilo v interesu, da so to delali. Spomnili so se naju še od lani, ko sva se pri njih ustavila na kakšen čaj in za druženje," dodaja Urban.

Po aklimatizacijskem vzponu na P6013, 6038 metrov visok vrh, ki so ga dosegli po severnem grebenu, so v bazi čakali skoraj deset dni, vmes v enem dnevu odnesli opremo pod zahodno steno Arjune, kjer so želeli imeti ABC. Ker je močno snežilo, stene niso dobro videli. Počasi jim je zmanjkovalo časa, a se je pojavilo tridnevno okno. Vremensko napoved jim je posredovala kar Urbanova žena Monika, ker pa je bilo vreme precej nestanovitno, je bila napoved "Ja, zdaj je videti, da bo tri dni boljše." nekoliko varljiva.

"Kaj ta boljše pomeni, nam ni bilo jasno, vendar je bilo treba poskusiti, ampak je bilo boljše kot prejšnje dni," se nasmehne Urban.

Aleš in Marko v spodnjem delu smeri, kjer smo še plezali nenavezani. Razmere so bile v tem delu ugodne.

Foto: Urban Novak

Arjuna v večernih meglicah Foto: Urban Novak

Aleš in Marko v popoldnevu drugega dne, po preplezanem najtežjem delu smeri. Primerno mesto za bivak smo našli pozno zvečer. Foto: Urban Novak

Zatrep doline Kijaj
Nullah z jezerom,
kjer smo nameravali
postaviti bazni tabor.
Ker je bilo spomladi na
tem mestu še veliko
snega, smo tabor
postavili malo nižje
v dolini.
Foto: Urban Novak

Odločitev za vrh

Ko so šli zjutraj iz baze, se je nebo začelo zapirati. Približno pet ur so hodili čez ledenik do ABC. Po postavitvi šotora in kuhanju so se zvečer odpravili do približno uro oddaljene stene, pojavila se je megla in začelo je snežiti. Ko so se vrnili k šotoru, je začel pihati severni veter in je pihal še ob drugi uri zjutraj, za katero so prvič nastavili budilko. Prenehal ni niti ob tretji uri, nato pa "smo se spraševali, ali budilko sploh nastavlja, in si rekli, bomo že, ni tako, kot smo mislili, bomo po občutku," se nasmehne Urban. Mark se je ob peti uri prebudil in je bilo zunaj še vedno slabo, nato pa je čez deset minut Urban pogledal iz šotora in je bilo jasno.

"Kaj pa zdaj?"

"Ja, gremo?"

"Gremo."

V steno so vstopili okoli 8. ure. Spodnji del so plezali nenavezani, saj so bile zelo dobre snežno-ledne razmere, kakšen skok je bil sicer kar strm, do 85, tudi do 90 stopinj, vendar so cepini dobro prijemale. Popoldne so plezali šest raztežajev v ledno-kombiniranih pogojih, vendar so jih zaradi sonca, ki je posijalo v zahodno steno, že obletavali plazovi mokrega snega, ker je prejšnji dan snežilo. "To so ogromne stene, videl si, da leti nad tabo sneg, ki je bil malo prej petsto, šesto metrov višje." se spominja Urban. Ker so bili v *enem takem kotu*, se niso mogli umakniti, zato so morali s plezanjem nadaljevati. Z večerom in nočjo se je malo ohladilo in našli so varno mesto za

bivakiranje pod najtežjim delom smeri. "Morala je bila na bivaku spet visoko in nihče ni razmišljal, da bi šli nazaj dol," dodaja Urban. Naslednji dan so v srednjem delu, za katerega so vedeli, da bo ključno mesto oz. detajl smeri, tri raztežaje plezali osem ur. Bilo je previsno, kombinirano plezanje. Veliko je bilo napihanega snega, in za čiščenje terena so porabili veliko časa. Aleš je splezal en raztežaj, Marko dva, Urban en ledni raztežaj in potem više en kuloar, ko je bilo že laže. "Res je bilo težko, a saj smo vedeli, da bo. Bili smo, vsaj jaz tako mislim, na pol pripravljeni ali sprijaznjeni s tem in smo dopuščali možnost, da niti poskusili ne bomo in da je to odprava, ko ne bomo splezali, ker je vse kazalo na to. Bili smo povsem neobremenjeni, ko smo šli plezat,

Odprava, ki so jo sestavljali Aleš Česen (Alpski gorniški klub), Marko Prezelj in Urban Novak (AO Kamnik), je preplezala dve smeri:

P6013, 6038 m: Severni greben, D., Novo smer in drugi vzpon na vrh so opravili od 2. do 4. junija 2017.

Arjuna, 6250 m: Vse ali nič, ED+ (M7+, W5+, A0), 1400 m. Novo smer in drugi vzpon na glavni vrh v alpskem stilu so opravili od 16. do 18. junija 2017.

saj ni nihče razmišljal o vrhu, zato ni bilo problema, ko je bilo težko. Ko smo zjutraj rekli, da gremo poskusit, smo to dojemali kot nek bonus, ne da nam to sedaj pripada, ampak mogoče pa lahko poskusimo in bo to dogodivščina. Nekaj let nazaj sem tudi jaz "moral" splezati, sedaj mi je praktično vseeno. Bolj mi je pomembno, da se imamo fino," razmišlja Urban.

Po težjem delu se je stena položila do 60 stopinj, kuloar je bil dolg in ni ga hotelo biti konca, a so bili že močno utrujeni, saj je bila noč ekstremno kratka, dan dolg, plezanje pa težko in naporno. Prva noč in počitek sta trajala le od ene do pete ure zjutraj in tako tudi druga noč in drugo bivakiranje.

Tretji dan so po zgodnjem vstajanju po dveh raztežajih priplezali do grebena in po treh do vrha, kamor so stopili ob dvanajsti uri. Čeprav sta Aleš in Urban razmišljala o tem, da bi zaradi možnosti plazov pri sestopu in udobnega vrha prespali kar na zadnjem bivaku, sta se na koncu strinjala z Markom, da še isti dan začnejo s sestopom, ki je trajal skoraj dvanajst ur. To se je kasneje izkazalo za pravilno odločitev. Stena se je v času njihovega plezanja očistila, po odhodu z ABC pa je začelo deževati in ni nehalo še tri dni. Po prihodu v bazo so le še pospravili opremo in se odpravili v dolino. Plezalni del odprave je bil s tem zaključen.

Po odpravi

Odprava je bila uspešna tako po plezalni kot tudi po človeški plati. Odkrili so nov delček sveta, preplezali novo smer in stkali nove vezi ter odrezali nov kos pogače v tem gorovju. "Imel sem srečo s svojimi odpravami in se veliko naučil. Zdaj so odprave preprostejše, z manj ljudmi, brez hudega pritiska. Cenim čas, da sploh lahko nekam grem, saj ko si še študent in imaš veliko časa, tega ne znaš racionalno porabiti, ker si vedno misliš, da se lahko drugo leto tja spet vrneš. Zdaj se moram boriti za prosti čas, ne samo jaz, saj vplivam tudi na ljudi okoli sebe. Ko se vrneš, te delo počaka, zato se moraš na odpravi znati odklopiti in uživati v trenutku. Zadovoljen sem zaradi odprave, ne le zaradi vzpona, saj cilj pri meni ne bo nikoli pretehtal ljudi, s katerimi plezaš," je sklenil Urban.

Odpravo je v dobršni meri sofinancirala Komisija za alpinizem pri Planinski zvezi Slovenije, ostali del so prispevali Alpinistični odsek Kamnik in drugi sponzorji. Člani odprave se jim na tem mestu tudi zahvaljujejo. ●

Za dražit prijatelje

Miljko Lesjak

V današnjem času se je med ambasadorje Tolminskih gora nevsiljivo pritihotapil prijatelj, ki nam naravne lepote predstavlja tako, da nas draži. Rojen je bil v Baški grapi na Grahovem, sedaj pa živi v idiličnem Mostu na Soči. Je gorski reševalec, ljubitelj gora, narave in fotografije, svoja doživetja in utrinke, zabeležene skozi objektiv fotoaparata, pa rad pokaže tudi drugim. O gorah nam pripoveduje pravljice, tiste čisto zaresne. Ko ga človek sreča, mirnega in zadovoljnega, pomisli, da gotovo izpolnjuje vsa načela slavnega Shakespeara, ki je zapisal: »Vedno sem srečen. Pa veste zakaj? Zato, ker od nikogar ničesar ne pričakujem, pričakovanja namreč zmeraj prizadenejo. Življenje je kratko, torej ga ljubite, bodite srečni in se smejte. Živite v prvi vrsti zase. Preden govorite, prisluhnite. Preden zapišete, razmislite. Preden zapravite, zaslužite. Preden molite, odpustite. Preden prizadenete, začutite. Preden sovražite, ljubite. Preden odnehate, poskusite. In ... preden umrete, živite!«

Miljko Lesjak je moj prijatelj, zato sva si na ti.

Povej nam, katera vloga iz uvoda ti je najbolj všeč. Si prijatelj, mož, oče, ljubitelj gora, smučanja, samote, fotograf, predavatelj, gorski reševalec?

Težko bi se odločil. Stvari, ki si jih naštel, preprosto rad počnem. Za vsako izmed njih se potrudim, soljudem želim dati največ in najboljše. Predstavljanju in ocenjevanju svojega dela se najraje izognem, kot bi se najraje tudi temu pogovoru. Enako je z odločitvijo o moji »naj« dejavnosti. So preplet mojega življenja in če bi manjkala le ena, to ne bi bilo, kar je. Pomembnejša sta mi zadovoljstvo v srcu in pozitiven odziv okolice.

In okolica se odziva; med drugim so ti letos na predlog domačega društva podelili zlati častni znak PZS. Športnik si celo življenje, zanimajo te predvsem dejavnosti na prostem. Kdaj pa so te pritegnile gore?

Vsak odziv oz. pohvala dobro dene in je enako kot športni dosežki hkrati zaveza za naprej. Že od rane mladosti je šport sestavni del mojega življenja. Veliko zvrsti sem v tem času preizkusil, z nekaterimi sem se ukvarjal tekmovalno, z drugimi bolj rekreativno. Smučanje, nogomet, streljanje, judo, samoobramba, kolesarjenje, alpinizem, pa še kaj bi se našlo. Povsod sem nekaj pridobil, kar mi je koristilo v življenju. Vztrajnost, natančnost, borbenost in tudi spoštovanje drugih, to so le nekatere izmed njih. Od malega pa me spremljajo hribi, v hribih sem bil rojen.

Le če imaš rad sebe, znaš imeti rad tudi drugega. S tem ko poskrbiš za svoje zadovoljstvo, osrečuješ okolico. Nas dražiš z utrinki svojih potepanj, ker nas imaš rad, ali ...?

Zanesljivo zato, ker imam rad ljudi okrog sebe in bi jih na ta način morda opogumil, da mi sledijo in doživijo, kar doživljam sam. So pa še drugi razlogi. Sreča ni popolna, če je ne deliš. Ob tem doživetju, ki mi jih nudi moja športna arena, podoživljam in trajneje zapišem v svoj spomin. V resnici sem prve predstavitve pripravil z resnim namenom dražiti prijatelje, ki niso imeli časa, niso zmogli ..., so vedno našli kakšen izgovor, da se mi niso pridružili.

Občutek imam, da se razveseliš vsega, kar se ti ponudi, kar ti dajo gore. Ne greš na pot s točno začrtanimi pričakovanji?

Resnica je, da nas neizpolnjena pričakovanja potrejo, brez pričakovanj pa tudi nihče ne more. A življenje mi kaže, da kljub neizpolnjenim željam v vsakem času in na vsakem kraju lahko najdem kaj lepega. Če

Kdo bo koga in kako? Foto: Anka Vončina

mi na turi ne sije sonce, pa morda srečam planinskega zajca, če mi luno prekrijejo oblaki, je srečna žena, ker sem prej doma, če niso ugodni pogoji za smučanje, je morda okolica odeta v fotogenične ledene skulpture, le pripravljen moraš biti na spremembo, imeti odprte oči in srce.

Imetje niso le bančni račun in vpisi v zemljiški knjigi, naše sladko imetje je banka prisluženih trenutkov, ki jih smemo izkoristiti v svoje veselje. Kako tvoji domači spremljajo tvoje aktivnosti?

Za dom in domače si je nujno treba vzeti čas, lahko pa rečem, da imajo moji razumevanje za obveznosti, ki so povezane z gorami, fotografijo in reševalnim delom. Vedo, da so gore moja infuzija in da bi mi kavč pomenil počasno umiranje. Zelo mi je pomembno, da vzdržujem krog fizične, psihične in tudi energijske kondicije. Ko je treba prelopatači naše vrtove (vrtnarjenje je namreč naš družinski hobi), bom pač na Krn šel popoldne; če imamo obiske, se bom do takrat že vrnil z nočne ture; če sem dan preživel pri reševanju, pač ne bom šel ... Odhod v gore redko načrtujem vnaprej, le takrat, ko grem s prijatelji. Običajno se za turo odločim na hitro, po nekem notranjem glasu. Ne zato, ker pač moram, ampak takrat, ko si to močno zaželim. Takrat vem, da bo lepo. V skoraj vseh letnih časih, razen pozimi, ko je veliko snega, me spremlja tudi moj štirinožni prijatelj. Za pudlje velja, da so salonski psi, a malo planincev poznam, ki so tako vztrajni kot moj Darky.

Pot med alpiniste ti je gotovo utrla želja po nečem več, več kot le hoji. Plezanje ti omogoča nešteto lepih doživetij in tudi posebnih prizorov, ki jih deliš s tistimi, ki ti nikoli ne bodo zmogli slediti.

Alpinizem je bil nadgradnja planinstva, ko sem se še kot fant podil po domačih hribih in jih spoznaval. V iskanju novega sva se s prijateljem Jankom

Humarjem podala v bližnje stene Tolminskih gora. Skupaj sva pridobila prvo znanje plezanja na alpinističnem tečaju v Vratih, kjer je bila prisotna večina takratnih in kasnejših legend slovenskega plezanja. Pridobljene izkušnje sva nadgrajevala v naših stenah, dokler naju študij in služba nista preveč ločila. Med kratkim službovanjem v Kopru sem se pridružil tamkajšnjemu društvu, po premestitvi v Novo Gorico pa tamkajšnjemu AO. Tu smo s prijatelji veliko plezali, pridobivali novo znanje in opravi sem izpit za alpinista. Vse to znanje in izkušnje s pridom uporabljam, ko rešujem ali ko se sam podajam v hribe, pa tudi takrat, ko so mi težke razmere v izziv.

Fotografski aparat je tvoj spremljevalec na dopoldanskih, popoldanskih, večernih ali nočnih potepanjih, pri reševanjih. Nam sodobna fotografija, ko nam ni potrebno več šteti, koliko posnetkov še imamo, omogoča uspeh ne glede na naše znanje?

Najbrž ni ravno tako. Res je velik napredek, ker nisi omejen s posnetki, a to je zmanjšalo tudi našo čuječnost, našo skrbnost in premislek pred pritiskom na sprožilec. In marsikomu se zgodi, da izmed desetih posnetkov istega motiva nobeden ni uporaben. Fotografija je zanimivo področje. Kot za vsako resno stvar se je tudi tu potrebno veliko naučiti, veliko preizkusiti. Ko ravno nekaj obvladaš, ko se nečesa naučiš in spoznaš, ko misliš, da veliko veš, ugotoviš, da si spet na začetku. Malo više na stopnici znanja, a spet pred novo stopnico. In znova se učiš in spoznavaš. Vsak dan izveš nekaj novega, kot pri Alzheimerju ... In v današnjem času, ko je vrhunska oprema malodane dosegljiva vsakomur, se še bolj izraža paradoks: povprečnemu pianistu ne pomaga še tako dober klavir, enako je s fotografsko opremo. Pred devetimi leti sem iz kompaktnega fotoaparata presedlal na zrcalno refleksnega. Ko se enkrat odločiš za znamko, sam sem

Otoki v oblakah
Foto: Miljko Lesjak

se takrat za Pentax, jo le redko zamenjaš, saj se v tem času nabere za nahrbtnik objektivov in druge opreme. Tako kot napreduje moje znanje fotografije, tako se večata tudi zahtevnost in zmogljivost fotoaparata. Kar nekaj sem jih v tem času zamenjal, a shranil vse stare. Ko bo čas, jih bom razvrstil na polici.

Svoje znanje nadgrajuješ tudi pod strokovnim vodstvom?

Deseto leto že teče, kar smo v Planinskem društvu Tolmin oživili fotografsko skupino pod mentorstvom Rafaela Podobnika, mojstra fotografije. Z njim smo pridobili ogromno znanja, predvsem na področju izrazne fotografije. Tudi sam se nekajkrat na leto preizkusim na fotografskih salonih. Konkurenca fotografov iz vsega sveta je zelo velika, zato sem še toliko bolj vesel vsake sprejete fotografije, in ko je kakšna nagrajena, je veselja še toliko več. V letu 2015 mi je Fotografska zveza Slovenije podelila naslov F1 FZS. Seveda mi naslov nekaj pomeni, a pomembneje je, da v družbi prijateljev z vsakim letom nenehno napredujemo v znanju. Tako kot si zapomniš prvo ljubezni, si tudi prvo nagrajeno fotografijo. Če ti je podeljena na tako velikem mednarodnem natečaju, kot je kočevska Narava, se ti še toliko bolj zapiše v srce. A najodmevnejša je bila fotografija *Srd narave*, ki je bila izbrana na natečaju Poslikajmo Slovenijo in se je na jumbo plakatu bohotila tudi v ljubljanskem Tivoliju. Gore so lepe, a tega se z gotovostjo zavemo šele, ko spoznamo tudi njihovo krutost, neizprosnost, strašnost.

Kmalu bo štirideset let, kar si aktiven gorski reševalec. Kako si zašel mednje? Te je tja pripeljala ljubezen do gora, ki ti ne dopušča, da bi jih kljub njihovim temnim obrazom sovražil?

Že kmalu na začetku moje alpinistične poti se je

prijatelju na drugi strani vrvi pripetila nesreča. Reševali smo ga cel dan, na preprostih improviziranih nosilih in z opremo, ki smo jo imeli pri roki. Spustili smo ga pod steno, prenesli po težko prehodnem pobočju do prve ceste, po pomoč v dolino tekli peš. Muke ponesrečenca bi se danes končale v dobri uri. Nemoč in želja po tem, da bi bil v takih primerih lahko koristnejši, sta me še istega leta napotili h gorskim reševalcem. Mladega, fizično sposobnega in željnega novih znanj so me z veseljem sprejeli medse. Tolminska gorska reševalna postaja je še vedno del Planinskega društva¹ in ima glede na površino v Sloveniji nadpovprečno število reševanj. Postaja ima trenutno 92 članov, od tega jih je osem pridruženih. So dnevi, ko imamo tudi po tri in več akcij. Po upokojitvi imam več časa, kot tajnik skrbim tudi za poročila in kroniko.

Nova predstavitev dela Gorske reševalne službe, ki si nam jo premierno predstavil v Idriji, me je pretresla in hkrati vzradostila v spoznanju, da je vera v dobroto upravičena. Vaše delovanje krepko presega le reševanje v gorah?

Rešujemo iz sten, plazov, s hribov, turnokolesarskih *single*, padalskih vzletišč, pristankov in vsega vmes, s slapov, iz strug, v prometnih nesrečah, z gradbenih delovišč. Rešujemo tudi divje in domače živali, ravnokar smo lovcem iz neprehodnih grap Poldanovca pomagali prenesti zastreljenega medveda. Tem obveznostim je pri meni podrejena cela poletna sezona. Ko se umiri, je čas za moj septembrski odklop, za dopust z ženo. Ko se vrnem, nastopi jesen in začne se moja hribovska sezona, ki popusti v intenzivnosti s prihodom pomladi ter množičnejšim obiskom in udejstvovanjem v naših gorah.

¹ Več o Tolminski postaji GRS preberite v novembrskem Planinskem vestniku 2014.

Rešujete ljudi, ki so zašli v težave po svoji krivdi ali pa ne. Včasih se nad ponesrečenimi znese narava, ki vedno naredi prav, naj je še tako grdo! Preden smemo o njej soditi, ji moramo prisluhni, se pravi jo razumeti in poznati. Bi bilo manj nesreč, če bi bili obiskovalci gora izkušenejši in bi kljub »nepravim« razmeram ne vztrajali, čeprav so se z na družabnih omrežjih objavljeno namero obvezali upravičiti vse vsečke?

Zagotovo bi bilo ob boljši pripravljenosti, znanju in izkušnjah nesreč manj, nikoli pa jih ni mogoče povsem izključiti. K številu nesreč prispevajo tudi informacije na svetovnem spletu, kjer ob neverjetnih objavah uporabniki zbirajo ideje, kakšna doživetja bi jih osrečila, jim prinesla zadovoljstvo, morda slavo. Čuditi se temu, pritoževati in na kogarkoli kazati s prstom nima prav nobenega učinka. Vsak razvoj prinese izboljšave in pokaže na nepredvidljive nerodnosti. Vse, kar lahko naredimo, je, da smo čim bolj usposobljeni in opremljeni, da ozaveščamo in informiramo ljudi o preventivi in ravnanju, če do nesreče pride. Ljudje smo na svetu zato, da delamo napake. Naj vrže kamen prvi, ki ... Ni ga! Naša služba je namenjena tistim, ki so v stiski, in naša dolžnost in vest je, da pomagamo.

V gorah se srečuješ s smrtjo, tudi svojih prijateljev. In ko se je treba kdaj vdati, ko nam preostane le še »molitev«, lahko naravi odpustiš krutost?

Pomagamo lahko do neke meje. Kadar jo narava nesreče preseže, se moramo vdati – smrt je del življenja. Včasih je težko razumeti, zmožni moramo biti oblikovati sebe, sposobni premagati svoje trenutne duševne stiske, da nam ne pridejo pregloboko v podzavest, saj moramo nemoteno in odgovorno delovati naprej. Gorski reševalci imamo za to tudi strokovno psihosocialno pomoč. Meni po takih dogodkih pomagata mir in samota nekje v gorah. Samota, kjer

v svojem srcu in svoji vesti razčistim, da sem naredil vse, kar je bilo v moji moči, da sem le človek, ki nima *spajdermenove* uniforme, v kateri bi delal čudeže. Narava je nad nami.

Ena najsrčnejših želja je želja po miru. Nam lahko izdaš svoj recept za tiste, ki mir in srečo iščejo v gorah? Smo se ljudje v štiristo letih po Shakespearu spremenili, smo se česa naučili?

Recepta vam ne zmorem dati. Če govoriva o gorah, je predvsem pomembno, da jih spoštujemo, kar pripomore k strpnosti nasploh. Svetoval bi ljudem, da tudi Shakespeara ne jemljejo preveč resno. Srečen ne moreš biti kar na ukaz, velika vrednota je, če srečo sploh znamo prepoznati. Iščimo tisto, ki je v drobnih stvarih, in imeli jo bomo dnevno na doseg. Poslušati je potrebno svoje srce in svojo vest ter delati – garati. Življenje ni enostavno, terja ogromno našega truda, da krmarimo med čermi in krpamo svoj čoln. Zavedanje, da ostajamo nad vodo, nas krepi in daje zadovoljstvo. Po vsem tem se lahko iskreno veselimo in uživamo kratke trenutke v mirnih tolmunčkih. V brezdelju ni sreče, niti v zavidljivi slavi. Skrbno počnimo, kar nas veseli in kar se nam zdi prav, uspehi ne bodo izostali. Sam nisem nič posebnega, sem povsem navaden človek; vem, kje je moje mesto, vem, kaj imam rad in brez česa ne bi mogel; rad sem koristen in všeč mi je, če me obkrožajo zadovoljni ljudje. Preprosto, živim preprosto življenje! No, tu dam prav Shakespearu iz uvoda.

Miljko ni povsem običajen državljani, pa naj trdi, kar hoče. Toliko srčnosti premore malokatero srce. Ob zadnjem, dodatnem vprašanju sem ga zmotila na osem-metrskem borovcu, ki ga je obžagoval sosedi, a se je vseeno oglasil. Takih in drugačnih drobtinic je še mnogo, vendar naju omejuje bojazen, da si z dolžino zapisa ne nakopjeva urednikove nejevolje. ◉

*Pastir s čredo
Foto: Miljko Lesjak*

Milka Bokal

Pesmi po planinah

Priložnostni verzi po slovenskih kočah, na znamenjih in drugod

Na vprašanji, kakšno mesto ima v psihologiji človeškega ustvarjanja narava in kako vpliva nanj ter na njegovo dejavnost, bi lahko odgovorile psihološke raziskave. A psihološke teorije se rajši lotevajo človeka kot socialnega bitja in razčlenjujejo njegovo vpetost v vsakdanje situacije in odzive nanje. Dokaj zanesljivo pa je dejstvo, da narava v človeški duševnosti sproža pozitivna občutja, da stopnjuje njegove ustvarjalne moči in je kot taka vir ugodnih osebnih in socialno sprejemljivih motivov.

Eden od spodbudnih stranskih odzivov na naravna občutja je pesnikovanje. Narava je že od nekdaj navdihovala pesniške duše. Še posebej pa izjemna doživetja vzbujajo pregovorno lep planinski svet, v katerem naj bi človek našel mir in se odpočil od vsakdanjih opravkov, težav in skrbi. Kakšen motiv je podlaga za nastanek pesmi, je vprašanje, na katerega bi težko našli enoumen odgovor. Po vsej verjetnosti pa je to notranja skladnost trenutnega človeškega čutenja s silnicami, ki jih sproža zunanje okolje. Človek nikoli ne bo rekel, da je lepo nekje, kjer se ne bo počutil dobro, pa naj bo to kakršna koli narava. To je tudi temeljni zakon doživljanja gorske narave.

Namen sestavka je razčleniti verze, ki se pojavljajo po slovenskih gorah, planinah, hribih, tudi nižjih gričih. Imenujemo jih priložnostno pesnikovanje

Foto: Vladimir Habjan

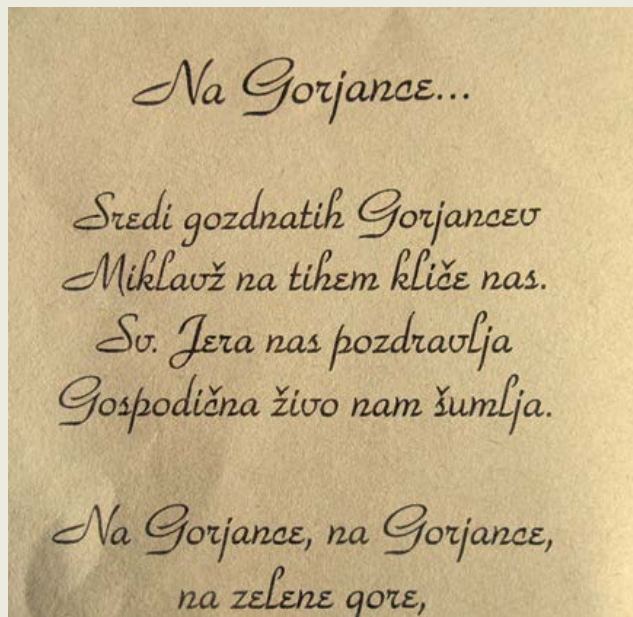

Foto: Milka Bokal

po planinah. Izraz je v literarni teoriji nepreverjen, a kljub temu je deloma sprejemljiv. V izhodišču je namreč izraz, ki se nanaša na občasnost takih stvaritev, porojenih iz ugodnih okoliščin. Drugi izraz, pesnikovanje, v svojem pomenskem obsegu mogoče izraža zadržek o kakovosti, a kljub temu v jedru besede tiči temeljni ustvarjalec teh stvaritev – pesnik. Ni nujno, da so to po obliki že prave pesmice, ki jim med drugim kitice dajo status pesmi, lahko je samo nekaj verzov ali pa v aforizmu ujeta šegava misel. Ob njih se pojavi vprašanje avtorstva. Glede na to merilo so to avtorsko prepoznavne ali pa anonimne oblike. Malokdaj je avtor podpisan, lahko pa ga poznajo priložnostni sodelavci v koči. Materializirana oblika daljših pesmi je papir, a mi imamo v mislih še table in tudi skale. V podnaslovu sledijo trije izrazi, ki določajo lokacijo zapisa oziroma mesto objave teh verzov. Verzi so zapisani po kočah, v njihovih vežah, na stenah jedilnic, verskih znamenjih, skalah ali pa, kot bomo videli, celo na vsakdanjih pripomočkih, uporabnih v kočah.

Zapis nima namena prikazati podobe tovrstnega slovenskega pesnikovanja v vsej celovitosti, ta cilj bi bil pač dosežen le s sistematičnim zbiranjem in z zamejitvijo glede na krajevno načelo v daljšem obdobju. Gre za okviren prikaz pesnikovanja, ki se je razkril v nekajletnem priložnostnem zbiranju pesmi in verzov po naših planinah. Podatki o pesmih so v tem zapisu razpoznavni v opombah pod črto. Zapravljeno so navedeni avtor, če je znan, naslov pesmi, lokacija, morebitne okoliščine nastanka pesmi in datum zapisa.

Če začnemo iz najširšega vsebinskega obsega, je po pričakovanju tematika narave opazen okvir teh pesmi. Zajema največji delež najdenih verzov. Glede na

vneprej izbrani namen je to seveda planinski, gorski svet. Časovno ozadje je vezano na jutro, pogosta žanrska slika pa je odhod od doma.

*Ko odpravim se v planino,
jutro v soncu se budi
in zapuščam dom, dolino,
ki še sanja, mirno spi.¹*

Če je v prejšnji pesmi dejavnost vezana na osebo, na pohodnika, je v naslednji z metaforo prenesena na objekt cilja, na kočo. Časovni okvir je isti:

*Se v hribih dani in narava prebuja,
sonce že svetli čez sirje nebo,
prijazna se kočica planinska prebuja
in vabi v goste na Kriško goro.²*

Po dosegu vrha se praviloma uresniči naslednji motiv: odpre se širen razgled, ki priključuje vznesena občutja. V pesmih je pogosto razkrit prav z izrazom razgled, pogled, včasih pa je tudi posredno opisan:

*Ko vrhu odpre se kraljestvo sveto,
oko se spočije na bližnjih vršacih,
na dlani ti Padska nižina je vsa
in Triglav se vidi, še Raduha včasih.³*

*Na njega se lahko vzpenjaš
iz nešteti strani,
pogled z vrha v daljave
pa v srcu ti ponos budi.⁴*

Ob poti spremlja planinca pisano planinsko cvetje, ki ga prevzame z navezavami na lepo. V naslednji kitici se zvočna plat človeškega doživljanja pokriva z vidno. Tej sinesteziji je dodana tudi presežna dimenzija, izražena z izrazom nebo:

*Kot bi narcise
z neba prišumele,
v maju travnike
v belo odele.⁵*

Ob običajnem spoštljivem odnosu do gorskega rastlina je pričakovana misel na prepoved trganja gorskega cvetja. Včasih ta zaide v skoraj presenetljive, tako rekoč odljudne zastranitve. Konotacija na človeka je prikazana v negativni smeri:

*Človek utrga cvetlico zato,
ker je lepa in ker je on grd,
ne privošči ji lepote. /.../*

*Ko ovene, jo vrže stran,
ne zmeni se več zanjo.
Morda je ob njeni smrti še vesel,
da je uničil lepoto malega življenja.⁶*

A kljub vsemu iz teh pesmi diha prijetno razpoloženje in sproži trajnejša občutja skladnosti osebnega in naravnega, iz česar izvira razumljiv nagib, da si človek to želi ponoviti. Razmišljanje o tem najde odgovor v spremljajoči misli, da je »tu lepo«, da »tja vedno vleče /me/ srce«.

Raduha

Foto: Franci Horvat

¹ Mato Mežek, Dom na Kofcah. Pripis: To pesem poklanjam vsem ljubiteljem naših gora. Zapisano 28. 7. 2002.

² Mato Mežek, Kriška gora. Koča na Kriški gori. Pripis: To pesem poklanjam vsem ljubiteljem naših gora. V Trziču, 6. marca 1996. Zapisano 9. 9. 2001.

³ Gomiščkovo zavetišče. Zapisano 27. 9. 2001.

⁴ Dolinar. Lubnik. Julij 2000. Zapisano 14. 7. 2002.

⁵ Zoran Šporn. Dom Pristava v Javorniškem Rovtu nad Jesenicami. Poizvedba: avtor v službi v Železarni Jesenice. Bil je tudi učitelj smučanja. Zadnji dve leti pred smrtjo je pesnil. Zapisano 12. 8. 2002.

⁶ Napis na poti na Šmarno goro. Planinsko društvo Šmarna gora. Zapisano 30. septembra 2001.

Krn nad Drežnico
Foto: Franci Horvat

*Zakaj se vračam spet nazaj?
V ta prelepi prirodni gaj,
saj tu za nas je res lepo /.../*⁷

V tem kontekstu pogleda v človeško notranjost pa se ob ubrani sprejetosti v naravi porodi še drug motivni krog, motiv ljubezenskega hrepenjenja, pogosto doživet kot zavrnitev. Ob taki življenjski izkušnji v strmeh svetu gora, v katerem na človeka prežijo številne nevarnosti, vznikne misel na smrt:

*Če pa jaz se ne vrnem iz stene,
ne toči solza spet nikar,
saj me nisi resnično ljubila,
za mene ni bilo ti mar.*⁸

Tej podobi človeške minljivosti ni tuja verska motivika, zlasti del, ki zadeva trpljenje, žrtvovanje. Na križu pri Stari Fužini piše:

*Človek, spomni se,
kdo je kri in življenje zate dal.*⁹

Z nagovorom, ki izraža najsplošnejšega nosilca stvarnosti v slovnični obliki osebkov ter druge edninske glagolske osebe v vlogi veleznika, se izraža navezava na Kristusa. S to v globini zapleteno, a na površini preprosto stavčno konstrukcijo verza spominja na

rekviem. Še posebej nas prevzame, da oseba, na katero se verzi nanašajo, ni izražena, ampak jo posredno označuje le glavno dejanje.

Tak nadčasovni pristop se razkriva tudi v naslednji pesmi, le da je osredotočen na pomemben občutek varnosti, ki zadeva posameznika in zanj upoštevanja vredno imetje – domače živali. Te kot neločljiv objekt človeka spremljajo po planinah:

*Človek in živina,
ki v planinah biva,
naj tvoje varstvo uživa.
/.../
Daj malo tu postoj,
da bom ti varuh tvoj.*¹⁰

V ta sklop motivov, na katere človek nima neposrednega vpliva, sodijo še pesmi, ki so odsev objektivnih razmer, porojenih s časom in krajem in povezanih z lokacijo nastanka pesmi:

*Mogočno Krn sega v višave neba,
pod njim zavetišče ti streho ponudi
in človek pomisli ni dolgo tega,
kar bili so tukaj boji še hudi.*¹¹

Odsev časa je bila tudi gradnja planinskih koč, pogosto je bila udarniška, prostovoljna. Zato ne preseneti,

⁷ Vili Perko. Brez naslova. Prvi verz: Oj, Kal ti, »vojarska« planina /.../. Dolina 50, nad Jelendolom nad Tržičem. Poizvedba: avtor je delal v predilnici v Tržiču. Zapisano 28. 7. 2002.

⁸ Marjan Perko. Brez drugih navedb.

⁹ Na križu blizu Stare Fužine. Zapisano 13. 8. 2000.

¹⁰ Na križu blizu Roblekovega doma pod Begunjščico. Zapisano 2. 8. 1998.

¹¹ Gomiščkovo zavetišče. Zapisano 27. 9. 2001.

da se v verzih najdejo pravcate parole iz prejšnjega družbenega sistema:

*Brez slavja delo bi ne b'lo končano,
zato zapojmo pesem zbrano:
Živi naj ljudstvo,
ki delo mu je slast,
naj uživa sad in – čast!*¹²

S posegom v objektivne silnice človekovega nehanja in pehanja se končuje prvi razdelek obravnave pesmi po planinah. Omeniti pa gre še bolj vsakdanje situacije, ki prav tako najdejo svoje mesto v priložnostnem planinskem pesnikovanju. Eden takih motivov je praznovanje obletnic. Petdesetletnica je mejnik v življenju, ki človeka razveseli, obenem pa opomni na marsikaj. Veselo, tako rekoč slavilno razpoloženje je vzrok, da ima naslednja pesem v delu naslova besedo himna:

*Vsi petdesetletniki danes slave
tu gori pod Storžičem veselje dele.
Hojladi /.../*

*Ko danes smo zbrali tu gori se vsi,
da vidimo lička, kako še žare;
hojladi /.../*¹³

Vzrok za praznovanje pa niso samo starostni mejniki pri ljudeh, vznesena občutja priključijo tudi obletnice odprtja koč:

*Ti, draga mati, vrh gora
mnogo let že tu kraljuješ,
sinovi Češke so te gradili tu,
kjer danes biserni jubilej praznuješ.*¹⁴

S prevesom od vznesenih pesniških občutij na nazorne življenjske situacije ne gre spregledati zapisov o vsakdanjih, a za dobro počutje nepogrešljivih stvari. Zunanja oblika teh verzifikacij je kratka, pogosto se omeji na verz, dva. Oblika se torej prilagaja stvarnemu sporočilu, ki zadeva hranjenje in pripravljanje prenočišča, opravke z ogrevanjem prostora in podobno. Neposredni vsebini je prilagajena tudi slovnična oblika, izražena z velelnikom. Tovrstni verzi se nanašajo na naporno pot:

*Le dol se usedi,
kaj boš stal.*¹⁵

Repa in korenje sta že v slovenskih ljudskih pesmih označena kot neugledna hrana:

*Ne hodi v planine brez kruha in mesa,
repo in korenje pusti pa doma.*¹⁶

Ob poti h koči si lahko naložiš še dodatno breme in s tem pomagaš pri njeni oskrbi:

*Drva ali volna,
da je le drvarnica polna.*¹⁷

Tovrstni verzi so včasih napisani na večjih skalah, na priložnostnih tablah, ne najdemo pa jih v bivalnih prostorih koč. V njih pa se ponujajo različne možnosti, samo iznajdljiv je treba biti. Verzi so se zapisali celo na Palomine papirnate prtičke, ponujene ob obrokih hrane. Vsebina je skladna z domiselno fizično obliko: *Popelji me v hribe,
preljubi moj fant,
Palomini robčki
ves moj bodo gvant.*¹⁸

Naslednje besedilce z omejitvenim izrazom iz krščanske terminologije sicer lahko opomni na prilagojeno ravnanje, a rek je tako znan, da privzgojene navade tako rekoč ne zdržijo:

*1000 m
Od tu naprej,
če si zakej,
ga pij,
se smeji,
saj s` greha frej.*¹⁹

Kljub živahnosti in življenjski drži kratkih verzov pa med njimi najdemo tudi primere s poglobljeno vsebino. Taki so napisi na tablah ob Polhograjski planinski poti, zapisal in postavil pa jih je pobudnik nadelave te poti Jože Marolt. Eden med njimi pogloblja spoznanje o estetskem doživljanju narave: *Samo neokrnjena narava je prvobitna lepota.*²⁰

Če bi hoteli te pesniške stvaritve strokovno klasificirati, bi se najprej vprašali, kam bi jih uvrstila literarna teorija. Je to področje sinkretične vede, ki se imenuje slovstvena folkloristika? Ali so delna ujetost v vsebinske stereotipe, priložnostno ustvarjanje in pogosta anonimnost znamenje predmeta te vede – slovstvene folklore? Na katerem delu Slovenije jih je več? Se taki enkratni vrelci človekovega pesnikovanja najdejo tudi v drugih hribovitih deželah? Kaj vse bi prineslo sistematično zbiranje? Pravzaprav pa namen te predstavitve ni bil odgovoriti na zastavljena vprašanja, zato jih prepuščamo strokovnjakom. Prav tako puščamo ob strani estetsko razsežnost in morebitno vidno motečo vsiljivost teh verzov, zlasti kadar so v neokrnjeni naravi. Zagotovo pa velja, da so pesmi po planinah odraz harmonije človeka in narave, nekje v temni davni porojenega pradavnega dobrega počutja v njenem naročju, in da jih večina izraža veselje nad življenjem. ◉

¹² Tajnik Dolenc. PD Železniki. Brez drugih navedb.

¹³ Marija Frantar, Himna tržiških petdesetletnikov. Dom pod Storžičem. Pesem napisana okrog leta 1992. Zapisano 17. 8. 2002.

¹⁴ Ob 75-letnici Češke kočice. Pripis: Tvoji obiskovalci iz Ljutomer. Češka kočica. Zapisano 25. 8. 2002.

¹⁵ Ob poti na Kriško goro. Zapisano 9. 9. 2001.

¹⁶ Planina nad Drago pri Begunjah. Zapisano 3. 10. 2004.

¹⁷ Napis na drvarnici na Mirni gori nad Črnomljem. Zapisano 26. 8. 2001.

¹⁸ Napis na prtičku Paloma. Pripis: V sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije v Koči pod Golico. Zapisano 15. 8. 2002.

¹⁹ Pred Domom na Lubniku. Zapisano 14. 7. 2002.

²⁰ Napis na drevesu na poti s Sela v Črni Vrh nad Polhovim Gradcem. Zapisano 8. 11. 2001.

Čez hribe in doline od doma na Triglav

Po Transverzalni poti dr. Janeza Ruglja

Letos je minilo ravno četrto stoletje, odkar je bila ustanovljena Transverzalna pot dr. Janeza Ruglja, ki poteka od Ljubljane do Triglava. Kako elegantna in genialno preprosta ideja je (bila) to. V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je prišla pobuda s strani gospe Milene Peče, ene od očetovih pacientk, sicer zavzetih planink, ki je dele poti od Ljubljane do Triglava prehodila kar nekajkrat in iskala najlepšo pot (ne pa tudi najkrajšo in najbolj direktno turo), da bi v čast očetu, ki je vse svoje odraslo življenje hodil po hribih in k temu ves čas spodbujal tudi svoje paciente, naredili pohodno pot od slovenske prestolnice do Triglava.

Ne dolgo za tem je bila ideja realizirana tudi v praksi, transverzala je dobila kartonček za žige (vse skupaj jih je 21), za tiste, ki jo zaključijo, pa tudi spominjsko značko. Po svoji osnovni strukturi je bila ta pohodna pot povsem neinvazivna. Potekala je namreč po obstoječih planinskih poteh, se napajala iz obstoječih žigov, prenočišča pa nudila na obstoječih lokacijah.

Prvič sem se po njej odpravil s sinovoma poleti 2008, pol leta po očetovi smrti, a smo takrat prišli iz Ljubljane le do Bohinja. Sinova sta bila takrat še premajhna, da bi zmogla pot vse do vrha. Naslednjič smo se, vsa družina, po njej odpravili šest let kasneje, ko sva z ženo ocenila, da bi to pot zmogla že tudi hčerka.

Vendar so nas tretji pohodni dan na Poreznu ustavile prebavne motnje, ki so pokosile praktično vso družino. Ker je bilo pred nami napovedano še nekaj dni slabega vremena, smo se na koncu vsi šibki spustili v Podbrdo

ter se z vlakom odpeljali do Bohinjske Bistrice, od tam pa z avtobusom nazaj v Ljubljano. Že ob vožnji nazaj sva si z ženo pomežiknila, da ta pot res ne more ostati neprehojena, in si obljubila, da se je spet lotiva prihodnje leto – tokrat v dvoje.

Tako je tudi bilo. Prvi teden avgusta leta 2015, ko je bilo vreme videti stabilno, otroci pa so se raztepli vsak na svoj konec, sva spakirala kar se da majhen, vendar vseeno dovolj velik nahrbtnik za šestdnevno turo ter se odpravila na pot. Želela sva jo prehoditi v originalni izdaji, kot si jo je zamislila Pečetova.

1. dan

Prvega avgusta zgodaj zjutraj sva tako zaklenila vrata domačega doma in se z mestnim avtobusom odpravila do Mednega, kjer je uradno izhodišče poti. V jutranji svežini, še malo vlažni od dežja prejšnjih dni, sva se

Seveda je bilo treba pred tem skočiti še na Grmado, ki tudi spada k tej poti. (Razgled s Polhograjske Grmade)

Foto: Andrej Ranfl

preko dreves, padlih pod žledom zimo poprej, mimo Dvora in Bormesa, prebila do Slavkovega doma, kjer je prva štampljka. Ta ob tej zgodnji uri, tako kot leto poprej, seveda še ni bil odprt, zato sva jo pod pobočjem Jeterbenka ubrala naprej proti Topolu, kjer sva že srečala nekaj jutranjih sprehajalk. Zapletli smo se v kratek pogovor:

"Kam pa gresta, da tako hitita?" je vprašala ena od njih. "Na Triglav," sem odvrnil s šegavim glasom.

Še ves ta in naslednji dan je tak odgovor vzbujal izraze začudenja in nejevere. Triglav je bil še kar daleč, vizualizacija razdalj, ki jih je treba prehoditi do tam, pa je bila težavna. Skoraj vedno so sledila vprašanja, zakaj je treba na tako dolgo pot, omemba pohoda po transverzalnimi potmi pokojnega očeta pa je hitro zmehčala poteze na obrazih sogovornikov in večinoma vzbudila simpatije. Tudi gostilne na Topolu so bile zaprte – tokrat zaradi poletnih počitnic. Zato sva jo ubrala naprej proti Gontam, kjer sva načrtovala prvi počitek. Seveda je bilo treba pred tem skočiti še na Grmado, ki tudi spada k tej poti.

Na Gontah, okrepčevalnici, ugnezdjeni na sedlu med Grmado in Toščem, se počutim skoraj doma, saj se tu ob preganjanju po Polhograjskih redno ustavljamo in okrepčamo.

Tošč, ki je pol ure nad Gontami, je bil še zadnji vrh tega dne, kjer sva srečala izletnike. Ko se na drugi strani po mehki gozdni poti, posuti z iglicami, spustiš do Sv. Jerderti ter potem odkorakaš mimo vasi Selo, se pred teboj odpre samotni svet. Markacije se zredčijo, pot pa skoraj zabriše in potrebno je nekaj orientacijskih sposobnosti, da čez pobočja in doline ter zvite ovinke preko Črnega vrha pri samotni hiši najdeš naslednji žig, naposled pa le prideš do pobočja Pasje ravni in se lahko po kratkem, na koncu prav strmem vzponu, potegneš nanjo.

Nekdaj najvišji vrh Polhograjcev je že dolgo povsem zravan, saj ga je za svoje potrebe pred nekaj desetletji

sploščila vojska, sedaj pa je tam vremenski radar. Zaradi tega se zdi podoben pristajališču vesoljskih plovil. Prijazno so nama odprli vrata, da sva se povzpela na stolp, od koder sva se razgledovala na vse strani. V daljavi sta se videla Porezen in Črna prst, ki sta naju čakala v naslednjih dneh. Še naprej, za sinje modrim obzorjem sva zaradi oblakov lahko samo slutila triglavsko pogorje. Tudi nazaj, do Ljubljane, je bilo že kar daleč.

Od tu sva imela še manj kot dve uri do kmečkega turizma Ljubica, edinega v teh krajih, kjer smo prenočili že leto poprej. Takrat nam je Ljubica, po kateri je turizem dobil ime, malo tudi zato, ker so bili z nama otroci, napekla zvrhan krožnik palačink, ki smo jih seveda mimgrede zmlatili, saj smo bili utrujeni od celodnevne poti. Tokrat sva bila bolj asketska in večerni pogovor z oskrbnico je ostal v odraslih vodah. Bila sva tudi prijetno utrujena, pred nama pa je bila še dolga pot, zato sva se hitro spravila k počitku.

2. dan

Drugi dan poti je bil po najinih načrtih najkrajši in pohodno najenostavnejši. Po zajtrku sva se spustila mimo kmetij, nekatere od njih so bile povsem zapuščene in jih je prerasla divjina, v Poljansko dolino ter prišla v Gorenjo vas, kjer sva se na bližnji črpalki okrepčala s kavo. Strumno sva jo ubrala čez podolgovato vas proti Hotalvljam, pri idilični cerkvici svetega Lovrenca pa zagrizla v strm klanec proti Slajki. Tam na vrhu pobočja je bila okrepčevalnica s prvim žigom tistega dne.

Ker je bila nedelja, je bila kočja odprta. Podprla sva se z ledenim čajem, se pomenila z oskrbnikom, potem pa se odpravila naprej proti koči na Ermanovcu, do kamor je bilo kaki dve uri hoje. Tam pa se je najina pot za nekaj dni združila s Slovensko planinsko potjo. Bilo je pohajanje čez samotne in sončne poljane in redke gozdove mimo odročnih hiš ter od Ermanovca naprej mimo opustelih vojaških zgradb vse do prelaza Kladje, od koder je vodila cesta navzdol proti Cerknemu.

Ves čas vzpenjanja na Porezen je bilo sveže; ko je začel popuščati jutranji hlad, sva bila že tako visoko, da je po pobočju navzdol začel pihati gorski zrak. (Črni vrh, v ozadju Porezen)
Foto: Franci Horvat

*Meglice so se podile mimo ter sem ter tja razkrile pobočja vrhov in grebena Črne prsti in Rodice. (Črna prst z Dravha)
Foto: Aleš Omerza*

Tu sem se že tradicionalno postavil ob cesto ter dvignil prst. Prelaz je mesto, kjer se avtomobili upočasnijo, šoferji pa so zadovoljni, ker so premagali vzpenjanje in vedo, da jih od tam dalje čaka samo še spust.

Ustavil je že drugi avtomobil in naju potegnil prav do hotela v Cerknem, kjer sva se odločila prespati. Prišla sva že zgodaj, še prav sveža, zato sva popoldan preplavala v bazenu ter pogledovala navzgor proti Poreznu. Od tam naprej sva vedela, da je pred nama hribovski svet.

3. dan

Zjutraj so naju iz hotela še v jutranji meglici prijazno zategnili do vasi Poče ter nama skrajšali vzpon na Porezen. Ob strmem vzponu sem zavriskal od veselja: veselil sem se vrhov, ki so se bočili pred nama.

Ves čas vzpenjanja na Porezen je bilo sveže; ko je začel popuščati jutranji hlad, sva bila že tako visoko, da je po pobočju navzdol začel pihati gorski zrak. Na zaključnem, golem pobočju, sem se spomnil, kako strašljivo je bilo leto poprej z otroki; prav tam nas je ujela deževna nevihta, ki jo je spremljal tako močan veter, da je odnašalo dežnike, megla pa tako gosta, da sva se s hčerko, s katero sva hodila skupaj, nekajkrat skoraj zaletela v govedo, ki se je premraženo v tropih stiskalo skupaj.

Tokrat je bilo vreme precej boljše. Meglice so se podile mimo ter sem ter tja razkrile pobočja vrhov in grebena Črne prsti in Rodice. Še nekaj minut sva potrebovala in že sva prišla na vrh s spomenikom, od tam pa sva se spustila do kočice na čaj. Pred nama je bila ta dan še kar dolga pot, ki pa sem jo dobro poznal, saj je po njej potekala tudi trasa gorskega maratona štirih občin.

Najprej sva se spustila na Petrovo Brdo, prelaz, ki ima tudi svojo okrepčevalnico, pravzaprav planinski dom. Čeprav je bil ponedeljek, ko je v splošnem zaprto, je bil oskrbnik tam. Predstavili smo se. Rudi, lokalna legenda, nama je ročno postregel s kavo, hitro pa je stekel tudi pomenek, med katerim sem izvedel, da je prav

v njegovi izbi ideja o gorskem maratonu štirih občin začela dobivati realne obrise, da je bila tam v začetnih letih tudi organizacijska baza same prireditve.

Pokazal nam je še Rudkomat, njegovo iznajdbo: v izdolben hlod, na katerega teče piten hladen potok, je Rudi položil ustekleničene pijače vseh vrst, zraven pa nastavil cenik in prostorček, kamor tisti, ki kaj vzame, tudi plača. Kadar je okrepčevalnica zaprta, tako obstaja možnost nakupa pijače na prostovoljni osnovi, brez nadzora.

"Ali deluje?" sem vprašal Rudija.

"Deluje," je odgovoril, "vsi plačajo. Nekateri še več. Vseli so, da je pijača na voljo tudi takrat, ko nas ni."

"Ljudje so torej poštene?"

"So! Samo zaupati jim je treba," je odgovoril kleni Rudi, ko sva se poslovila od njega in zavila skoraj navpično v breg. Pred nama je bil eden najlepših delov poti.

Tudi tokrat dolgo nisva srečala nobenega človeka. Po markirani poti sva se, mestoma po italijanski mulatjeri vzpela skozi gozdove in rinila navzgor proti Kobli. Sonce naju je prijazno grelo, najina dvojina pa se je vse bolj stapljala v ednino. Bil je tretji dan pohoda in z naju so se skozi dolge pogovore, a tudi prijetno tišino, luščile zadnje sledi mestnega življenja.

Pešačila sva mimo idilične lovske kočice, ki jo ima legendarni Slavic iz Podbrda, neverjetno zdržljiv možak, ki se je pred leti kar štirideset ur podil po petih 35-kilometrskih krogih prvotnega gorskega maratona. Sedaj so pred kočico nekaj delali njegovi odrasli otroci.

Po ozkih stezicah sva se mimo lovske kočice pod Vrhom Bače, od koder se da najhitreje spustiti v Bohinjsko Bistrico, vzpela na Koblo, potem pa na grebenu gledala zdaj na primorsko, zdaj na gorenjsko stran. Lepo je bilo, pot, ki je bila za nama, pa je v svojem smislu dobivala vse večji pomen.

Ko sva prišla do melišča, ki naju je pripeljalo pod Črno prst, sem vedel, da naju čaka samo še strm vzpon Čez Suho, potem pa bova kmalu zagledala kočico na Črni prsti. Utrujena od celodnevne hoje sva jo dosegla, še preden se je začelo temniti.

"Poglej njegovo majico," je rekla žena in pomignila proti oskrbniku, ki je nosil majico teka na Grintovec.

Minuto kasneje smo bili že sredi pogovora. Izkazalo se je namreč, da je možakar Jožko Dakskobler, idejni oče gorskega maratona, kar mi je seveda odprlo slap vprašanj zanj: že dolgo časa sem razmišljal o tem, kateri "norec" si je izmislil ta gorski tek v odmaknjeni Baški grapi. "Enkrat sem sedel na grebenu, gledal sem v dolino in naokoli proti Poreznu, ko me je prešinilo, da bi se tu dalo narediti izjemno lep in zelo težak gorski tek," je še dolgo v večer razlagal Dakskobler, dokler nama z ženo oči niso zlezle skupaj.

Komaj sva se privlekla do ležišča in vso noč sem sanjal, da tečem po teh hribih.

4. dan

Zjutraj sem v obedovalnici zagledal svetlolasko, ki se je nisem spomnil s prejšnjega večera. Zaposlena je bila s svojo opremo, ki jo je večje zlagala v nahrbtnik.

"A ste že danes zjutraj prišli iz doline?" sem jo pobaral. Z njenim odgovorom sem dobil skoraj več, kot sem zmožal nesti. Ta čvrsta, vitka in energična mlada ženska je bila že skoraj dva tedna po Slovenski planinski poti, ki se jo je namenila prehoditi v enem kosu. Prejšnji večer je najprej že hotela prespati na koči na Planini Razor, potem pa se je odločila, da potegne še do Črne prsti.

Seveda smo takoj padli v debato o tem, kako ji gre na tej naporni poti in kako se počuti.

"Noro je!" je vzkliknila, njen sijoči obraz pa je povedal vse.

Pogovarjali bi se še naprej, vendar so šle naše poti v različne smeri. Ona je odšla proti Poreznu, od koder sva prišla včeraj, midva pa sva se odpravila po njeni včerajšnji poti.

Ko sva stopila na greben, se je pred nama odprl Bohinj, nad njim pa se je svetlil Triglav. Šele sedaj sem se zavedel, kako inteligentno je bila speljana ta pot na Triglav. V trenutku, ko ga zagledaš pred seboj, skoraj kot na pladnju, ugotoviš, da boš do njega hodil še dobra dva dneva, saj boš moral prej obresti še vse Bohinjske gore in planine.

Ves dan sem hodil kot v transu, tudi žena je medlela od navdušenja. Prijetna visokogorska pot naju je najprej vodila do Rodice, pa čez sedlo Čez Suho, od koder sem se s sinovoma pred sedmimi leti spustil v Bohinj, pa naprej v masiv in grebene Vogla, kjer sva naposled spet naletela na nekaj ljudi – seveda, zgornja postaja gondole je bila blizu.

Na Voglu sva vsa omotična od lepote ture počivala in se smejala drug drugemu, potem pa se spustila proti koči na Planini Razor. Razlagal sem ženi: "Tu nisem hodil že več kot tri desetletja. Ti ne veš, kako lepa ter samotna tura vodi od tu proti Krnu."

Po dobri malici sva zgodaj popoldan nekaj časa celo razmišljala, da bi prespala kar tam, v lepo urejeni in

prijazni koči na Planini Razor, a sva potem izračunala, da bi naslednji dan le težko prišla do Vodnikove kočice ter nato zadnji dan na vrh in še domov. Zato sva se počasi odpravila proti Škrbini, sedlu med Tolminskim Kukom in Vrhom nad Škrbino.

To so lepi in divji tereni, nikjer nikogar, pred teboj pa samo globeli in grobe valovite poljane. Poleg tega se je začelo kisati vreme, vse bolj je pihalo in se hladilo, gorski svet pa se nama je vse močnejše zažiral pod kožo. Užival sem v surovi naravi, hkrati pa pogledoval na uro, če nama bo zneslo priti do Komne še pred temo.

Pred ostro Škrbino so se oblaki še bolj zgoščili. Megla naju je odrezala od obzorja, strmo melišče naju je le počasi spuščalo naprej, pot se je izgubljala v skalovju, veter pa se je odločil, da naju odpihne. Lagoden dopoldanski sprehod po grebenu Rodice je bil samo še spomin, Julijske Alpe so zahtevale spoštovanje.

Potem pa se je na sedlu naenkrat vse umirilo, megla se je razkadila in nama odkrila pot proti Komni. Ženi se je razjasnil že kar zaskrbljeni obraz. Tudi jaz sem se malce oddahnil.

Iz skalnih pobočij sva se spustila proti Bohinjskemu Migovcu, potem pa zagazila v ruševje, od koder se je vsake toliko časa odprl pogled proti Bohinjskemu jezeru. Zdelo se je, da je Komna za vogalom, a prehoditi je bilo treba še kar nekaj dolinic in opraviti še kar nekaj manjših spustov in vzponov, preden sva, že skoraj v mraku, zagledala dom na Komni. A tudi tu še nisva bila na cilju: preden sva se usedla na teraso pred kočjo, si je bilo treba še nekajkrat obrisati pot s čela.

"Od kje prihajata?" naju je vprašal planinec, ki je malical pred domom.

"Iz Ljubljane," sem rekel.

"No, mislil sem, od kje hodita, ne to, kje sta doma."

"Iz Ljubljane," sem ponovil.

Pozorno me je pogledal, če mislim resno. Z nasmehom na obrazu sem mu pokimal.

*Potem pa se je na sedlu naenkrat vse umirilo, megla se je razkadila in nama odkrila pot proti Komni.
(Razgled s Komne)
Foto: Robert Klančar*

Hitro je bila treba povedati, kod vse naju je vodila pot. Potem sva stopila v jedilnico, kjer so že strgali ostanke večerij.

Tisti večer je vsak od naju pojedel za dva.

5. dan

Čakal naju je ves dan hoda po bohinjskih planinah. Vzela sva si ga sproščeno. Najprej sva se mimo Jagrovih skal spustila do Črnega jezera in nekaj časa sedela ob njem ter si polnila baterije ob gledanju mirne vodne površine. Potem sva vijugala po gozdu ter si pri Brezigarjevem zavetišču dolila osvežujočo pijačo. Spustila sva se čez travnike do kočice pri Planini Jezero, kjer pa je bil tak živ žav – zelo blizu se je seveda dalo priti z avtom –, da naju je kar odneslo naprej, saj sva se navadila samotne dvojine zadnjih dni.

Čez travnike in po poti, preorani s traktorskimi kolesi, sva se dvignila do Planine v Lazu, od koder naju je spet poneslo v skalnat svet. Roke sta si podala dva visokogorska prevala Lazovski in Mišeljski, za trenutek pa se mi je zazdelo, da se potikam nekje po neskončni Mongoliji. To so bili kraji, kjer sem hodil prvič, in v mislih sem se večkrat zahvalil načrtovalki poti, da me je na Triglav speljala tam naokoli.

Videl sem, da resnica o prenočiščih v Julijskih Alpah ni ena sama. Sploh ne v začetku avgusta, ko v osrčje Triglava pride največ ljudi.

Od tam sva se spustila do platoja Planine pod Mišelj vrhom, ene od zadnjih in najvišje ležečih planin, ki se razprostira pod Triglavom. Vodnikova kočica je kraljevala nad nama, za nama pa je bil prekrasen dan, četudi nisva osvojila niti enega vrha. Vzela sva se do legendarnega doma, ki je imel čez dva tedna praznovati 120. obletnico svojega obstoja. Nazadnje sva bila tam dve leti poprej, ko sva na Triglav popeljala najino hčerko.

Vsa prenočišča v kočah okoli Triglava so bila zasedena že nekaj dni naprej – na Kredarici so celo rekli, da nove rezervacije sprejemajo šele za september, torej za mesec dni naprej. Da sva lahko z ženo prespala v Vodnikovem domu, sem jim moral po telefonu dan poprej povedati, da k njim prihajava peš iz Ljubljane. To je bila utemeljitev, ki je niso mogli zavrniti.

Kar nekaj drugih ni imelo te sreče – ali pa vsaj ne za seboj tako dolge poti. Eni so na klopici pred Vodnikovo kočico čakali že ves popoldan in upali, da se bo sprostila kakšna postelja. Spet drugi so se, skrušeno utrujeni, že skoraj po temi odpravili naprej in navzdol, v dolino. Ko sva naposled zasedla svoj prostor na skupnih ležiščih, se nama je zdelo naravnost čudno, da je bilo preostalih ducat postelj povsem praznih.

6. dan

"Zakaj ste pa včeraj zvečer odslavljali ljudi, če so bila skupna ležišča še prazna?" sem naslednje jutro pobral oskrbnico.

"Ljudje rezervirajo, potem jih pa ni," se je jezila nazaj. "Zvečer odslavljeni ljudi, če imate skupna ležišča še skoraj povsem prazna, vsekakor ni pravi pristop," nisem utihnil.

"Ne morem pomagati, če imajo rezervirano, potem pa odpovedo. Na primer včeraj pet Poljakov. Prišli so do sem, potem pa je bilo zanje predrago. Hoteli so plačati samo sedem evrov, več pa ne. Ker nisem popustila, so spili liter vodke, ki so jo imeli s seboj, potem pa odšli dol, na planino," je bila nepopustljiva.

Videl sem, da resnica o prenočiščih v Julijskih Alpah ni ena sama. Sploh ne v začetku avgusta, ko v osrčje Triglava pride največ ljudi. Raje sem se torej lotil zajtrka, da bi se podprl za triglavski vzpon.

Še pred sedmo zjutraj sva bila na poti, malo po osmi pa sva bila že pri Planiki. Tu sva srečala skupino, ki se je ravno vrnila z vrha Triglava, kjer je dočkala prekrasen sončni vzhod. Eden od njih je vse skupaj posnel na fotoaparatus in nama z veseljem pokazal svoje fotografije: nočni zbor pred Planiko, počasen vzpon proti vrhu, dremanje in čakanje sončnega vzhoda na njem, potem pa vse močnejša svetloba, s katero je sonce na koncu le prebilo temo. Desetine fotografij se je pred nama sprejemalo v skoraj neprekinjen filmček o veličastnih, a vsakdanjih dogodkih, ki so se pred nekaj urami odvijali nekaj sto metrov višje.

Na neki točki, ko se je sonce na sliki odlepilo od obzorja, se je fotograf prestavil in zamenjal svojo perspektivo. Na desni se je v prekrasnih posnetkih v odsevu sonca začel bleščati Aljažev stolp, pod Triglavom pa so se medile rahle meglice, ki so zakrivale pogled v dolino. Bilo je čarobno, četudi samo na majhnem zaslonu fotoaparata. Zrasbele so me noge. Začelo se mi je muditi na vrh. Poslovlili smo se in mahnila sva jo gor.

Ne glede na to od kod prihajaš na Triglav, se ti prej ali slej zgodi, da se nekje priklopiš na "triglavsko avtocesto", po kateri se trume ljudi vzpenjajo na vrh. Iz Vrat, Kota ali Krme prek Staničeve kočice ali pa Kredarice, iz Bohinja prek Komne, Triglavskih sedmerih jezer, Prehodavcev in Doliča ali pa iz Bohinja prek Voj, Uskovernice ter Vodnikove kočice in Planike, tako ali drugače se hribolazec znajde v "notranjem triglavskem krogu", ki ga okrog vršaca sklepajo alpske kočice. Tu se promet upočasi, saj tempo narekujejo tisti, ki se, oboroženi z dvojno previdnostjo ter skoraj vedno v koloni, počasi in z nekaj strahu s karabini preklapljujejo z ene na drugo stran jeklenice, ki jo ločuje v steno zabiti klin. Načeloma velja, da je Triglav zaradi vseh jeklenic in klinov razmehroma lahko osvojiti in da za to ni treba biti ravno izkušen planinec.

A v praksi ni vedno tako. Zvečer sva na Vodnikovi kočici spoznala mlad par z ogromnima nahrbtnikoma, ki se je kar dva dni trudil z vzponom na vrh, potem pa obupal, "ker je bilo zanju prehudo". Na Planiki sva se zapletla v pogovor z Belgijcema, ki sta se proti Triglavu začela vzpenjati vse do točke, kjer vzpon postane bolj izpostavljen, česar sta ustrašila, "saj je bilo prestrmo". Midva sva strumno zakoračila naprej, saj sva pot že dobro poznala.

Potem ko po melišču nad Planiko zagrižeš v prvo razrito pobočje, ga premagaš, prečiš drugo melišče ter se spoprimeš s poševnim žlebom, nad katerim te čaka nekaj raztežajev jeklenic, ki te po ostrem grebenu, čez katerega pogosto krepko zapiha, pripeljejo na rob, na katerem na drugi strani že lahko pogleduješ navzdol proti Kredarici, potem ko se po kombinaciji klinov vzpneš še malce navzgor in se priključiš poti s Kredarice ter naprej po njej stopiš na mali Triglav, potem ko po več kot primerno zavarovanem grebenu nadaljuješ proti pobočju velikega Triglava, se vzpneš še čez njegovo zadnjo grbo ter skočiš čez zadnjo škrbino, kjer te pričaka oznaka za bližnje Staničevo zavetišče, izkopano v skalo, po vsem tem adrenalin počasi popusti, saj pred seboj rahlo na desni zagledaš stolp, ki stoji trdno kot svojevrsten branik slovenstva.

Sprehodila sva se še tistih nekaj korakov do Aljaževega stolpa, si čestitala za uspešni pohod, ki se je začel pred petimi dnevi, pred vhodnimi vrati najinega doma, izkoristila praznino ob stolpu, ki se je pojavila za trenutek, saj se triglavski pristopniki nekako niso mogli čisto uskladiti, kdo se bo ob njem fotografiral naslednji. Potisnil sem telefon najbližjemu v roke in mu rekel, naj za rezervo pritisne vsaj petkrat. Potem pa sva se od stolpa umaknila k prodajalcu pijače, neuradnemu živemu simbolu Triglava, s katerim sva se takoj zapletla v pogovor.

Ko je izvedel, da sva prišla tja gor kar iz Ljubljane, se je hitro razgovoril o raznih triglavskih "odbitkih", ki so našo najvišjo goro v zadnjem času izkoristili kot izgovor za svoje zasebne športne podvige. Če je bil Aljažev stolp nema priča dogodkov na vrhu Triglavu v zadnjih 120 letih, je bil prodajalec pijače zadnja leta njegova druga plat: bil je živi pričevalec dogajanja na njegovem vrhu. Ena skupina je, se je razgovoril, nedavno tja gor prišla s Primorskega, drugi so s Koroške pot nanj zastavili prek grebena Karavank, spet tretji se je nanj povzpel mimo grede, med svojo kolesarsko turo iz Srbije proti Španiji, četrti je kolo na ramah prinesel kar do vrha. In tako naprej. Ko je tako razlagal popotno-pustolovske planinske poti raznih posameznikov in skupin, ki se vse stekajo k Triglavu, se je ta vrh pred menoj začel izrisovati v prav posebni perspektivi: kot svojevrstni romarski cilj Slovencev in drugih, ki v izvirnem pohodu nanj iščejo lastne odgovore na izzive svojega gibanja in tudi bivanja. Ugotovil sem, da sva se, malo po naključju, a tudi name-noma, med njimi znašla tudi midva.

Kmalu potem sva se poslovila od njega in se odpravila v dolino. Spustila sva se do Krme, tam pa dvignila prst mimo vozečemu avtomobilu. Ustavil je. Izkazalo se je, da gre za adrenalinskega kolesarja in njegovo punco, ki sta za tisti dan tudi že opravila z divjo turo.

Odpeljala sta naju do železniške postaje na Jesenice, od koder sva se z vlakom, polnim mladih tujih popotnikov, ki so naju spominjali na najina študentska leta, odpeljala proti Ljubljani. Vsak je na svoji poti, sem dre-majoč razmišljal med ropotanjem vlaka, in sem ter tja se naše poti staknejo za kratek čas. Včasih se tudi pre-križajo.

Informacije

1. dan: Ljubljana–Medno–Brdarjeva turistična kmetija Ljubica, Poljanska dolina

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, ki na nekaterih delih zahteva malce iznajdljivosti.

Višinska razlika: Pribl. 1300 m vzpona

Čas: 8–10 h

Koči: Gostilna na Sv. Katarini, 725 m; Turistična kmetija Gonte, 820 m

2. dan: Brdarjeva turistična kmetija Ljubica–Cerkno

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, ki na nekaterih delih zahteva malce iznajdljivosti.

Višinska razlika: Pribl. 700 m vzpona

Čas: 5–7 h

Koči: Turistični dom na Slajki, 798 m, mobilni telefon 031 513 370; Planinska koča na Ermanovcu, 964 m, mobilni telefon 051 256 881

3. dan: Cerkno–Črna prst

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Višinska razlika: Pribl. 2500 m vzpona

Čas: 8–10 h

Koči: Dom Andreja Žvana - Borisa na Poreznu, 1590 m, mobilni telefon 041 221 795; Planinski dom na Petrovem Brdu, 804 m, mobilni telefon 041 320 966

4. dan: Črna prst–Komna (mimo koč na Planini Razor)

Zahtevnost: Nezahtevna, mestoma zahtevna označena pot

Višinska razlika: Pribl. 1600 m vzpona

Čas: 9–11 h

Koča: Koča na planini Razor, 1315 m, telefon 05 828 07 07

5. dan: Komna–Vodnikov dom

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Višinska razlika: Pribl. 1500 m vzpona

Čas: 8–10 h

Koči: Bregarjevo zavetišče, 1620 m, mobilni telefon 031 270 884; Koča na Planini pri Jezeru, 1453 m; mobilni telefon 051 632 738

6. dan: Vodnikov dom–Krma (čez Triglav)

Višinska razlika: Pribl. 1200 m vzpona

Čas: 6–8 h

Koča: Dom Planika pod Triglavom, 2401 m, mobilni telefon 051 614 773

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, zelo zahtevna označena pot od Doma Planika na Triglav

V Ljubljani sva vsa žareča in umirjena počakala na avtobus mestnega prometa. Nikamor se nama ni mudilo. Ko sva izstopila, naju je čakalo samo še nekaj korakov, da sva prišla do točke, mimo katere sva šla pred dobri petimi dnevi. Najina pot se je zaokrožila, konec se je stkal z začetkom.

Ustavila sva se, se objela in poljubila. Nekaj časa sva mirovala. Čutil sem ženino srce. Utripalo je v istem ritmu kot moje. Bila je lepa tura, nepozabna pot v dvoje, sva si zašepetala, ob tem pa je imela tudi močen simbolni pomen.

Potem sva odšla proti domu nedaleč stran. ○

Kralj in alpinist

Albert I. (1875–1934)

Gorništvo je proti koncu devetnajstega stoletja doživelo hiter razvoj in doseglo svoj prvi vrhunec v začetku dvajsetega stoletja. Tedaj so v gore zahajali skoraj vsi, ki so nekaj dali na svojo veljavo, od običajnih meščanov pa vse do plemičev in celo kronanih glav. Lahko bi rekli, da je podobno tudi danes, saj po nekaj desetletjih premora gorništvo doživlja nov razcvet, kar je zgolj preslikava preteklosti. Med veljaki, ki so pred okoli sto leti redno zahajali v gore, je bil tudi belgijski kralj Albert I., ki je vladal v letih 1909–1934. Ena od njegovih odlik je bila, da je bil v nasprotju s sebi podobnimi veljaki po gorah sposoben plezati tudi sam, brez pomoči gorskih vodnikov.

*Kralj Albert I. kot vodilni
v navezi v severni
steni Punte Santner,
Dolomiti, 8. 9. 1931
Foto: Walter Amstutz
(vir: King Albert I
Memorial Foundation)*

Albert I. ni bil običajen kralj, saj ni bil vzgojen za prestolonaslednika. Bil je šele tretji pretendent za prestol, zato sprva nihče ni pričakoval, da bo kdaj koli postal kralj. Po nepričakovani bratovi in očetovi smrti je prestol prevzel leta 1909, s čimer je nasledil svojega malopridnega strica, kralja Leopolda II. Ta je bil častihlepen in grabežljiv človek, kar je še posebej prišlo

do izraza v afriškem Kongu, nekdanji belgijski koloniji, ki še danes trpi zaradi posledic kolonialnega izkoriščanja. Albert I. se je s svojim skromnim življenjskim slogom in zglednim družinskim življenjem skušal približati običajnim ljudem in popraviti krivice, ki jih je povzročil njegov predhodnik. Plezanje in kasneje tudi smučanje sta postali kraljeva edina sprostitve, saj je svojo funkcijo jemal zelo predano in jo resnično dojemal kot služenje svojemu narodu, ne pa za pridobivanje osebnih koristi.

Albert je začel zahajati v gore leta 1905 in se takoj navdušil nad plezanjem. Pet let prej se je poročil z bavarsko princeso Elizabeto, ki je tudi postala navdušena gornica. Izpostaviti je treba njun prvenstveni vzpon po severovzhodnem grebenu gore Piz Caral (3421 m) v skupini Piz Bernine (4049 m) leta 1907. Leto dni pred kronanjem (1908) se je z gorskima vodnikoma povzpel na Matterhorn (4478 m). Da je strast do gora gojil tudi po kronanju, niti ni bilo neobičajno. Za razliko od drugih plemičev gore zanj niso bile poligon za dokazovanje pred drugimi, temveč so mu predstavljale način življenja. Zdi se, da so mu omogočale beg iz življenja, kakršnega si ni želel. Sprva je plezal z gorskimi vodniki, vendar je kot plezalec počasi in vztrajno napredoval. Začel je plezati tudi sam, kar je bilo za njegov stan zelo nenavadno. Pridobil je spoštovanje mnogih najvidnejši alpinistov tistega časa, ki so ga sprejeli kot enakovrednega plezalca naveze.

Ljudski kralj

V njegovi domovini Belgiji ni visokih gora, zato je kralj poletne počitnice preživiljal v švicarskih Alpah, italijanskih Dolomiti, v gorovju Wilder Kaiser v Avstriji in drugod. V letih pred prvo svetovno vojno je v času poletnega dopusta začel zahajati v Cadore oziroma v mestecu Calalzo, kjer se je nastanil v hotelu Marmarole. Hotel je bil v lasti znane gorniške družine Fanton. Ti so poleg običajnih hotelskih storitev gostom na meniju ponujali tudi vzpone na okoliške

vrhove, in to dobesedno. Kralj Albert I. se je v družbi Fantonovih povzpел na nekatere klasične dolomitske vrhove, kot so Mala Cina (2857 m), Monte Cristallo (3221 m), Sorapiss (3205 m). V zvezi s kraljevim bivanjem v hotelu Marmarole se je med ljudmi ohranilo več pričevanj. Nekoč je po cesti mimo hotela prišla uboga ženica z vozom, natovorjenim s senom. Voz se je prevrnil in seno se je razsulo vse naokoli. Dogodku je prisostvoval Albert I., ki je brez pomisleka priskočil na pomoč in ženici pomagal naložiti seno nazaj na voz. Kralj je bil pod stalnim nadzorom stražarjev, kar mu ni prijalo. Večkrat se je njihovemu nadzoru izmaknil tako, da je hotel zapustil skozi stranski izhod in se tako v miru podružil s kmečkim prebivalstvom. Bil je zgleden katolik, v Calalzu se je redno udeleževal nedeljskega bogoslužja.

Z izbruhom prve svetovne vojne so se tudi za kralja Alberta I. pričela težka leta. Vojna je Belgijo hudo opustošila. Kralj Albert I., ki je bil vrhovni poveljnik belgijske vojske, je bil edini kralj, ki se ni skrival v varnem zaledju, temveč je bojem prisostvoval s same frontne črte, in tako videl vse grozote in trpljenje ljudi. Tudi njegova žena, kraljica Elizabeta, ni stala križem rok, pomagala je kot bolničarka. Čeprav so zavezniki močno pritiskali, da bi belgijski vojaki sodelovali v ofenzivah na nemške enote, Albert I. teh zahtev ni

sprejel. Da bi preprečil nesmiselne žrtve, je belgijska vojska zgolj branila svoje položaje. Kralj je vztrajal, da Belgija ohrani nevtralnost in da se njegova armada bori za obstoj Belgije in postopno osvoboditev zasedenih območij.

Leta 1922, štiri leta po koncu vojne, se je Albert I. ponovno vrnil v Calalzo. Nadaljeval je prijateljstvo s

Kralj Albert I. na vrhu gore Vir: spletna stran Rifugio Re Alberto 1

Kralj Albert I. se je povzpел tudi na Piz Bernino, 4049 m. Foto: Vladimir Habjan

Princ Albert I. z ženo Elizabeto v gorah nad St. Moritzem, Švica, 29. 6. 1907
Foto: Charles Lefébure (vir: The King Albert I Memorial Foundation)

člani družine Fanton, med katerimi je vojna prav tako zahtevala svoj davek. Na težko dostopno goro Campanile di Toro (2345 m) v Furlanskih Dolomitih se je povzpел sam, brez spremstva gorskih vodnikov. Ob povratku je prenočil v koči Padova, čeprav je bila tisti večer in vso noč nabito polna. Prenočišče si je delil s kopico gozdnih delavcev, kot da ni med njimi nobene stanovske razlike. Zdi se celo, da jim je kralj Albert I. zavidal njihovo svobodno, čeprav borno življenje. Podobno je bilo v skromnih kočah in zavetiščih v Zahodnih Alpah. Ob prihodu v kočo kralj ni razkril svoje identitete, zadovoljil se je skromnim obrokom in prenočiščem na slami, ki ga je delil z drugimi obiskovalci zatočišča. V družbi preprostih ljudi se je počutil bolje kot med elito, zdi se celo, da bi bleščeče preproge brez pomisleka zamenjal za kmečko izbo, če bi imel to možnost.

Prijateljstvo z znanimi plezalci

Plezal je s pomembnimi gorskimi vodniki, kot sta bila Antonio Dimai (1866–1948) in Tita Piaz (1879–1948). Tita Piaz je imel zelo odklonilen odnos do monarhov in njihove vladavine na splošno, vendar sta se z belgijskim kraljem zelo dobro ujela. Tita Piaz ga je pohvalil, da je drugačen od ostalih monarhov. Skupaj sta preplezala več težkih smeri do V. težavnostne stopnje. Tita Piaz je Alberta ohranil v tako lepem spomenu, da je po njem imenoval kočo pod stolpi Vajolet v skupini Rosengarten (koča Re Alberto 1.). Gorski vodnik Antonio Dimai iz Cortine d'Ampezzo je bil avstrijski državljani, ki je bil med prvo svetovno vojno kazensko interniran v Firence, kjer je slučajno prišel

v stik z belgijskim konzulom. Ta je o njegovi usodi obvestil belgijskega kralja. Po njegovem posredovanju pri italijanskem kralju se je smel Dimai vrniti domov. Dimai in kralj Albert I. sta bila prava prijatelja, pred vojno sta skupaj preplezala marsikatero dolomitsko goro. Kako zelo je Albert cenil svojega gorskega vodnika, lahko sklepamo iz posvetila, ki mu ga je nekoč zapisal v vodniško knjižico: "Antonio Dimai je tako zanesljiv mož, da ni poti, ki je z njegovo pomočjo ne bi bilo možno opraviti."

Kralj je v svojih plezalskih sposobnostih počasi, a vztrajno napredoval. V zadnjem obdobju gorniške kariere pomoči vodnikov ni več potreboval, tedaj so ga sebi enakovrednega v svoje vrste sprejeli alpinisti, kot sta bila Paula Wiesinger (1907–2001) in njen mož Hans Steger, oba vodilna plezalca tistega časa. Z njima je plezal tudi kot vodilni v navezi. Leta 1933, ko je bil star že osemindeset let, je v času počitnic v gorski skupini Wilder Kaiser preplezal osem smeri, ocenjenih s IV. do VI. težavnostno stopnjo. Gre za smeri, ki so še danes med plezalci visoko čislane. Zdele se je, da je kljub letom na vrhuncu moči.

Nepričakovani konec

17. februar 1934 se je zdel popolnoma običajen dan, ko je kralj Albert I. kmalu po poldnevu zapustil svoj двореc in se napolil k pečinam March-les-Dames, kjer je treniral plezanje. Omenjene pečine so mu omogočale pobeg iz vsakdana visoke družbe in razkošja, ki sta ga močno utesnjevala in na katera se ni nikoli popolnoma navadil. Ker se zvečer ni vrnil, so sprožili iskalno akcijo. Ponoči so ga našli v strmem grabnu ob vznožju težko preplezljive skalne igle. Poškodbe glave so bile smrtne. Belgijsko ljudstvo se je ovilo v žalost, vedoč, da takega ljudskega kralja ali voditelja, kot je bil Albert I., ne bodo imeli nikoli več. Ker je bil odličen plezalec, mnogi niso verjeli, da je šlo za nesrečo. Pojavile so se govornice o atentatu in celo o samomoru. Kaj natanko se je zgodilo, ne bo nikoli znano, najverjetneje je šlo – kot velikokrat v podobnih primerih – za splet nesrečnih okoliščin ali pa je kralj, utrujen od omejitev, ki mu jih je prinašala visoka funkcija, namerno tvegati več, kot bi smel. V reviji *Alpine Journal* so nekrolog kralju Albertu I. sklenili z besedami: "Verjetno bodo prišli tudi drugi kralji z gornškimi nagnjenji, Albert I. jim je pokazal pot. Toda nikoli več ne bo bolj kraljevskega gornika ali bolj plemenitega dvorjana." Spomin nanj je še zelo živ tudi v Cortini d'Ampezzo, kjer so mu postavili doprni kip. V Alpah so po kralju poimenovali dve ostrici (Pointe Albert, 2816 m, in Torre Re Alberto 2732 m), njemu v čast so leta 1930 postavili tudi kočo Refuge Albert I pod Aiguilles du Tour (nad Chamonixom). ●

Literatura:

Anker D.: Höchstleistungen auszeichnen – die Albert Mountain Awards.

Amstutz W., Anker D., Gozon Y., Imseng R., Marmet J.: The King Albert I Memorial Foundation. 2016.

Musizza W. in De Dona G.: Personaggi e storie del Cadore e di Ampezzo. La Cooperativa di Cortina, 2007.

Brez vode ni turizma

Po poteh Alpske konvencije 2017¹

Kako pomembna je voda za prebivalce Alp in njihovega zaledja, se zavemo takoj, ko nanese beseda na gospodarstvo in predvsem turizem. Med bisere zdraviliškega turizma sodi severno italijansko mesto Merano v provinci Bolzano regije Alto Adige, ki ni znano le po svojih toplicah, pač pa tudi po nasadih sadja, predvsem jabolk in grozdja. Vpliv Habsburžanov, ki so zdravilni sloves vode ponesli v svet, je v tem italijanskem mestu čutiti še danes. Mesto je vedno živelo po metropolitansko. Še danes imajo katoliško, anglikansko in protestantsko cerkev ter sinagogo. Sicer pa je Merano znan tudi po svoji poplavni reki Passirio, ki ločuje afriško in evrazijsko tektonsko ploščo.

Ker imajo Italijani termalno vodo za zdravilo, pomeni obisk meranskih toplic isto kot obisk zdravstvene ustanove, ki v petindvajsetih bazenih poleg rekreacije, zabave in užitkov ponuja tudi zdravljenje. Za zdravljenje bolezní živčevja, kostno-mišičnih bolezní ter ledvičnih kamnov je zelo

popularno in, kot kažejo študije, tudi uspešno ne le kopanje, pač pa tudi vdihavanje z radonom in fluoridi obogatene termalne vode.

Zdravilna voda Merana prihaja z Gore svetega Vigilija na nadmorski višini 1500 metrov, kjer deževnica pronica skozi metamorfni granit – očesni

¹ Na povabilo sekretariata Alpske konvencije se je skupina dvanajstih novinarjev, med njimi tudi slovenskih, konec junija 2017 že petič podala po alpskih poteh, tokrat od Dunaja do Nice. Tema letošnjega osemdnevnega potovanja je bila voda v Alpah. V septembrskem *Planinskem vestniku* si o tem popotovanju lahko preberete še članek *Mi smo Alpe*.

Mesto Annecy ob istoimenskem jezeru v francoskih Savojskih Alpah je znano kot biser francoskih Alp. Foto: Vida Petrovčič

V Meranu afriško (levi breg) in evrazijsko tektonsko ploščo (desni breg) loči le reka Passirio.

Foto: Vida Petrovčič

gnajs, in se obogati z zdravilnimi učinkovinami. Po 1223 metrov dolgem tunelu je skozi hrib speljana naravnost v toplice. Tudi sicer je studenčnica z bližnjih hribov speljana po posebnih kanalih v mesto in služi pitju ter namakanju. Prebivalci Merana pijejo čisto studenčnico iz petindvajsetih izvirov, ki pritečejo v mesto z nadmorske višine od 400 do 1500 metrov po osemdesetih

kilometrih cevi in kanalov. Najdaljši kanal meri dvajset kilometrov in je star že 120 let. Sicer pa je po mestu Merano speljanih še 140 kilometrov vodovodnih cevi, po katerih priteče štiri milijone kubičnih metrov studenčnice na leto, vsa voda ima naravni padec, šest rezervnih črpalk uporabljajo le, ko je poraba večja od običajne ali ob vzdrževalnih delih. To, v čemer so v Meranu lahko za zgled, je, da je že skozi vso zgodovino do danes dostop do teh kanalov z vodo javen, ne glede na to, da se nahajajo na zasebnih parcelah. Gre za javno vodno infrastrukturo.

Paviljon v središču Merana, kjer se je po svežem zraku že pred prvo svetovno vojno sprehajala avstroogrska in ostala evropska gospoda. Foto: Vida Petrovčič

Zelena infrastruktura

V sklopu Alpske konvencije deluje tudi ekološka mreža. V francoskem Departmaju Isère, ki sodi v regijo Auvergne-Rhône-Alpes z znameniti turističnimi biseri, kot so Grenoble in Narodni park Écrins s štiritisočaki, predstavniki te ekološke mreže razvijajo pilotni projekt, ki bo v naravi povezal zaščitena območja, da se bodo lahko živali prosto gibale tudi med gosto naseljenimi področji. Srne se, denimo, selijo med različnimi lokacijami, kjer iščejo hrano, se pariyo in živijo z mladiči. Ta zelena infrastruktura bo pomagala tudi metuljem, mravljam, žabam in ribam, da bodo kljub gosti človeški poselitvi v Alpah ohranili ekološko povezanost med svojimi različnimi habitati v sobivanju s prebivalci. Ti bodo uredili povezovalne koridorje na mestih, kjer so ceste ali nasebine presekale naravne poti živali.

Soba za vdihavanje razpršene termalne vode Foto: Vida Petrovčič

Po vodo v jezero Annecy

Tudi v francoskih Savojskih Alpah, kjer petintrideset kilometrov južno od švicarske Ženeve francosko mesto Annecy ob istoimenskem jezeru slavi kot biser francoskih Alp, pijejo z mehanskimi mikro filtri prečiščeno jezersko vodo. Kot razloži direktor vodovoda Grand Annecy Jerome Cimetiere, prečistijo in razpošljejo uporabnikom 17,8 milijona kubičnih metrov vode letno. Leta 2010 so v celoti prenovili tehnologijo, ki je danes popolnoma brez kemikalij. Podžupan mesta Annecy Thierry Billet pa se pohvali s projektom Zanka, s katerim bodo že čez nekaj let jezersko vodo uporabljali pozimi za gretje, poleti pa za hlajenje gospodinjstev. Gre za zeleni projekt, ki bo financiran tudi iz evropskih sredstev. Vodo bodo črpali iz jezera in jo pozimi dodatno ogreli ter jo razposlali v centralni sistem ogrevanja gospodinjstev, poleti pa brez sprememb

V Meranu imajo javen dostop do kanalov z vodo tudi na zasebnih parcelah. Sadovnjake in vinograde pa prav tako namaka studenčnica. Foto: Vida Petrovčič

Na akumulacijskem jezeru Serre-Poncon je od nekdanje doline ob reki Durance ostal le še griček s cerkvico.

Foto: Vida Petrovčič

Že Rimljani so ta stari kamniti meranski most uporabljali kot akvadukt, danes je razširjen še za pešce, vodovodne cevi pa še vedno tečejo pod mostom. Foto: Vida Petrovčič

Podžupan mesta Annecy Thierry Billet Foto: Vida Petrovčič

Jerome Cimetiere, direktor vodovoda Grand Annecy Foto: Vida Petrovčič

uporabili za hlajenje. Podžupana ne skrbi, da bo voda, ki jo bodo vračali v jezero, za okoli tri stopinje Celzija bolj topla od tiste, ki jo bodo iz jezera črpali za gretje in hlajenje. Tudi vmeščanje tega energetskega objekta v prostor za prebivalce Annecyja ne predstavlja nobenega problema.

Brez težav pri umeščanju v prostor

Zdi se, da v Franciji načelo "nimbi" (op. avtorice: "ne na moje dvorišče") ne velja v tolikšni meri

kot v drugih državah. Težav z umeščanjem v prostor denimo niso imeli snovalci akumulacijskega jezera Serre-Ponçon, ki se razteza na 2800 hektarjih z 91 kilometri obale. Ko so leta 1959 zaježili reko Durance ob kraju Savines-le-Lac in na njej odprli hidroelektrarno, so sicer poplaveli celotno dolino, vendar so s tem preprečili dotedanje poplavljanje reke, omogočili namakanje ostale pokrajine in zagotovili boljšo oskrbo z električno energijo. Čeprav se zaradi potreb hidroelektrarne pozimi gladina vode spušča in dviguje do 44 metrov, so dogovorjeni z lokalnimi oblastmi, da poleti teh dvigov in spuštov ni, da je jezero lahko vso poletno sezono namenjeno turizmu in vodnim športom. Tako so zmagali gospodarski interes in želje prebivalcev.

Obrnjeno zgodbo pa so ob isti reki Durance napisali v kraju L'Argentière-la-Bessee, ki je vrsto let po zaprtju rudnikov srebra živetaril, potem pa se je lokalna skupnost odločila, da lepote Alp izkoristi tudi za poletni turizem. Okolica kraja je sicer dobro poznana smučarjem, ki zahajajo na smučišča Puy-Saint-Vincent.

Tokratna izobraževalna mednarodna ekskurzija za novinarje, ki jo je organiziral Sekretariat Alpske konvencije, si je izbrala najdaljšo pot doslej, prek dva tisoč kilometrov, pretežno z vlaki, nekaj z avtobusi, pa tudi s kolesi in peš. Vsekakor so organizatorji dosegli svoj namen, pokazali so, da je mogoče

Pogled z jezera Annecy na goro La Tournette, 2351 m Foto: Vida Petrovčič

L'Argentière -la-Bessee z reko Durance poleti ponuja užitke ljubiteljem kajaka, kanuja in rafta. Foto: Vida Petrovčič

Pametni turizem

Tudi v Alpah se dogaja digitalna revolucija. V Italiji so strokovnjaki razvili spletni model *Mysnowmap* za stalno spremljanje snežnih razmer. Turni smučarji in ljubitelji drugih zimskih gorskih športov ter gora nasploh lahko na svojih pametnih telefonih prek spletnega mesta *Mysnowmaps* sproti, v resničnem času, spremljajo stanje debeline snega v gorah in tudi sami sporočajo izmerjene podatke.

prek Alp potovati tudi brez bencina. To, kar prijetno preseneča, je predvsem množičnost in točnost vlakov vseh vrst, ki drvijo ali puhajo prek Alp – od hitrega vlaka (prek 250 km na uro) med Milanom in Torinom ali Nico in Lyonom, do muzejskega vlaka na slikoviti progi med krajem Digne-les-Bains in Nico. To je praksa, ki jo velja posnemati tudi v majhni, a slikoviti Sloveniji. Za začetek bi lahko vrnili vlak do Rateč in Planice.

Seveda pa se človek šele v kneževini Monako, eni izmed osmih držav, podpisnic Alpske konvencije, zave lepote in miru, ki jih ponujajo alpski tisočaki. Tudi mondeni Monte Carlo, tako kot Annecy, uporablja morskovo vodo za ogrevanje. To pa je tudi edina podobnost. Član Planinske zveze Monaca nam potoži, da njihove pohodnike, če zaidejo z nahrbtniki in pohodnimi čevlji med milijonarje na ulicah Monte Carla, pogosto ustavi policija, ker se jim zdi, da v svoji pohodniški opremi – sumljivi ...

Muzejski vlak na progi Digne-les-Bains-Nica Foto: Vida Petrovčič

Monte Carlo – z nahrbtniki med milijonarje Foto: Vida Petrovčič

Gore brez vrhov

Furlanski Dolomiti

V resnici ni tako, vse gore imajo vrhove. A na vrhove Furlanskih Dolomitov se ne pride kar tako. Pravzaprav nam, ko očarano zremo v do neba kipeče stolpe, te sploh niso več glavni cilj.

Kot v knjigi *Dolomiti, sanjske gore* bralcu razloži njihov srčni poznavalec Andrej Mašera, so se za ta del Karnijskih Alp v zgodovini poimenovanja uporabljala mnoga imena. O njih in še o čem se je že leta 1966 v Planinskem vestniku razpisal Viktor Volk. Mogoče jih zadnji čas tudi domačini, poleg Clautanskih, najpogosteje kličejo Furlanski Dolomiti. Tudi

sama z njihovih skrbin zrem v Furlansko nižino in seveda v mogočne "prave" Dolomite.

Med Tilmentom, Piavo in morjem

Gorstvo zajema nekaj več kot 3500 kvadratnih kilometrov in tako po površini kot tudi po najvišjih vrhovih ne zaostaja veliko za našimi Julijskimi Alpami.

Col Nudo s poti na Monte Borga

Foto: Anka Vončina

Severno in vzhodno mejo predstavlja reka Tilment (it. Tagliamento), zahodno pa Piava (it. Piave). Južni obronki se z znanim smučiščem Piancavallo postopoma skupaj s pasovi peščenih rek, spolzelimi izmed grebenov in ozkih grap, iztečejo v prostrano Furlansko nižino.

Prvi gorski turisti jih niso jemali za mar tako vneto kot velike sosede. Zahvaljujoč temu so ostali nedotaknjeni – divji. Divjost še poudarja katastrofa brez primere, ki je prebivalcem za vedno spremenila življenje, gotovo pa je spremenila tudi razvoj stroke, ki je v drugi polovici prejšnjega stoletja skrbela za dovoljšno proizvodnjo električne energije za hitro se razvijajoča industrijska mesta. Redka poseljenost, ozke doline in obilje vode so kar klicali po gradnji velikih sistemov hidroelektrarn. Jezove in akumulacijska jezera srečujemo tu na vsakem koraku. A ob največjem se je zgodila katastrofa, ki je skorajda izbrisala z zemljevida mesto Longarone in vasi okrog njega. Strašen davek razvoja je terjal skoraj dva tisoč duš, umrlih v hipu, 9. oktobra leta 1963 ob 22.39. Tragedijo Vajont¹ pozna ves svet.

Nepoznanih se ni polastil tehnološki turizem, ki je z infrastrukturo prepredel sosede čez reko Piavo. Zato so lahko postali del zaščitene območja Furlanije - Julijske krajine kot Naravni regijski park Furlanski Dolomiti (it. Parco Naturale Regionale delle Dolomiti Friulane). Park je poln veličastnih sotesk, v katerih se skrivajo tudi drobna očarljiva naselja, povezana

Razgledovanje z grebena Monte Borga, v ozadju Monte Duranno
Foto: Anka Vončina

¹ V umetno jezero s takrat največjim jezom na svetu, visokim 262 metrov, je zdrsnil plaz z gore Toc. Hitro drseča gmota je bila dolga 1,8 kilometra, široka 1,6 kilometra in debeline 250 metrov. Zdrs je trajal vsega 45 sekund in povzročil vodni val, ki je odplaknil mesto Longarone in več vasi. Na prostoru, kjer je bilo pred tem 250 metrov globoko jezero, je nastala 400 metrov visoka vzpetina. V sedmih minutah je umrlo skoraj dva tisoč ljudi. Nesrečo je UNESCO razglasil za eno od petih "opozorilnih zgodb", s katerimi je narava opomnila človeka.

Pravi Dolomiti, gore skupine Spalti di Toro in Monfalconi; pogled z vrha Cime Cadin degli Elmi.

Foto: Irena Mušič Habjan

Dolina Val Montanaia
Foto: Anka Vončina

le z ozkimi cestnicami, ki te v nešteti ostrih ovinkih vodijo čez prelaze iz ene doline v drugo. Z obkroženjem Erta, Clauta, Barcisa, Frisanca, Poffabra, obeh Tramontijev, obeh Fornijev ... boste park vsaj za prvi vtis okusili. Furlansko kraljestvo je le streljaj od z razgreto pločevino natrpane avtoceste mimo Benetk, le streljaj od znanih nakupovalnih središč v Palmanovi, Vidmu ali Pordenonu. Mimogrede, z urico vožnje več, kot jo porabimo do izhodišč slovenskih gora,

lahko dan preživimo med tukajšnjimi mogočnimi koničastimi vrhovi.

Zakladi v divjini

Zaščitni znak celotnega območja je Campanile di Val Montanaia – zvonik v dolini Montanaia. Čeprav se skriva očem v osamljeni gorski divjini, je druga največja znamenitost Dolomitov, takoj za Tremi Ciniami (it. Tre Cime). Samoten stolp drznih oblik se dviga 300 metrov visoko sredi ledeniške krnice. Je raj za alpiniste sveta, kjer ni pristopa, lažjega od štirice. Nihče drug kot Julius Kugy je nekoč mimogrede, na poti k višjim ciljem, vseeno opazil postavno goro Monte Cridolo (2581 m). Če so jo res poimenovali Kelti, ime v njihovem jeziku pomeni vzvišena gora. Besede furlanskega kmeta: "Sula croda del Cridola no se ghe vien!" so ga izzvale do te mere, da je čez tri dni že stal na njenem vrhu.²

Najvišja gora v skupini je Cima dei Preti (2706 m), drugi pa zelo izstopajoči Duranno s svojimi 2668 metri. Na Monte Pramaggiore (2478 m) (pra – prato – travnik, maggiore – velik), ki je sprva še veljal za najvišjega v skupini, je prvi stopil celo naš Valentin Stanič, s severne strani pa sta steno prva preplezala Mira Marko Debelak in Edo Deržaj. Da so še neosvojeni vrhovi njihovih gora cilji evropskih odkritelcev, so prebivalci v dolinah prepozno ugotovili, saj so se skromno preživljali le od njihovih bregov, s kmetijstvom, živinorejo, lovom, gozdarstvom,

² "Na vrh Cridole se ne pride."

pastirstvom, oglarjenjem in drugo kmečko obrtjo. K njim so usmerjali le spoštljive poglede. To, da so jih prehiteli, domačine še vedno boli.

Sama se tu počutim domače. Moja ljuba Idrijsko-Cerkljanska je divji labirint hrbtov in grap, za nadstropje višje se vzpnejo slemena še zelenih "hiš" Julijskih Predalp med Rezijo in Benečijo. Furlanski Dolomiti pa so višji še za nadstropje, predvsem pa prednjačijo v težavnosti dostopov. Če na Muzec, Kadin, Lopič ali Javor priležeš le oprijemajoč se strmih trav, boš na Cridolo, Cimo dei Preti, Durano, mnoge Monfalcone ... moral kar priplezati. Dramatičnost pa je enaka: strmine, preplet grap, grebenov, dolin in sotesk, ki jih povezujejo divje škrbine in sedla, nad katerimi kipijo izklesani stolpi ... Z vsakega razgledišča zreš v nov nabor ošiljenih ostric kipečih k nebu in ni jim videti konca. Ne pustim se prepričati, da niso slavne katedrale njihov veren posnetek. Ja, obiskovalec se v tem svetu počuti kot v svetišču, ponekod strogo gotskem, drugje je okrasje v malo zaobljenem baročnem slogu. Vetrovi na vrhovih in piš preprihov ozkih škrbin igrajo glasbo Leonarda Cohena, slišim peto mašo temnopoltega mašnika v Notre-Dame, ki me je nekoč prikovala v temino mrakobnih stebrov, ki so se srečevali skupaj z mojo dušo nekje ... nekje visoko ... med mnogobarvnimi vitražami. Tukaj je enako!

Mednje nas, poleg še mnogih, s svojo besedo vabi tudi njihov ambasador, alpinist, kipar, pisatelj in domačin Mauro Corona: "Ti Furlanski Dolomiti, kjer nikoli ne sneži, le dežuje v belem ali črnem, za nikomer ne zaostajajo. Nasprotno – marsikoga prekašajo. Ker jim niso namenjeni pogosti obiski, se jih hrup skoraj ne dotakne, zagotovljen jim je mir, kar pa je prednost, ki se je že skoraj povsod izgubila. To so gore, doline, hrti in gorski grebeni, ki jih moraš prehoditi brez vsakega hitenja." (Prevod A. V.)

Na obrobju je kar nekaj lepo urejenih planinskih koč. Povezuje jih štiridnevni "anello".³ V osrčju prepletov pa je veliko bivakov mode rdečih konzerv. Raziskovanje res lahko poljubno zastavimo.

Uedno se mi tako imenitno zaplete

Sama jih nisem obiskala mimogrede, saj je o tem moč prebrati kar nekaj vznesenih opisov. Slavni Campanile je bil že dolgo na mojem spisku želja. Ob prvi turi v tem koncu, na poti na škrbino Scodavacca o Giaf, sem v koči Giaf nad še mladim Tilentom kupila zemljevid in po površnem ogledu videla, da je za prvim grebenom dolina podobnega imena. Kako je možno, da sem Monfalcone (di Forni) zamenjala za Montanaia, se ne bom spraševala, videti je, da imajo želje velike in slabovidne oči. V pričakovanju sem že mlela grapo proti škrbini Cason. Malo natančnejši pregled zemljevida mi je razložil zmoto, ni bilo slavnega zvonika, bila pa je vseeno krasna krnica z romantičnim rdečim

Bivak Giusto Gervasutti, na nasprotni strani doline Cimoliana se dvigajo še ostali vrhovi Furlanskih Dolomitov. Foto: Anka Vončina

Vitki stolp Campanile di Montanaia v dolini Montanaia Foto: Anka Vončina

Informacije

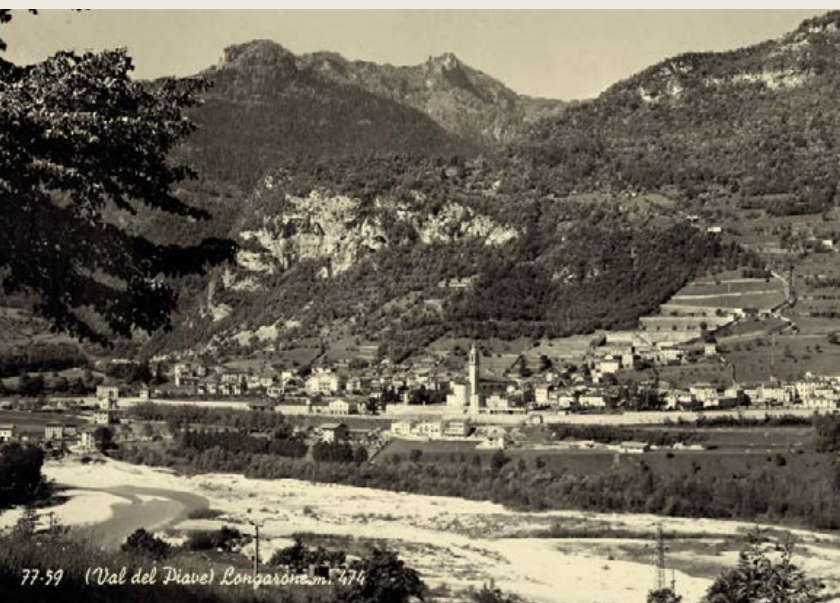
Dostop: S severa se do izhodišč pripeljemo po cestni povezavi Ljubljana–Kranjska Gora–Trbiž/Tarvisio–Tolmeč/Tolmezzo, izberemo izvoz Carnia in se skozi kraje Villa Santina, Ampezzo, Forni di Sopra (Koča Giaf) ter čez prelaz Passo della Maura pripeljemo v Lorenzago di Cadore ob orografsko levem bregu Piave ali v Domegge di Cadore, kjer poiščemo most čez Piavo oz. jezero Centro Cadore in sledimo oznakam za koči Cercena in Padova. Z juga se pripeljemo po italijanskih avtocestah mimo Belluna do Longarona, kjer zavijemo na desno do vasice Erto in se po ozki cesti doline Val Zemola pripeljemo do izhodišča (Monte Duranno).

Literatura: Andrej Mašera: *Dolomiti, sanjske gore*, PZS, 2009.

Antonio in Camillo Berti: *Dolomiti Orientali. Vol. II*. CAI-TCI, 2000.

Zemljevidi: *Dolomiti di sinistra Piave*, Tabacco 021, 1: 25.000. *Dolomiti Centro Cadore*, Tabacco 016, 1: 25.000. *Forni di Sopra e di Sotto, Ampezzo – Sauris*, Tabacco 02, 1: 25.000.

³ Prstan ali obroč, po planinsko bi izraz prevedli v krožno pot.

77-59 (Val del Piave) Longarone m. 474

Vas Longarone pred nesrečo Vir: Wikipedija

Območje jezov Vajont po zdrs zemeljskega plazju z gore Monte Toc Vir: Wikipedija

Opustošenje in tragedija, ki sta prizadela Longarone. Vir: Wikipedija

bivakom, ograjena s čudovitimi stolpi – počutila sem se resnično svečano.

V ta svet sem se kaj kmalu vrnila načrtno, bolj pripravljena. Obrobni podaniki so prav pohlevni, imenitni razgledniki in odskočne deske k novim ciljem. Tudi na drugi turi mi ni šlo vse po načrtu. Nad kočjo Padova sem številko poti 342 zamenjala s 352 in prišla na čisto drugo škrbino. Iskanja prehodov s škrbine Monfalcon di Forni na istoimenski vrh ni bilo treba. Tudi škrbina Spe je čudovita, nedaleč stran je rdeči bivak in Cima Spe ponuja ravno tako imenitne razglede, pa še dostop ni kaj posebno težaven. Sosednje gore pa so bile tako ali tako vse nove.

Seveda je bil en dan namenjen tudi slavnemu zvoniku. Do njega se lahko povzpneš iz doline Cimoliana pod kočjo Pordenone. Za povprečnega planinca je pot malo prekratka za dnevno turo, zato sem obiskala še škrbine v zatrepju njegove krnice. Če želite to čudo doživeti v pravi veličini, imam le eno priporočilo; ne pristopajte k njemu od spodaj, prihranite prvi pogled nanj z vrha, s katerekoli škrbine njegovega amfiteatra. Doživetje je zagotovljeno izjemno!

Žrtve v deviški čistoči

Zadnji dan sem se želela pokloniti žrtvam katastrofe ob jezov Vajont. Zmamilo pa me je povabilo na novo, leta 2015 nadelano zavarovano plezalno pot (Via Ferrata della Memoria) v soteski pred jezom. To pa bi bilo nekaj posebnega – pogledati ta strašni gradbeni dosežek *vis-a-vis*. Seveda tistega jutra del železne poti, oštevilčen s težavnostjo D, ni bil brez plezalnega pasu in samovarovanja zame dovolj "lep" in obračanje je bilo neizbežno.

Nad jezom nasproti gore Toc, v kateri zeva rana njenega splaznega dela, leži Monte Borge, prijazni dvatisočak, ki obeta spet nove razglede. Vasi, pripeti na njegova južna pobočja, Erto in Casso, sta povezani s staro oglarsko potjo Trui dal Sciarbon, ki omogoča lepa krožna potepanja. Dan je bil jesenski, nežen, v milijonih barv žarečih macesnov, v mnogih plavečih konturah tja do morja ... in je šlo samo od sebe – do vrha, do Danijelovih knjig in do križa na vrhu Monte Borge. Le kakšen "Petrograditelj"⁴ je bil na delu tu, le koliko geoloških posebnosti je tu zbranih in nam predstavljenih. Pisani klepetajoči družbi se tega dne ni mudilo v dolino, meni kljub več kot še triurni vožnji domov tudi ne. Po takem dnevu se zmoreš vrniti z gore tudi v temi.

Na poti domov, naslednje dni in tudi še danes me spremljajo radostne misli o ...//*opojljivo divjem svetu, čudovitih gradovih, stolpih in stebrih v neverjetno drznih oblikah. O fantastičnem paradizu, ki ga za zapahnjene durmi, v deviški čistoči obkroža obroč neznanega in skrivnostnega*// ... Tako je o teh gorah po prvem srečanju z njimi strnil Kugy in enako globoko so presunile tudi mene. Furlanski Dolomiti, se vidi mo še mnogokrat! ●

⁴ Kamnosek.

Monte Duranno, 2668 m

Dolomiti
onstran Piave

Duranno sicer leži na levem bregu reke Piave, ki loči Dolomite in Karnijske Alpe, zato pravzaprav sodi k slednjim, vseeno pa ima veliko dolomitskih značilnosti. Prvi pristop na goro je s severne strani leta 1874 opravil britanski alpinist Utterson Kelso v spremstvu znamenitega Santa Siorpaesa in tako domačinom snel prvenstvo, ki so se čez sedemnajst let povzpeli na goro z južne strani. Severni pristop je nekoliko lažji, vendar zaradi odmaknjenosti danes običajni vzpon poteka z južne strani. Gora leži nad jezero elektrarne Vajont, ki je znana po veliki katastrofi, ko se je v noči 9. oktobra 1963 v akumulacijsko jezero z gore Monte Toc zrušil velik zemeljski plaz, voda pa je dobesedno odplaknila mesto Longarone in pod seboj pokopala približno 2000 ljudi. Z vrha na zahod teče greben Spalla del Duranno, po katerem je speljana delno zavarovana in zelo razgledna pot Osvaldo Zandonella. Omenim naj še, da lahko v razglednem dnevu to prestižno goro vidimo tudi z naših najvišjih vrhov.¹

¹ Planinski vestnik, 9, 2009, str. 44–48.

Zahtevnost: Alpinistični vzpon, AD- (III+, II, III). Za neizkušene priporočamo varovanje ali spremstvo gorskega vodnika.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, oprema za varovanje (plezalni pas, vrv, nekaj vponk in trakov ...)

Monte Duranno s pobočij Cime dei Preti Foto: Vladimir Habjan

Cima Spe, 2314 m

Dolomiti
onstran Piave

Cima Spe je zahodni "branic" grebena v skupini Spalti di Toro in tudi najmanj zahteven. Lahko je dostopen s škrbine Forcelle Spe, kamor pa se moramo kar potruditi, saj ni kratkega dostopa. Tako s severne kot z južne strani bomo po najkrajši varianti hodili najmanj tri ure. S škrbine lahko v dvajsetih minutah pridemo in si ogledamo rdeči bivak Giusto Gervasutti na travnati uravnavi pod Cadin degli Elmi. Cima Spe je lep razglednik, z vrha lahko vidimo Cimo dei Preti, Cimo Vacalizzo, Cimo dei Vieres, bližnji Cadin degli Elmi, ... in ostale vršace Karnijskih Alp in bližnjih Dolomitov.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, od sedla naprej zahtevna neoznačena pot

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, v zgornjem delu priporočamo čelado.

Višinska razlika: 1027 m

Izhodišče: Koča Padova, 1287 m, v dolini Torrente Talagona. Iz osrednje Slovenije se pripeljemo po cestni povezavi Ljubljana–Kranjska Gora–Trbiž/

Približujemo se cilju, sedlu Forcelli Spe in istoimenski gori. Foto: Irena Mušič Habjan

Tarvisio–Tolmeč/Tolmezzo, izberemo izvoz Carnia in se skozi kraje Villa Santina, Ampezzo, Forni di Sopra ter čez prelaz Passo della Maura pripeljemo v Lorenzago di Cadore in naprej

v Domegge di Cadore, kjer poiščemo most čez Piavo oz. jezero Centro Cadore in po ozki asfaltni cesti sledimo oznakam za Kočo Padova. Parkiramo na parkirišču nekaj minut hoje od koč.

Monte Duranno, 2668 m

Dolomiti
onstran Piave

Višinska razlika: 1468 m

Izhodišče: Parkirišče na koncu makadamske ceste v dolini Val Zemola, 1200 m. Do tja se pripeljemo po italijanskih avtocestah mimo Belluna do Longarona, kjer zavijemo na desno do vasi Erto (vmes si ogledamo znameniti jez). Iz vasi se po silno ozki cesti doline Val Zemola pripeljemo do izhodišča.

WGS84: N 46,29588°, E 12,368738°

Koča: Koča Maniago, 1730 m, telefon +39 0427 87 91 44, +39 338 169 74 79, +39 338 533 74 60 (v zasebni lasti).

Časi: Izhodišče–Koča Maniago 2 h
Koča Maniago–škrbina Forcella del Duranno 1.30 h
Škrbina Forcella del Duranno–Duranno 3 h

Sestop 4 h
Skupaj 10–11 h

Sezona: Kopni letni časi, običajno od junija do oktobra

Vodnika: Andrej Mašera: *Dolomiti, sanjske gore*. PZS, 2009; Antonio in Camillo Berti: *Dolomiti Orientali. Vol. II*. CAI-TCI, 2000.

Zemljevid: *Dolomiti di sinistra Piave*, Tabacco 021, 1 : 25.000

Vzpon: Po cesti in poti št. 374 se skozi prijeten gozd dvignemo za 500 metrov do kočice. Nadaljujemo desno po dolini pod stenami Duranna do škrbine Forcella del Duranno, 2217 m. Tu zapustimo označeno pot. Vzpenjamo se po grebenu in sledimo rdečim pikam, vmes preplezamo krajše pragove (I, II). Na travnati škrbinici se začne skoraj vodoravna polica, po kateri gremo v jugozahodno steno Duranna. Ko se pred nami odpre nezgrešljiva velika grapa/žleb Sartor, zapustimo polico in zavijemo vanj. V začetnem delu plezamo po desni strani žleba (II), višje po policah pa prečimo v sam žleb (II, III, tri mesta III+). Ko se grapa odpre, se čez skrotast in precej krušljiv svet vzpenemo desno na vrh (mesta I in II). Odpre se nam prostran razgled na Dolomite in Karnijske Alpe, prav pred nosom stoji malce višja Cima dei Preti.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona. Sidrišča za spuste po vrvi so urejena na približno 25 metrov.

Vladimir Habjan

Cima Spe, 2314 m

Dolomiti
onstran Piave

WGS84: N 46,414058°, E 12,459062°

Koča: Koča Padova, 1287 m, telefon +39 043 57 24 88, e-pošta rifugiopadova@libero.it, spletna stran www.rifugiopadova.it/.

Časi: Izhodišče–škrbina Forcella Spe 3 h
Škrbina Forcella Spe–Cima Spe 40 min.
Sestop 2.30–3 h
Skupaj 6–7 h

Sezona: Kopni letni časi, običajno od junija do oktobra

Vodnik: Antonio in Camillo Berti:

Dolomiti Orientali. Vol. II. CAI-TCI, 2000.

Zemljevid: *Dolomiti Centro Cadore*, Tabacco 016, 1 : 25.000

Vzpon: S parkirišča se po zaprti cesti nekoliko spustimo do Koče Padova, kjer na vzhodni strani poiščemo pot št. 532. Po njej nadaljujemo v gozd in v vzponu obkrožimo vzpetino Col ter pridemo na travnato jaso Casel de Col, 1451 m (razpotje, tematska hišica). Z jase se spustimo po gozdu približno

150 metrov proti potoku Ru de Val, ki ga prečimo. Pot nas vodi mimo odcepa za Kočo Cercena v dolini Talagona in malo višje za Kočo Tita Barba (lešena kočica, jasa). Strmo se dvigujemo še nekaj časa ob potoku Ru de Val, nato pa pridemo na poraščeno planoto in pot navzgor nas vodi po zagruščenih grapi v lep odprt svet. Trave, ruševje, macesni so naši spremljevalci, ko se dvigujemo na ozko peščno škrbino Forcella Spe, 2049 m.

Z nje zavijemo desno po strmih peščenem hrbtu (neoznačeno), dokler se ta ne zoži v greben in zagledamo prve možice. Sledimo grebenu (vmes izpostavljena prečnica na zahodni strani), dokler ne pridemo do skalnega vršnega pobočja. Zavijemo levo na manjšo škrbinico, se spustimo v zagruščen žleb in nad njim zavijemo levo ter se po skrotju povzpemo na vrh z možicem.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona. Ne pozabimo na vzpon na zadnji tretjini poti.

Irena Mušič Habjan

Montanel, 2461 m

Dolomiti
onstran Piave

Kdor zleze na vrh mnogo bolj znane Cridole, ga zagotovo opazi. Ta dobrih sto metrov nižji sosed njeno dolino na zahodu strmo zagrajuje in svojo prijazno stran skrbno skriva za močno razvejanim, z gozdovi poraslim predgorjem. Z vrha Montanela vidimo mesta in številna gručasta naselja v dolini Cadore, nad katero na zahodni strani reke Piave vabijo "pravi" Dolomiti. Vzpon ni pretežak, nevajen

množic pa ponudi več, kot zahteva. Cilj je morda najbolj hvaležen v toplih jesenskih dneh kot nagrada za poletno doseganje rekordov ali tolažba za izpuščene priložnosti.¹

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, proti vrhu zahtevna pot (EE), eno

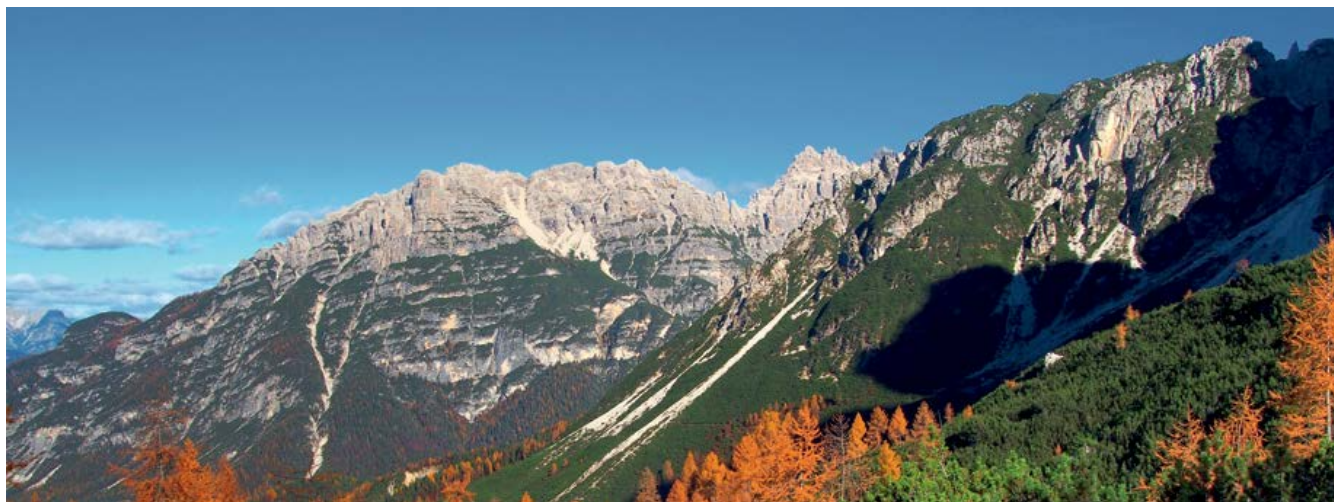
¹ Planinski vestnik, 6, 2010, str. 26–29.

mesto ocenjeno z dobro I. težavnostno stopnjo.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, v zgornjem delu priporočamo čelado.

Višinska razlika: 1411 m

Izhodišče: Koča Cercena, 1050 m, v dolini Torrente Talagona. Iz osrednje Slovenije se pripeljemo po cestni povezavi Ljubljana–Kranjska Gora–Trbiž/Tarvisio–Tolmeč/Tolmezzo, izberemo

Levi vršiček Montanel, pred njim skalno obzidje Crodon di Scodavacca, s poti na sedlo Forcella Spe, desno Monte Cridola Foto: Anka Vončina

Monfalcon di Forni, 2453 m

Dolomiti
onstran Piave

/... "Ampak Monfalcon di Forni je lepši. In zapovrh še bližji," se mož kar ne da. "Na njegov vrh na leto ne stopi več kot deset ljudi," še navrže. "Di Forni? Monfalcon di Forni?" se mi zasveti v očeh. "Si," odvrne in stopi po veliko knjigo, jo položi na mizo ter začne z listanjem. S slišnim požiranjem sline goltam podobe s fantastičnih fotografij. .../ Tako je svoj vzpon na tega malo znanelega lepota furlanskih Dolomitov začel avtor in ga opisal v Planinskem vestniku!

Zahtevnost: Zelo zahtevna neoznačena pot, primerna le za izurjene gornike. Vešči moramo biti plezanja II. težavnostne stopnje, hoje po močno zagruščenem svetu in imeti dober čut za orientacijo. Urejenih varovalšč za spust ob vrvi ni.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, oprema za varovanje (plezalni pas, vrv, nekaj vponk in trakov, ...) za neizkušene.

Višinska razlika: 1443 m

Izhodišče: Parkirišče na stranski asfaltirani cesti za Kočo Giaf, 1010 m. Z gorenjske strani jo najhitreje dosežemo po cestni relaciji Rateče–Trbiž in avtocesti proti Vidmu/Udine. Avtocesto zapustimo na izvozu Carnia–Tolmezzo. Naprej pozorno spremljamo table proti sedlu Passo di Mauria in kraju Forni di Sopra, ki je od Tolmeča/Tolmezza oddaljen še dobrih 40 kilometrov. Slaba dva kilometra za njim nas na stransko cesto na levi usmeri tabla z napisom Rifugio Giaf. Pripeljemo se do manjšega parkirišča pred mostom, naprej pa moramo peš.

WGS84: N 46,427655°, E 12,539439°

Koča in bivak: Koča Giaf, 1400 m, telefon +39 043 38 80 02, mobilni telefon +39 3387 856 338, e-pošta info@rifugiogiaf.it, spletna stran <http://rifugiogiaf.blogspot.com>; Bivak Antonio Marchi in Renzo Granzotto, 2168 m.

Časi: Izhodišče–Koča Giaf 0.45 h
Koča Giaf–Bivak Granzotto–Marchi 2.45 h

Bivak Granzotto–Marchi–Monfalcon di Forni 1.45 h
Sestop 4 h
Skupaj 9 h

Monfalcon di Forni s sedla Forcella del Cason Foto: Vladimir Habjan

¹ Planinski vestnik, 9, 2009, str. 49–53.

Montanel, 2461 m

Dolomiti
onstran Piave

izvoz Carnia in se skozi kraje Villa Santina, Ampezzo, Forni di Sopra ter čez prelaz Passo della Màuria pripeljemo v Lorenzago di Cadore ob orografsko levem bregu Piave ali v Domegge di Cadore, kjer poiščemo most čez Piavo oz. jezero Centro Cadore in sledimo oznakam za Kočo Padova.

WGS84: N 46,433654°, E 12,435556°

Koča in bivak: Koča Casera Cercena, 1050 m, telefon +39 043 57 22 83, e-pošta vittore.bruna@alice.it, spletna stran www.dolomiten-friaul.de/

rifugio/rifugio-cercena/ (v zasebni lasti); Bivak Montanel, 2048 m.

Časi: Izhodišče–Montanel 3–4 h

Sestop 2–3 h

Skupaj 5–7 h

Sezona: Kopni letni časi, običajno od junija do oktobra

Vodnika: Paolo Salvini: *Dolomiti le piu belle cime del Cadore*. Grafica Sanvite-se, 2005; Antonio in Camillo Berti: *Dolomiti Orientali. Vol. II*. CAI-TCI, 2000.

Zemljevid: *Dolomiti Centro Cadore*, Tabacco 016, 1 : 25.000

Vzpon: Nad kočo (oznake) se po poti počasi dvigujemo proti severu po zahodnem pobočju Col dell' Elma, 1914 m, do prvega razpotja na sedlu Forcella Dalego, 1315 m (levo pot iz doline), kjer zavijemo desno in višje na severni strani Col dell' Elma do drugega razpotja. Sledimo poti, ki nas pripelje v dolino Val Montanell in med ruševjem na ravnico z bivakom Montanel, 2048 m.

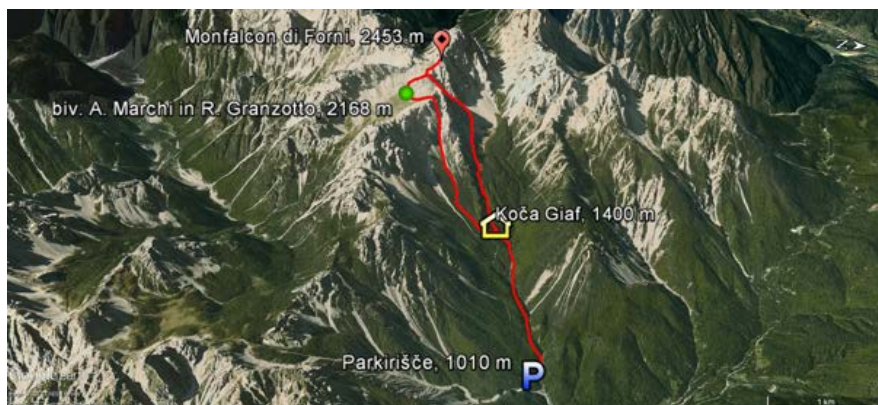
Od bivaka nadaljujemo v zagruščeno krnico Cadin di Montanel, višje zavijemo levo (oznaka) in po južnem travnatem pobočju, označenem z možici, pridemo do stene (oznaka). Po ožji polički v desno in lažjem skalovju pridemo do manjšega sedla, kjer zavijemo desno in se po razgibanem svetu z nekaj poplezavanja, vmes zanimiv prehod med dvema balvanoma čez mostiček, ki privede do tiste konkretne I. stopnje, povzpemo na vrh s križem in vpisno knjigo.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Marjeta Štrukelj

Monfalcon di Forni, 2453 m

Dolomiti
onstran Piave

Sezona: Kopni letni časi, običajno od junija do oktobra

Vodnika: Paolo Salvini: *Dolomiti le piu belle cime del Cadore*. Grafica Sanvite-se, 2005; Antonio in Camillo Berti: *Dolomiti Orientali. Vol. II*. CAI-TCI, 2000.

Zemljevid: *Forni di Sopra e di Sotto, Ampezzo – Sauris*, Tabacco 02, 1 : 25.000

Vzpon: Od kočice sledimo markirani poti št. 342 (sprva si jo deli s št. 361), ko pa se slednja odcepi v levo (označeno), gremo v začrtani smeri naravnost navzgor. Po

ne ravno lahkem grušču, skozi skalnato 'ustje' dosežemo manjše sedlo Cason/Forcella del Cason. Tu se je orientacijsko najenostavneje spustiti po markirani poti do od daleč vidnega rdečega bivaka Granzotto-Marchi, 2170 m, in se pred njim v desno povzpeti na sedelce Busas/Forcella da las Busas. Izhodiščno sedlo za končni vzpon na Monfalcon di Forni je od tu oddaljeno le nekaj korakov. S sedelca, ki ima enako ime kot drzna gora nad njim, se sprva po ozki stezici

po grušču spustimo rahlo v desno pod stene, vse do izrazitega manjšega stolpa, ob vznožju katerega nas pozdravi prvi možic. Sem pa tja se začnejo pojavljati tudi zelo obledele rdeče pike. Pot se za stolpom Monfalcon di Forni, 2453 m, spusti v izrazito prikrito grapo, po kateri prijetno plezamo kakih 100 metrov. Kmalu nas v desno povabi široka gredina (pika, možic). Na koncu le-te nas čaka prvo zahtevnejše mesto. Preplezati moramo kratek, ozek kamin, v katerega nas usmeri oranžna puščica na skali (I–II). Nad njim znova hodimo po nič kaj strmem svetu (grušč) vse do položnejših sten, čez katere nas vseskozi vodijo številni možici in pike. Pod vršno glavo pristopimo skoraj po ravnem, nato pa, kot pika na i, sledi sklepno dejanje. Ključen detajl ture je strm in kar zahteven žlebič, ki popusti le nekaj metrov pod vrhom (II).

Sestop: Do sedla Busas sestopimo po poti vzpona. S slednjega pa se proti koči spustimo po markirani poti št. 354.

Stane Škrjanec

V svetu abstraktnih figur

Pohodniški Arches National Park

Sonce je žgalo, zrak je bil suh in nič se ni skladalo z našo predstavo prostora in časa. So to sanje ali resničnost? Kamniti stolpi bakrenih odtenkov so združeni v mesto duhov. Abstraktne podobe figur iz peščenjakov kot nemi popotniki, izgubljeni v puščavi, iščejo pot. Nekateri so sami, spet drugi se gnetejo v skupinah. Tako počlovečeni so, čutiš vsak njihov gib, za katerim stoji hrepenenje in želja po cilju. Morali bi naprej, a ujeti v puščavski ravnici sanjajo neizmerljive daljave obzorij. Gorovju La Sal Mountains, ki se dviga nekje v daljavi, na oko ne očniš višine. Precej kopasto je, v gubah pobočij se belijo snežne zaplate. Kakšen kontrast!

Arches National Park leži na vzhodu Utaha, na puščavski planoti Colorado Plateau v ZDA. Vstop v park je le pet kilometrov severno od mesta Moab, ki zaradi izjemnega okolja slovi po bogati zgodovini filmskega ustvarjanja. V neposredni bližini teče reka Colorado, njeno strahospoštljivo lepoto in moč začutim šele takrat, ko se z raftom spustimo čez njene brzice. V Utahu se poleg Archesa lahko podamo na pohodniško odkrivanje tudi ostalih spektakularnih narodnih parkov, kot so Bryce Canyon, Canyonlands, Capitol Reef in Zion. V njih nas pričakuje nešteto lepo urejenih poti različnih zahtevnostnih stopenj.

Pogled na dih jemajoča divja prostranstva mi ozaveš misel, da ob rušilnih človeških posegih v naravo le ni še vse izgubljeno. Nismo prvi, ki smo odkrili ta svet. Zgodovinski viri navajajo, da je človek poseljeval to območje vse od ledene dobe dalje. Pred okoli sedemsto leti so to območje poseljevali ljudstva Fremont in Pueblo, plemeni Ute in Paiute in mormoni kot prvi belci. Prisotnost staroselcev potrjujejo tudi skalne poslikave – petroglifi, ki so jih ustvarili Indijanci plemena Ute.

Na območju Arches National Parka se na nadmorski višini med 1250 in 1750 metri razteza visoka puščava.

*Park Avenue v Arches National Parku
Foto: Olga Kolenc*

Ko je neke pred 180 do 140 milijoni let izhlapelo morje, so se iz usedlin začele oblikovati nenavadne kamnite skulpture. Skupaj z gibajočo podvodno soljo so v ekstremnih temperaturah in drugih naravnih procesih nastali oboki, naravni mostovi, loki in okna. Na 310 kvadratnih kilometrov velikem območju so našli okoli 2000 naravnih oken, kar je tudi svetovni rekord.

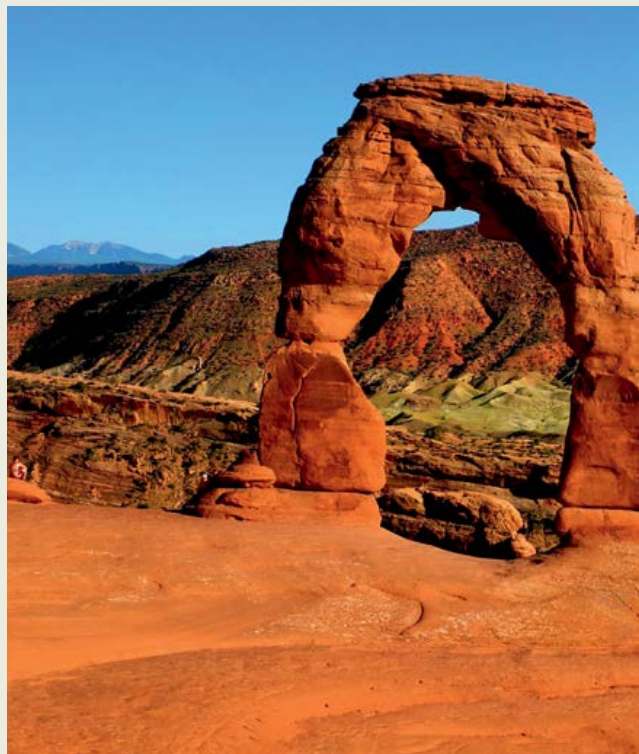
Za vstop v labirinte ozkih peščenih kanjonov, kot je Fiery Furnace, ki je sestavljen iz zelo občutljivih peščenih struktur, je potrebno dovoljenje parka. Poti ni, zato nam tako zaradi lastne varnosti kot zaradi varstva okolja priporočajo spremstvo vodnika. Za težke pristope v parku označujejo tudi poti, kot so Devils Garden, Tower Arch, Delicate Arch in Double O Arch. Ko je plezalec Dean Porter leta 2006 preplezal znameniti Delicate Arch, so plezanje v parku precej omejili. Plezalcem kljub omejitvam v parku ostaja nešteto drugih izzivov.

Skalni mogotci v parku Avenue in Salt Valley

Jutro je, pred nami se odpira pogled na mesto iz naravnih nebotičnikov – park Avenue. Proti nebu se dviga skupina visokih kamnitih stebrov Courthouse Towers, kjer še posebno izstopajo Three Gossips in Sheep Rock. V bližini se dvigata Organ in nad vse impresiven Tower of Babel, ki je kot ozek samostojen zid iz peščenjaka entrada. Na nadaljnji poti skozi park se nad nami dvigajo Great Wall in the Rock Pinnacles, kjer v pečinah iz peščenjakov vidimo delo narave, ki se nikdar ne konča.

Veličastna dolina Salt Valley je suha kot vse puščavske doline. Če odmislim vse šume, slišim šumenje davnih pramorij. Odšla so, ostala je sol, pokopana pod muljem in peskom. Gledam obrise daljnih obal, kjer se je zdavnaj izpela pesem valov. Vse, kar ljubi morje, je zdavnaj odšlo svojo pot. V tej slani ravnici, v kateri kraljujejo veter, vročina, suša in mraz, danes kipijo v nebo skoraj strašljive abstraktne figure. Tako robustne so in vendar ranljive. Čeprav kljubujejo času, so prav tako kot vse na tem svetu zapisane smrti. Brusi jih čas in brusil jih bo, dokler ne bo zadnji drobec peška njihove biti z vetrom izginil v ravnici. A njihova smrt je še daleč, le človek, ki se kot drobna pika pojavi na poti, z očesom ne more zaznati teh dolgoročnih sprememb. Zato popotnik, postoj, ta »bitja« imajo imena. Povzpni se do lokov in oken, da vidiš nova obzorja. Šele takrat, ko z njimi vzpostaviš dotik, na novo spoznaš veličino narave.

Iz izsušene puščavske prsti, ki je suha kot poper, cveti divja roža. Ne, ne sanjaš, roža je. Ne ena, cele grede oranžnih, svetlo vijoličnih, nežno rumenih, belih in lila cvetov, dvigajo lica k soncu in tudi one imajo imena. Nežne so, mehkejšje od svile. Na območju, kjer letna količina padavin le včasih preseže 250 milimetrov, njihova vztrajna semena čakajo tudi po več let, da v pravih pogojih najdejo svojo priložnost. Vse, kar tukaj poganja iz zemlje, se vztrajno bojuje. Opuncije, ki so bile v razcvetu, so v razvejani in pritlehni rasti

neusmiljeno širile svoje bodice. Na sušo odporne trajnice so večinoma nizke, z bodicami, dlakavim listjem in podobnimi zvijačami lahko prelišičijo vse, prav tako tudi ekstremne puščavske razmere. V teh težkih razmerah so našle svoj dom tudi številne zelo zanimive živalske vrste.

V tem na videz neuničljivem okolju obstaja zelo občutljiv visoki puščavski ekosistem, ki ga letno ogroža več kot 700.000 obiskovalcev. Biološko skorjo sestavljajo cianobakterije, alge, lišaji in glive, zato nas opozarjajo, da se držimo samo označenih in urejenih poti.

Windows Section

Prišli smo do skupine Windows Section, ki je za obiskovalce osrednja točka parka. Celotno območje nas preseneča z edinstvenimi kamnitimi formacijami, ki nas popeljejo v svet mitologije. Številni oboki, loki in okna kažejo spektakularno in dovršeno umetnost narave. Poti, ki so označene in lepo urejene, nas pripeljejo do samostojnih skalnatih skulptur.

Že na samem začetku poti nam še posebno pade v oči samostojnejš Balanced Rock. Njegovo na razmeroma ozkem in visokem podstavku pritrjeno in malce navzven zamaknjeno skalo ali »glavo« ocnjujejo na velikost treh šolskih avtobusov. Na hitro podvomim o njenem trdnem balansu in že jo vidim, kako se ravno danes in v tem trenutku skotali in raztrešči na trdi podlagi. Garden of Eden velja za le eno izmed turističnih atrakcij v parku, za katero pravijo, da je mati narava ustvarila spektakularen prikaz svetlobe v rajskem vrtu. Elephant Butte je s svojimi 1723 metri nadmorske višine najvišja točka v parku. Je izziv za vse, ki iščejo avanture in so popolno tehnično

*Delicate Arch, glavna figura v Arches National Parku
Foto: Olga Kolenc*

opremljeni. Južno od Double Archa se nahaja samotna kamnita tvorba iz peščenjakov z imenom Parade of Elephant, ki nas spominja na čredo potujočih slonov. Zelo impresivna je že na prvi pogled tudi samostojna podolgovata gmota z imenom Turret Arch, ki se dviga v bližini North in South Windowsov. Čisto majhna se sama sebi zazdim, ko se razgledujem z njegovega okna. Odpira se nam pogled na North in South Window, nad nami pa se pne obok, katerega čvrsta skala v loku stopnjuje napetost.

Zrak v opoldanski vročici drhti, daljave drsijo v neskončnost. Hodimo od okna do okna, od loka do loka in občudujemo skalne gmote abstraktnih oblik. Le korak zunaj poti začutim popolno divjino. Nekaj redkih dreves, ki je v zavetju skal razpredlo svoj splet korenin, tako kot živijo, tudi umrejo. Viharnik, ki je omagal na tleh s koreninami vred, se dalje bojuje za življenje. Razvejani deli debel še vedno kipijo v nebo. Šele zdaj, ko so brez skorje, vidiš njihovo rast v obliki spiral, ki kaže na boj za obstanek v tej kruti divjini.

Uzpon do Delicate Archa

Za vrhunec doživetij v narodnem parku Arches nas je sredi popoldneva čakal še vzpon do Delicate Archa. Poleg atrakcije same je bil naš cilj videti tudi malce drugačen sončni zahod. Pot je priporočljiva zlasti spomladi in jeseni, saj je poleti prevroče, pozimi pa vladajo zimske razmere. Svetlobe, ki že tako ali drugače ožarjajo ta izjemno barvit košček sveta, se ob sončnem vzhodu ali zahodu samo še stopnjujejo.

Delicate Arch, glavna figura Arches National Parka, je posledica preperevanja in erozije ter je ena izmed najbolj znanih formacij peščenjaka entrada na svetu.

V milijonih let je erozija ustvarila osamljen samostoječi lok, ki je postal simbol Utaha. Po ocenah poznavalcev velja za eno od najbolj znanih geoloških posebnosti in je obenem verjetno tudi najlepši na svetu.

Po krajšem počitku, ki se je v opoldanski puščavski vročini še kako prilegel, smo se zapeljali do parkirišča Wolfe Ranch. Pot z imenom Delicate Arch po opisih velja za srednje zahtevno, v vročini pa tudi naporno, zato nam priporočajo, da imamo s seboj vsaj dva litra tekočine. Že na začetku našega pohoda naletimo na zanimiv in že dolgo opuščen Wolfe Ranch. Na njem stoji lepo ohranjena skromna lesena baraka, ki je danes zgodovinska posebnost tega območja. Leta 1888 si je tukaj ustvaril nov dom v državljski vojni poškodovan veteran John Wesley Wolfe, ki je daleč stran od ljudi našel za zdravje primerno suho okolje. vzdolž potoka Salt Wash je bilo dovolj plodne zemlje, da je prehranil nekaj goveda.

Velik del poti na Delicate Arch poteka čez gladke okamenele sipine, imenovane tudi *slickrock*, vendar ima ta izraz več pomenov. Po ogledu ranča smo prečili most čez Salt Wash in v zmernem vzponu kmalu sledili označbam, ki so samo še v obliki skalnih možicев. Gola prostranstva pod nami prosejajo tisti poseben, svetlozelenkast kontrast, ki se na drugi strani ravnice z ostrim zarisom stapljajo v greben toplih opečnih barv. Pot se kmalu zloži v preduh med dvema vzpetinama, kjer v okrilju redkih trpežnih iglavcev najdemo nekaj sence. Čez gladko pobočje okamnelih sipin v barvi opeke, kjer čutiš utrip srca, znova sledimo možicem. Greben se nato prevesi, pod nami se širi ravnica. Balvani pod nami so kot na grobo pregneteni kupi glin, ki čakajo mojstra.

Razgiban masiv visoko nad nami zakriva pogled na Delicate Arch. Pot v zmernem vzponu poševno preči pobočja in tik pod vrhom prehaja v skoraj dvesto metrov dolgo, popolnoma gladko polico. Nad njo nas čaka še nekaj vzpona do roba amfiteatra, kjer se odpre enkratni pogled na Delicate Arch.

Takoj so sledili tisti najbolj spontani vzdih občudovanja. Postavili smo se v vrsto, od loka nas tik ob zgornjem robu amfiteatra, kjer je še zmeren naklon, loči le krajši spust. Zaradi vnetega fotografiranja hitro nastane nekaj zastoja, a končno smo svoj trenutek dočakali tudi mi. Čas je tekel, sonce je čisto počasi drselo proti robu obzorja, svet okoli nas pa je vse bolj žarel. Zasljali smo ženski glas, ki ni bil iz naše skupine. Slovenka je, doma z Vrhnike, a že dolga leta živi v ZDA. Prijazno smo si izmenjali nekaj stavkov, ki se vedno končajo z vprašanji, kako je doma. Ob takšnih srečanjih vselej pomislim, le kako majhen je svet! Ko sem končno stopila pod lok, sem se tudi jaz s svojo povsem naključno izbrano oranžno majico zlila v celoto.

Nočilo se je, ko smo se vračali v smeri pristopa. Barve so že potonile v mrak, ki se je vse bolj gostil. Kljub ugasnjeni luči dneva je pusta ravnica oddajala vonj, ki ga nikdar ne pozabiš. Mi odhajamo dalje. Hrepeneja peščenih figur ostajajo tu in se bodo morda tudi noč preselila v sanje. ●

Žarko Rovšček

Alpinizem, ki zmore biti nekaj več

Miranda Ortar

Ob bežnih srečanjih Miranda ne besediči na dolgo; kot vsestransko aktivna mora ostati racionalna. Za pogovor sem imel pripravljenih še več vprašanj, saj sem od tehnično izobražene osebe pričakoval krajše in morda celo suhoparne odgovore. A me je kljub poznanstvu njen iskri duh znova presenetil. Večkrat kar mimogrede odgovori še na druga, morda celo nezastavljena vprašanja. Ovinkaril sem o njenih letih starosti in dobil preprost odgovor: "Ni skrivnost. Letos proti koncu poletja me bo doletel abraham."

Miranda v Velebitaški smeri v Paklenici, 2016
Foto: Špela Čopi

Po končanem študiju elektrotehnike, smer avtomatika, se je že po enem letu preusmerila v računalništvo, kjer je delala na različnih področjih, od izobraževanja odraslih, načrtovanja aplikativnih rešitev in podatkovnih baz, razvoja programske opreme, do testiranja in izdelave dokumentacije. Kot samostojna podjetnica v zadnjih letih poleg razvoja programske opreme pozimi v tujini uči tudi smučanje. "Če hočemo držati korak s časom, smo primorani veliko količino časa preživeti za računalnikom. Zato menim, da je vsakodnevno gibanje v naravi nujna." Njene aktivnosti in dosežki potrjujejo, kaj z nepogrešljivo vztrajnostjo poleg poklicnih in družinskih obveznosti zmore posameznik, če mu je nekaj pisano na dušo.

Od kod izvira tvoje prvo zanimanje za gore in alpinizem?

Prvi spomin, vezan na alpinizem, sega v otroštvo. Živo se spominjam, kako sem z odprtimi usti spremljala predavanje Marjana Manfrede o vzponu na

Makalu brez dodatnega kisika. Takrat so bili alpinisti zame kot nekakšni supermani. Ko sem v 4. letniku gimnazije v Idriji opazila plakat o začetku alpinistične šole, sem se takoj vpisala. Kmalu sem vedela, da je to tisto pravo. Večji del zime in pomladi tistega leta je potekal nekako tako: v ponedeljek ves dan pouk – dopoldan teorija, popoldan laboratorijske vaje, v torek prosto. Na Kaninu sem ves dan pilila smučarsko tehniko, saj sem tisto leto delala izpit za vaditelja smučanja. V sredo po pouku sem odstopala v Tolmin na predavanja alpinistične šole. Ob četrtkih je bilo včasih treba v idrijski disko, čeprav se tam nikoli nisem dobro počutila, za konec tedna pa spet smučanje in po koncu zimske sezone seveda plezanje.

Katere svoje plezalne dosežke šteješ za največje?

Težko vprašanje, saj objektivno navadno bolje vrednotijo drugi. Sam se kot prvih ljubezni običajno najraje spominjaš prvih vzponov. Kot pripravnica sem v velikih stenah začela z Darkom Podgornikom in z njim v Vršacu preplezala smeri, ki so še danes smeri velikega formata: Smer mladosti, Steber, Tako je govoril Zaratustra itd. Res sem takrat plezala kot druga v navezi, vendar bom Darku vedno hvaležna, da me je vpeljal v svet prave vertikale. Potem ko sva se spoznala s Simonom,¹ sva večino smeri splezala skupaj. Verjamem, da mu v začetku ni bilo lahko. Prve dolge smeri sva preplezala v Paklenici: Karabore (V+), Domžalska (VI+), nato pa šla kar v Velebitaško (VII–). Takrat še niso bile opremljene s svedrovci. Veliko mi pomeni, da sem zmogla ta preskok. Z Darkom sem namreč vse plezala kot druga v navezi, s Simonom pa prvo leto vse kot prva. Tisto leto sva med drugim preplezala tudi Helbo s Čopom. Očitno sem bila počasna pri nameščanju varoval in noč naju je ujela v isti luknji kot Pavlo in Čopa. Imela sva nenačrtovan, a

¹ Simon Čopi, znan alpinistični smučar, inštruktor alpinizma (SAO) in GRS (Postaja Tolmin).

nepozaben bivak ob svečki. Najino resnično najboljše leto je bilo 1992, v času najinega absolventskega staža. Vse poletje in jesen sva posvetila plezanju. Poleti sva v pripravah na odpravo v Yosemite preplezala številne smeri, ki gotovo pomenijo vrhunec najinega udeleževanja v alpinizmu. V Dolomitih sva preplezala smeri: Comici-Dimai, Cassin-Ratti (Tri Cine), Constantini-Apolonio (Tofana), Philip-Flamm (Civetta) idr. Bila sem tudi športnoplezalno dobro pripravljena in sem uspela vse te smeri preplezati prosto, smer Philip-Flamm je prosto preplezal tudi Simon. Pika na i tega leta je bil vzpon po Nosu v tisočmetrski steni El Capitana. Na ta vzpon imam res lepe, nepozabne spomine (opisala sem ga tudi v Vestniku).²

Seveda mi veliko pomenita tudi prvi mesti v pokalu športnega plezanja in na državnem prvenstvu (oboje leta 1991) ter 7. mesto na tekmi svetovnega pokala na Dunaju.³ Prve tekme so potekale še na naravnih stenah, potem pa so se preselile na umetne (s stališča varovanja narave je to edino sprejemljivo). Vendar takih spominov, vtisov, doživetij, kot ti jih dajo vzponi v naših divjih, odmaknjenih stenah, pri športnem plezanju ne doživiš.

Kaj si, alpinistka ali bolj športna plezalka?

Bi rekla, da sem po duši bolj alpinistka. Če so v hribih dobre razmere, in če si lahko vzamem zase cel dan, se

bom skoraj vedno namenila v hribe. Če hočeš razložiti, kako alpinizem doživljaš, težko najdeš boljše besede, kot jih je napisal Nejc Zaplotnik. Mislim, da je Bernadette McDonald v knjigi *Alpski bojevniki* dobro ugotovila, da je Nejc naš alpinistični guru. Alpinizem res ni samo šport. Je način razmišljanja, življenja.

Pridobila si tudi naziv inštruktor alpinizma.

Izpit sem opravila leta 1996. Zahvaliti se moram življenjskemu sopotniku Simonu, ki me je in me še vedno v takih stvareh zelo podpira. Med tečajem in izpiti na Okrešlju sva že imela trimesečno hčerko Špelo. Skupaj smo poslušali predavanja, med praktičnimi vajami pa je on prevzel Špelo. Vsa leta licenco redno obnavljam. Rada delam z mladimi ljudmi, polnimi entuziazma. Najraje posredujem praktična znanja, kjer se dogaja že več konkretnega; ohranjam stik z mlajšimi, kar mi veliko pomeni. Od leta 2002 do 2013 sem vodila alpinistično šolo v Soškem AO.

Kako si kot žena in mati usklajevala domače obveznosti z alpinizmom?

Nad tem vprašanjem se moram zamisliti, saj je bilo dejansko težko usklajevati vse obveznosti, aktivnosti ... Prilagajali smo se dani situaciji. Vedno smo gledali, da nihče ni bil prikrajšan, da je vsak lahko zadovoljil svoje potrebe – po gibanju, socialnem življenju, delu, izobraževanju itd. Enkrat smo dali prednost enemu članu družine, drugič drugemu. Zelo sem hvaležna tudi svoji mami. Ko so bili otroci majhni, nama je s Simonom večkrat omogočila, da sva šla

*Med vzponom na
Huayna Potosí, Bolivija
Arhiv Mirande Ortar*

² 5.–8. 10. 1992. (Ortar, M.: *Nos v srcu, PV 1993/03, str. 124*).

³ Konec 80. in začetek 90. let prejšnjega stoletja je nizala do takrat najvišje dosežke športnega plezanja pri nas.

skupaj v hribe. Ko je imel Simon konce tednov zasedene z aktivnostmi v GRS, je prišla varovat otroke, da sem lahko tudi jaz kam skočila. Res se ne spomnim, da bi mi sploh kdaj odrekla pomoč. Štela jih je že tja v šestdeseta, ko sem jo še videla, kako se je z otroki lovila in igrala skrivalnice.

Naj vseeno opišem, kako je bilo videti naše usklajevanje. Zjutraj sem npr. šla na turno smuko, na bližnji hrib, največkrat na Krn, ali na kak vršac nad planino Razor. Sredi dneva je za varstvo otrok vskočila mama, Simon pa je šel letet z jadralnim padalom. Sama sem ob takih priložnostih kosilo največkrat kar preskočila in odšla popoldan z otroki v naravo. Ob daljših obdobjih lepega vremena sem namesto jutranje telovadbe doma čistila. Največkrat je zmanjkalo časa za počitek. Ob vsem tem sva s Simonom dve leti veliko delala, da se je družina vselila v novo hišo.

Dala si tudi pobudo za postavitev umetne plezalne stene v šolski telovadnici na tvojem rodnem

Mostu na Soči, kasneje pa si sodelovala pri osvojitvi Gorniškega učnega centra (GUC) v Tolminu?

Pobuda za prvo umetno steno je bila res moja. S pomočjo takratnega ravnatelja šole Branka Loncnerja, ki je imel posluh za to, je bila pot do realizacije res kratka. Pozimi leta 1989/1990 smo o steni začeli razmišljati, pomladi 1990, ko sem se vrnila s tekme na Dunaju, sem že stopila pod skoraj izgotovljeno steno. Na njej sem do gradnje GUC (leta 2006) vodila krožek športnega plezanja za osnovnošolce.⁴

Za gradnjo GUC je bilo ključno, da je z nami sodelovala pokojna Rosana Ščančar – strokovnjakinja na področju izdelave projektov, ki so financirani iz evropskih sredstev. Vsaka organizacija stagnira ali celo propade, če ne vzgaja podmladka. Za kakovostno in stalno vadbo plezalci nujno potrebujemo kakovostno umetno steno. Žal se v telovadnici na

⁴ Od 2006 do 2010 je vodila tudi planinski krožek na Osnovni šoli Most na Soči, ki so ga zaključili s skupnim vzponom na Triglav.

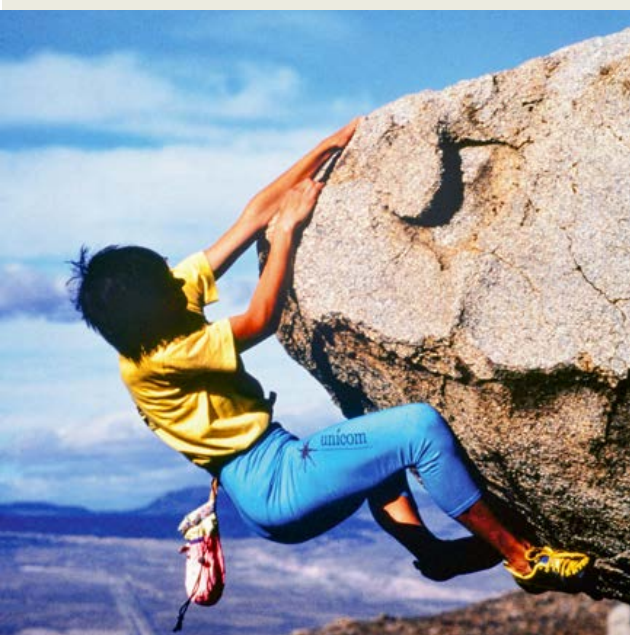
Mostu na Soči vse težje najde proste termine za treninge, prenizka umetna stena v našem GUC pa zadošča le za občasno vadbo. Tako se mladi plezalci dnevno vozijo plezat v Šempeter pri Gorici. Kljub temu dosejajo vidne uspehe na državnem nivoju. Plezalna stena je pomembna tudi s socialnega vidika, saj se ob njej plezalci v zimskem času zbiramo. Zadnja leta, ko se je izkazalo, da obstoječi plezalni steni ne zadoščata, se trudimo poiskati nov prostor, kjer bi lahko postavili novo, kakovostnejšo steno.

Med opaznejšimi je tudi tvoja udeležba na ženskem alpinističnem taboru v pogorju Gesäuse leta 2013.

Tabor je bil namenjen prenašanju izkušenj na mlajše alpinistke, pripravnice. Povabili so me kot izkušeno alpinistko, ki lahko vodi navezo in pomaga mlajšim. Zame je bil zelo lepa izkušnja. Monika Kambič, Nastja Davidova in Mira Zorič so tabor res dobro organizirale. Zares je dober občutek, ko vidiš, da lahko same vse skupaj dobro organiziramo in se imamo povrh tudi izredno lepo. Rada bi spodbudila mlajše, naj ne zamudijo takih priložnosti za druženje, izmenjavo izkušenj, sklepanje novih prijateljskih vezi, kar bogati človeka v vseh pogledih.

Kaj te je zaneslo v orientacijski šport?

Sin Gašper je od prvega do sedmega razreda treniral smučanje. Ko je začelo v obeh podjetjih, kjer sva delala s Simonom, škripati, smo začeli trening smučanja ustavljati. Ni mi šlo v račun, da bi sin v najbolj kritičnih letih ostal brez športne aktivnosti, ki ga veseli. Ko je ob vrnitvi iz šole v naravi v Planici navdušeno razlagal, da so tam teknovali v orientacijskem teku, sem zbrala še par njegovih prijateljev in smo odšli na trening v Idrijo, kjer je ta šport dobro razvit. Ker rada delam z otroki in je Idrija predaleč, sem se odločila. Šla sem na nekaj tekem, da sem videla potek in kmalu začela z vadbo manjše skupine otrok. Vzporedno sem opravila še tečaj za vaditeljico orientacijskega teka. To je izredno lep šport, po eni izmed definicij "igranje

Poplezavanje na balvanih Butter Milk Area, ZDA 1992
Foto Simon Čopi

šaha v gibanju na terenu". Ponekod v Evropi je celo vključen v šolski program. Tekem se udeležujejo cele družine, to so lahko lepi dogodki, ki vse povezujejo.

Bi nam morda zaupala še kaj?

Dober je občutek, ko veš, da si nekaj dobrega preplezal, a najlepši spomini ostanejo, ko lepe trenutke deliš s tistimi, ki jih imaš rad. Kobilja glava, naš družinski hrib, nam je dal veliko nepozabnih trenutkov. Tam smo skupaj naredili naš prvi iglu, z lopatkami smo se z vrha dričali po gazi v svežem snegu, drsali na zamrznjeni mlaki pod grebenom, doživeli nočno sankanje ob baklah, se učili zaustavljanja s cepinom, iskanja lavinskih žoln, se čudili škrlatnim barvam zahajajočega sonca ... Ko sta bila otroka stara 7 in 11 let, smo v nahrbtnik naložili vse, kar smo potrebovali za tridnevno vandrnanje čez planine, in prespali pod zvezdami, kjer je pač naneslo. Gašper in Simon sta imela srečo, da sta v mraku, preden so nam zlezle oči skupaj, videla sovo, ki nas je radovedno preletela. ○

V smeri Omama,
Novi vrh 1990
Foto: Simon Čopi

Alpinistična odprava v kavkaške gore 1. del

Življenje v Bezengiju

"A bi šel kdo na Kavkaz, v Bezengi?" je nekoč vprašal Andrej. Ideja je postala cilj, sledile so priprave, sestavili smo ekipo in na začetku julija 2016 vsak s svojimi pričakovanji, optimizmom in z veliko humorja odpotovali v Rusijo. Tri dekleta, štirje fantje, jin in jang, mladostna energija in zagnanost, začinjena z dragocenimi izkušnjami starejših, kombinacija, ki se je na poti izkazala za fantastično.

Tri "djevuške"
Foto: Ludvik
Podrzavnik

Kavkaz ni daleč, je bila pa pot do tja kar zapletena. Začelo se je z rusko birokracijo in pridobivanjem vizuma, sledile so odpovedi in menjave letov, vmes so se nekajkrat skrhali odnosi med Turčijo in Rusijo, tik pred zdajci pa se je zgodil še teroristični napad v Istanbulu.

O lokalni taksistični mafiji na letališču Nalčik, gori obrazcev, ki jih je bilo treba izpolniti v cirilici, in o dročnem hudourniku na poti v tabor, ki je odnesel del ceste, kdaj drugič.

V ponedeljek zvečer smo le "prijehali"² v Bezengi, alpinistični tabor na višini 2200 metrov v ruski avtonomni Republiki Kabardino-Balkarija sredi centralnega Kavkaza.

Vasica, razprostrta na zeleni preprogi in stisnjena med dva ledenika, je postala naš začasni dom. Nad njo so se k nebu vzpenjale visoke, zasnežene gore; vseh njihovih imen takrat še nisem poznala. Izza travnatega grebena je kukala vršna piramida Gestole, v šali smo jo poimenovali kar Veliki Draški vrh. Sicer je to eden od šestih veličastnih vrhov mogočne Bezengijske stene, dvanajst kilometrov dolgega snežnega grebena, ki sega od Šhare, čez Džangitau in Katin do Ljalvera. Govorim o mogočnih štiri- in pettisočakih, na katere ni lahkih vzponov, vse smeri so dolge in težke, a ne samo po tehnični plati, od plezalca namreč zahtevajo ustrezno psihično in fizično pripravljenost.

Bivanje nad dva tisoč metrov visoko

Ob prihodu v Bezengi so nas pričakali megla, mraz in dež, tako da smo se namesto v šotore raje naselili v leseno hišo z živo modro obarvano streho. Fantje so si delili sobo v pritličju, dekleta pa v prvem nadstropju. Skupno stranišče je bilo zunaj. Manjše modre barake ni bilo težko zgrešiti – na eni strani je bil ženski, na drugi pa moški del. Je pa bilo to stranišče nekaj posebnega, v njem so bile namreč tri odprtine, ločene s pregradnimi stenami, ki so bile ravno tako visoke, da so pokrile intimne dele naših teles, v primeru polne zasedenosti pa se komunikaciji z Rusi ni bilo mogoče izogniti. Če se je le dalo, smo dekleta zunaj postavila stražo.

Kopalnica je bila malo bolj oddaljena, tako da smo tuširanje na kak hladnejši dan kar opustili, sploh če so pomotoma izklopili grelnik. Ko smo za take primere osvojili nujno potrebno rusko izrazoslovje in začeli klicati "Vada njet garjača",³ nam je kdo od zaposlenih takoj priskočil na pomoč.

Zajtrk, kosilo in večerjo so stregli ob točno določenih urah, ob osmih, štirinajstih in dvajsetih. Takrat se je večina prebivalcev vasi Bezengi preselila v veliko

¹ *Pripovedka* je ena od naših skovank, po rusko se pripovedki reče "skazka".

² Prispeli/se pripeljali.

³ Voda ni vroča.

Prvo prečenje Bezengijeve stene so opravili ruski plezalci poleti 1938 pod vodstvom Evgenija Beletskoja, ki je v tistem času veljal za enega najboljših sovjetskih alpinistov. V zadnjih dneh decembra 2013 pa je četverica plezalcev iz St. Peterburga v dvanajstih dneh uspešno opravila prvo zimsko prečenje stene od Ljalverja do Šhare. Alpinisti so bili zaradi tega nominirani za prestižno nagrado zlati cepin 2015.

restavracijo, podobno našim delavskim menzam. Posedli so nas za točno določeno mizo ter postregli z jedmi, kot so ajdova kaša, sir, mlečni zdrob, čaj, tudi boršč je bil nekajkrat na meniju, za večerjo pa so mi bili najbolj všeč buhteljni in flancati. Porcije so bile za fante res malce premajhne, so pa že za zajtrk dobili kos mesa in makarone, tako da so nekako le preživele. Hrana je bila okusna, osebje pa nadvse prijazno. Na koncu je moral vsak svojo posodo in ostanke hrane razvrstiti na ustrezno mesto v kuhinji.

Alplager nekoč in danes

Bezengi, sicer tako imenovan *alplager*, je pomemben učni center za usposabljanje alpinistov že vse od leta 1959 ter izhodišče za zahtevne ture. O vsebini in poteku izobraževanj, disciplini in hierarhiji v takratni Sovjetski zvezi je veliko napisanega v starejših izdajah *Planinskega vestnika*, ki jih v teh dneh prav z veseljem prebiram.

Slovenci so namreč ta del Kavkaza obiskali že v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja ter v gorah nad Bezengijem pustili precej svojih sledi, se povzpeli na veliko zahtevnih vrhov in preplezali odmevne prvenstvene smeri.

Tudi danes sem zahajajo mladi iz vseh delov Rusije, iz Moskve, Leningrada, Krasnojarska, tukajšnji inštruktorji pa jih učijo alpinističnih veščin, kot so skalno in ledno plezanje, varna hoja po ledenikih ter uporaba cepina. V bližnjem plezališču je bila največkrat kar gneča, slišati je bilo škrtanje z derezami in razbijanje z lednimi orodji, raznobarvne vrvi pa so bile na gosto prepletene med seboj.

Ui govorite rusko?

Ljudi je bilo vsak dan več, a počasi smo že prepoznali iste obraze, s katerimi smo se srečevali pri jutranjem zajtrku, v trgovini, v lokalu "Pri Tonji" ali pa na že omenjenem stranišču. Reševalce in inštruktorje je bilo opaziti že na daleč: z zagorelimi in neobritimi obrazi ter oblečeni v športne *flise* so bili na las podobni našim fantom, tako da je marsikdo od njih v času našega bivanja tam dobil nov slovenski vzdevek. Na koncu nas je bilo v taboru skupaj z osebjem že več kot dvesto. Da si v teh krajih z angleščino ne bomo kaj dosti pomagali, smo ugotovili že prvi dan. "Dobroje uro! Dobrij den!"⁴ so bile tiste magične besede, s katerimi smo začeli svoje jutranje pozdravljanje z Rusi. Kmalu se je

Ko bom velika, bom splezala na Gestolo.
Foto: Stanka Jelenc

⁴ Dobro jutro, dober dan.

Alplager Bezenji
Foto: Stanka Jelenc

razvedelo, da smo slovanske duše, ki nas družijo skupna ljubezen do kavkaških gora. Pozneje smo to področje razširili še na naklonjenost ruskemu pivu in konjaku, nismo pa posebej omenjali zgodovinske navezanosti na socializem niti ne na skorajšnji obisk njihovega predsednika Putina, ki se je obetal konec julija.

Vodja Ali

Kaj kmalu smo tudi ugotovili, kdo je kdo v taboru. Stare fotografije starešin in funkcionarjev so bile namreč razstavljene na stenah restavracije, isti obrazi, le kakih dvajset let starejši, pa so potem na tak in drugačen način urejali naše življenje v kampu.

Alija, vodjo kampa, smo spoznali že ob prihodu v tabor. Bil je poln energije, prijazen, ob srečanju je katero od deklet stisnil v prijazen objem. Vrata njegove pisarne so bila na stežaj odprta do poznega večera, organizacija življenja v taboru pa je od njega zahtevala nenehno prisotnost, tudi na mobilnem telefonu.

Rublje smo kupovali pri starejši temnolasi gospe, ki je skrbela za finančno poslovanje tabora. Tako pomembna oseba je lahko le šefova žena, je že prvi dan mojstrsko ugotovil najstarejši član naše odprave.

Nasmejani Saratov
v družbi naših deklet
in fantov
Arhiv Črnuškega
alpinističnega odseka

V resnici je bila njegova sestra ... Bila je možačasta, prijazna in poštena Balkarka močnejše postave z veliko ruto na glavi.

V taboru je bila tudi manjša trgovina, v kateri si lahko kupil vse, kar si potreboval za na hrib, od čokolade, sira, ribjih konzerv do banan. Cene so bile popolnoma enake kot v mestu, čeprav se je Ali s svojo toyoto vsaj enkrat tedensko odpeljal po razsuti hribovski cesti v dolino, za kar je potreboval kar cel dan.

Imeli so tudi alpinistično trgovino, poimenovali smo jo Iglu, ki so jo v času našega bivanja celo posodobili. Tam si lahko kupil plezalne vodnike za plezališče in visokogorje, spominke in razglednice, oblačila in tehnično opremo tujih proizvajalcev, kot sta Black Diamond in Petzl, ter zdravila, celo diamox so imeli.⁵ Večino opreme smo prinesli s seboj, nekaj kosov pa smo našli v izposojevalnici, ki je bila precej dobro založena. Za majhen denar si lahko kupil plinske jeklenke (najbrž je bil v njih dragoceni ruski plin), večkrat smo si izposodili vrvi, posodo, kuhalnike in spalne vreče. Le lastnik je bil bolj mrk in godrnjav, nasmeški na njegovem obrazu pa redki kot sneg v Sahari.

Poleg restavracije je bila na voljo tudi velika dvorana, v kateri je simpatična Alima pripravljala "kartoško",⁶ "kofe",⁷ skutino sladico "zapekanko" ter številne druge jedi. V tem prijetnem družabnem prostoru smo se ob deževnih dneh, ki jih ni bilo prav malo, zbirali prebivalci *alplagerja*, si izmenjavali informacije in načrtovali ture za prihodnje dni. Na stropu so bile izobešene tibetanske zastavice, na policah so bile knjige v ruščini. Tam je bila tudi televizija, naša edina povezava z zunanjim svetom, saj so tako medomrežje kot mobilni telefoni delovali le občasno. Tako so tudi do nas prišle tragične novice o pokolu v Nici in državnem udaru v Turčiji. Tega smo celo pospremili z nasmehom, saj se je za trenutek ponudila možnost, da svoje bivanje na Kavkazu nehote podaljšamo za kak teden oziroma do poteka veljavnosti vize. Bezenji nam je namreč postal prav všeč in vsaka misel o bližnjem odhodu domov je bila popolnoma odveč.

Večeri pri Tonji

Zvečer smo se zbirali pri Tonji, simpatični oskrbnici malega lokala, kjer se je vedno našel kak fant s kitaro ali pa celo skupina glasbenikov z druge strani Urala, ki je v bazi počivala med enim in drugim večdnevni vzponom. To so bili pravi mali koncerti; prepevali so ruske, ukrajinske in kozaške pesmi o življenju in ljubezni, o zlatorumenih regratovih cvetovih, o narodnih junakih ipd. Ob pivu in pesmih smo tako postavili temelje rusko-slovensko-balkarskega prijateljstva, ki smo jih potem utrjevali v naslednjih dneh.

Ker je to žensko pisanje, si lahko dovolim malo več čustvenih vložkov in že na tem mestu povem, da so bili

⁵ Diamox je zdravilo, ki se uporablja tudi za lajšanje simptomov višinske bolezni.

⁶ Krompir.

⁷ Kavo.

ljudje v taboru res čudoviti. Prijazni, pošteni, zabavni, vedno pripravljene pomagati! Saj veste, cel svet razume prijazen nasmešek ali pa kisel obraz.

Da je komunikacija popolnoma gladko stekla, smo poleg kretenj seveda morali uporabljati tudi čim več besed. Andrej z diplomo iz ruščine nas je spodbujal k ustrezni izbiri ruskih izrazov in k pravilnemu naglaševanju, smo pa poleg uradnega jezika v njegovi odsotnosti (beri za njegovim hrbtom) razvili še neko vrsto tako imenovane "slovanščine", ki v pisni obliki še ne obstaja, niti je ni v registru svetovnih jezikov, poleg besed pa vključuje veliko mahanja z rokami in posledično še več smeha.

Ruske alpinistične ocene

Že doma nam je bilo jasno, da lahkih vzponov v tem delu Kavkaza ne bomo našli. Za več podatkov je bilo treba v pisarno, v kateri vsak nov obiskovalec pridobi nujno potrebne informacije o vremenu, težavnosti vzponov, razmerah na hribu in primernosti izbranih ciljev. Pa še kaj, česar takrat še nismo vedeli. Ruske ocene težavnosti, ki se gibljejo od 1A do 6B so namreč tako kompleksne, da je res težko predvideti, kaj te čaka na hribu. Primerjava z evropsko lestvico UIAA namreč ni ustrezna, saj ruske ocene poleg tehnične zahtevnosti vzpona upoštevajo še številne druge dejavnike, kot so nadmorska višina, dolžina dostopa do baznega tabora, način sestopa in še marsikaj. V gorah nad Bezengijem je večina smeri na nadmorski višini nad 3500 metrov, kar posledično pomeni snežno-ledno kombinirano plezanje.

Prvi posvet pri Saratovu

Podrobnosti nam je obrazložil sivolasni Jurij Saratov, 84-letni vodja svetovalne službe v taboru, starosta, avtoriteta in ikona Bezengija. Da je v mlajših letih preplezal vse smeri v okolici tabora in se povzpел na vse

štiri- in pettisočake na celotnem področju Kavkaza, je najbrž skoraj samoumevno.

Da v teh krajih še vedno diši po starem sovjetskem duhu, smo ugotovili ob vstopu v njegovo pisarno. Vzdušje tam je bilo strogo in formalno, pogled na mrke obraze prisotnih starešin za starimi pisalnimi mizami iz prejšnjega stoletja ti je dal vedeti, da tu vlada hierarhija. Naš prvi pogovor s Saratovom je bil podoben avdijenci pri papežu, za izbiro pametnih vprašanj smo imeli na voljo le nekaj minut. Ugotovili smo, da za vzpon na vrh potrebujemo njegovo dovoljenje, da je treba izpolniti "maršrutni list",⁸ v katerem bodo vsa naša imena, časovnice in druge podrobnosti. Kdo je moral izpolniti vse te obrazce v cirilici, ni treba posebej omenjati. Andreju so v roke potisnili še radijsko postajo, saj je bilo treba enkrat dnevno vzpostaviti stik z bazo. Podobno kot so bili obroki v restavraciji ob točno določenih urah, so bile za javljanje na voljo štiri možnosti: ob deveti, dvanajsti, petnajsti ali devetnajsti uri.

Ruski plezalci so morali predložiti tudi nekakšne modre in rdeče knjižice, podobne študentskim indeksom, imenovane "knjižka alpinista".⁹ V njih je bila zabeležena vsa njihova alpinistična zgodovina, od izobraževalnih tečajev do opravljenih vzponov. Na podlagi teh informacij je Saratov zelo hitro ugotovil, iz kakšnega testa je plezalec, ter podal svoje mnenje in odločitev o načrtovani turi ali vzponu.

Mi tega seveda nismo imeli, na ogled so bili le naši obrazi. Tako smo za prvo aklimatizacijsko turo izbrali enega lažjih štiritisočakov, ki se imenuje Ukju in je visok 4334 metrov. ●

(Se nadaljuje.)

⁸ Načrt vzpona.

⁹ Seznam alpinističnih vzponov.

Bezengi

Foto: Stanka Jelenc

Trobentač s soške fronte

Sto let od konca soške fronte

Bovško je prava mala država! Državica. Ima gore, ima reke in jezera. Ima polja in njive. In mejo. Kot vsaka država. Glavno mestece se imenuje Flitsch po nemško, Bovec po domače. Hiše ima Bovec razporejene okoli majhnega trga. Tukajšnjim ljudem je tu vse lepo in prav, zanje je Bovec edini kraj, kjer lahko dobro živijo. Tu izvira reka Soča, kakor bi vrela iz velikega podzemnega kotla. Tako je hladna, da človeku kar stisne dih. Od izvira se zvija med skalami, izmed katerih se osvobaja in širi v reko, pada niz brzice in se prebija skozi tesni vse do Kobarida, potem pa se umiri na ravnici proti Tolminu in postane tiha, da bi se vsa pomirjena in oddahnjena od nemirne mladosti na koncu pridružila Jadranskemu morju. To je v bistvu zemljepis vsega tukajšnjega življa in njegovega trdega življenja ...

Bošnjaška enota pozira fotografu, opremljena s cepini in vrvmi.
Vir: *Europeana*

Julius Kugy ima plezalno opremo: dolgo kopljeno vrv, kline, kladivo, vponke in cepin. S to opremo pleza na gore ali hodi v snegu po visokih planinah. Tedaj ima na nogah krplje. Ko v Kavarni spi je svoj encijanov čaj ali kavo, se odpravi na Rombon. Zakaj ravno na Rombon? Tega nikomur ne pove niti ne razlaga, ker ga domačini ne bi razumeli. Želi si zgolj videti domači Trst in Furlanijo vse do Vidma. Ni vsak dan tak kot danes, da mu pogled seže tako daleč. Komu naj tu razlaga, zakaj je prišel sem, da bi lahko gledal domov?

Julius pozna te gore, pozna njihovo klimo in skopo zemljo, ki jo je malo, celo spodaj v dolini. Rad bi naredil alpski vrt. To bi bil vrt vsega alpskega cvetja. In začel ga je tudi delati, ne sam, s pomočjo Alberta Bois

de Chesna, lahko bi bil že prav kmalu končan, pa mu manjka neka cvetlica, ki jo išče že leta in leta – *Scabiosa trenta*. Potrošil je že vso svojo mladostno energijo, vendar je nikoli ni našel.

Takšna sta videti Bovec in bovška država v vsej svoji širini in dolžini od Mojstrovke do Kobariškega Stola, Matajurja in Kambreških hribov, po katerih teče meja med Avstro-Ogrsko monarhijo in Kraljevino Italijo. Sovražnosti na meji ni, vendar obe strani živita v nekem nezaupanju, zato se nikoli ne ve – bo nekoč izbruhnila vojna ali pač ne? Na tej meji bo vedno vladalo neko neravnotežje. Julius Kugy ve, zakaj bi lahko prišlo do vojne. Ker je na tem majhnem koščku zemlje nekaj, česar si vsi želijo, neka drugačna *Scabiosa trenta* vse privlači in vsi bi jo radi imeli. Celó sam

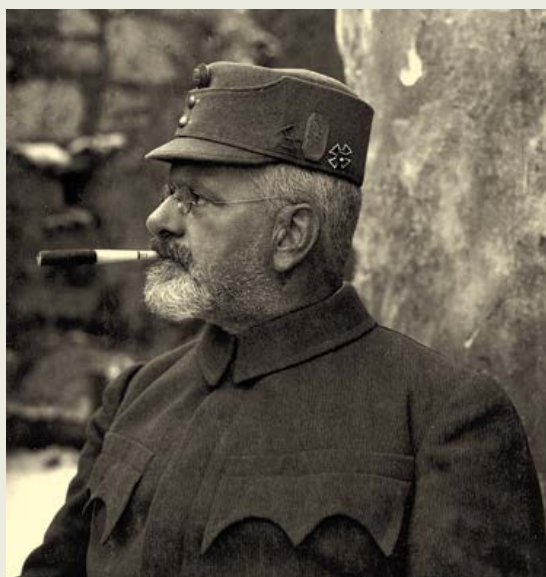
¹ Zdravko Kecman, rojen leta 1948 v Usorcih pri Sanskem Mostu v Bosni in Hercegovini, je eden najplodovitejših srbskih književnikov. Izdal je dvanajst pesniških zbirk in deset proznih del ter uredil več antologij. V srbsčino je prevedel na desetine del slovenskih avtorjev. V slovenščini sta do danes izšla izbor njegove poezije in roman *Scabiosa trenta*. Živi in dela v Banja Luki. Odlomek je del besedila iz še nedokončanega romana z naslovom *Trobentač s soške fronte*.

Bonaparte se je mudil v teh krajih, ko je šel osvajat Avstrijo, nedaleč od Loga pod Mangartom je dal izklesati kamnitega leva neustrašnemu dalmatinskemu stotniku. Ta ga je dvanajst dni držal v šahu, njega – slavnega vojskovodjo, da ni mogel mimo, vse dokler niso pogumnemu stotniku pomrli vsi vojaki. In na koncu tudi on sam.

Tudi o tem velikokrat pripoveduje lokalni pisatelj Gustav Svilenooki, sinoči je napisal nekaj strani svoje knjige, ki je ne bo nikoli dokončal. Vendar on piše o marsičem, tako tudi o tem mestu, o požaru, ki ga je nekoč skoraj popolnoma uničil, o morskih školjkah in ribjih okostjih, ki jih ljudje včasih najdejo v skalah na bovškem. Tekom dneva tako včasih pripoveduje svoje zgodbe v Kavarni, kjer mu danes za pijačo dajejo vojaki, ker so včeraj ravno prejeli plačo. Vojaki s polnimi žepi se obnašajo kot oficirji, vsak tedaj nosi generalsko palico in se počuti pomembnega – tako trdi major Hermann Foksl, komandant bosanskih vojakov, iz katerih pa še mora napraviti najtrše gorske

Skoraj šestdesetletni Julius Kugy se je leta 1915 kot prostovoljec prijavil v avstro-ogrsko vojsko, kjer je bil zaradi bogatih izkušenj in poznavanja gora zelo koristen. Demobiliziral se je po preboju fronte pri Kobaridu.
Vir: Europeana

borce. Tako mu je bilo ukazano in on je prepričan, da mu bo uspelo, ker so ti fantje najboljši material.

Ko major na dušek spije svojo šljivovico in narobe obrnjen kozarček postavi na mizo, to pomeni, da je dovolj. Niti kapljice več! Pomembno je, da piješ in končaš, kadar je treba! Major Hermann je, kot pravi, nevaren človek, kadar se tako odloči. Neprijeten je tudi za same oficirje, s katerimi je isti vojaški kruh. Ima niz slabih človeških lastnosti, ki pravzaprav varujejo celovitost njegove vojaške duše. Na primer, ta major je zelo nepredvidljiv človek. Iz smeha je sposoben v trenutku preiti v grimaso živali, ki je tik pred tem, da ugrizne človeka. Ali obratno, iz nerazumljive jeze hipoma preide v spoštovanja vredno strogost. Tak je major Hermann, nihče ga še ni uspel temeljito

"prebrati". Zato tudi praktično nikogar ne spoštuje v tem mestu. Razen enega, Juliusa Kugyja, tukaj trenutno najboljšega učitelja alpinizma. Takšni pa so vojski, ki pričakuje svoje operacije v gorah, zelo potrebni, nikoli jih ni dovolj na razpolago. Tudi major sam je prepeščil mnogo gora, od domačega Schwarzwalda, kjer je bil rojen, do Mangarta, pod katerim je sedaj nameščen njegov bosanski pehotni polk. A če smo natančni, spoštuje major še nekoga. To je natarica Karla, čudovito spretna in prijazna ženska, ki streže v Kavarni. Škoda je izgubljeni besede o tem, da je major v svojem življenju spoznal že veliko žensk, a Karla je posebna. Nihče od gostov ni nikoli izvedel, da se ji je že nekoč ponujal v zakon, žal neuspešno. In niti ni bil edini, hja, Karla je pač nekaj posebnega. Major Hermann tedaj počasi vstane, zapusti družbo oficirjev in se približa mizi, za katero sedi Julius Kugy in počasi sreba domač čaj, ki so mu ga pripravili iz prevretilih smrekovih vršičkov. Njegov čaj diši po mladem smrekovem gozdu in prevladuje v prostoru, prepojenem z običajnim gostilniškim vonjem.

"Maestro, lahko prisedem?"

"Kmalu bom odšel," reče Julius, ker si večinoma ne želi nikakršne, še najmanj oficirske družbe.

"Prosim, če dovolite, imel bi nekaj službenega," ne odneha major.

"To pač lahko," popusti Kugy in odloži skodelo na mizo.

"Zanima me, ali bi bili pripravljene poučevati moje bosanske vojake plezanja po skalah?" naravnost vpraša major.

"Vaše vojake, gospod major? Kje pa imate vendar inštruktorje?"

"Prav v tem je težava. Tudi oni morajo najprej sami skozi šolanje. Pripeljal sem jih iz Bosne. Trdi fantje, vam rečem, takšnih se ne dobi nikjer!"

"Zanimivo, nemara so jih pa Turki tako prekalili," se čudi Kugy. "Se jih bojite, gospod major?"

Bošnjaški vojaki med jedjo v prvi obrambni liniji pri Bovcu
Vir: Europeana

*Bošnjaški vojak ob
sodu, v katerega
se zbira voda iz
talečega se snega.
Arhiv Davida Erika
Pipana*

"To je zahrbtna dežela, verjemite mi, gospod Kugy. Storite mi to uslugo. Ne bo vam žal, plača, ki jo lahko ponudim, je polkovniška."

Kugy zmaje z glavo. "Ne delam za denar." Malo pomisli in nekoliko tišje doda. "Čeprav je res, da ga zavestno ne odklanjam."

"Torej sva lahko dogovorjena?" se majorju Hermannu razjasni obraz.

"Dogovorjena še ne, kajti imam svoje pogoje, ki jih boste morali upoštevati."

"Da?"

"Preprosto. Zahtevam, da se ne sme nihče vtikati v moj posel in da pri tem ne bom imel neposredno nadrejene osebe. Imeti moram popolnoma proste roke, sicer ne morem prevzeti takšne naloge. Saj me razumete?"

"Absolutno."

"Torej vam lahko zagotovim, da bom sprejel šolanje vaših inštruktorjev, gospod major, da bodo nato ti lahko poučevali vojake. Na koncu bodo vsi plezali po skalah kot škorpijoni. In tudi pičiti bodo znali kot škorpijoni," se nasmeji Kugy.

"Od kar se zavedam, sem občudoval škorpijone," reče major Hermann, ki mu je ta prisposodba neizmerno všeč.

"Samo da veste. Za to so me že prosili tudi italijanski oficirji," ga pogleda Kugy izpod čela.

"A? Bolje da ne, takoj bi se stepel z njimi," srborito pokoči major izza mize.

"Res? Pa to mislite osebno ali tako – s pomočjo vaše vojske?"

"Najbolje je, če človek obračuna osebno," je vse bolj pogumen major Hermann.

Kugy se rahlo nasmehe. "Morda vam pa to lahko tudi uredim. Ker načeloma sem proti vojskovanju z orožjem, veste." Vstane, dá začudenemu majorju roko in se odpravi iz Kavarne.

Nekaj dni kasneje se je Julius odpravil v Malo vas h kovaču Miklavžu. V skladu z dogovorom, ki ga je sklenil z majorjem, mu je predal naročilo za nekaj tisoč jeklenih klinov in vponk ter nekaj sto plezalnih kladiv. Vojska bo vse plačala, brez skrbi, je razložil presenečenemu kovaču. Če bo treba, bodo naročilo še povečali in prav gotovo, da ga bodo. In to kljub temu, da je Juliusovo prvo pravilo, da se niti enega klina ne sme pustiti zabitega v steni. Vse je treba za seboj tudi izbiti, ne glede na trud in znoj. Prav tako se ne sme noben klin izgubiti ali založiti, plezalec mora v vsakem trenutku vedeti, s koliko klini še razpolaga, dokler pleza na goro. In da seveda ne govorimo o vseh drugih stvareh, ki jih ima plezalec – kladivo, vponke, vrv in pomožne vrvice, cepin in tudi razne vrvne zanke. Vse to mora biti podrejeno življenjski filozofiji gibanja v gorskem svetu, kjer je lahko vsaka, tudi najmanjša malenkost pomembna za preživetje ali vzrok za nepreživetje. Do vseh teh spoznanj je Julius prišel na podlagi lastnih izkušenj in jih tudi zapisal v mnogih svojih knjigah. Vendar knjige so eno, gore pa drugo.

Tako so se začele priprave, s katerimi naj bi neuke bosanske vojake spremenili v plazeče se kušarje in škorpijone, ki pikajo iz skalnih razpok. Tako major kot Kugy sta se dobro zavedala, da lahko v tem primeru njihov trdi fanatizem samo koristi. Bil je skoraj otipljiv.

Ogromno naročilo je kovača Miklavža popolnoma presenetilo. Še nikoli v svojem življenju ni dobil podobnega – kaj podobnega, njegovo največje naročilo je bilo kakor drobtinica proti velikemu krušnemu hlebcu. Potreboval bo leta, preden ga bo lahko izpolnil. Toda Julius ga je pomiril, da bo naročilo lahko dobavljal na vsakih izgotovljenih sto klinov in vponk ter deset kladiv in cepinov. Miklavž je nato popustil, kajti vedel je, da lahko gospodu Kugyju verjame na besedo. Vendar naročilo je bilo vseeno zelo veliko, moral se bo bolje pripraviti, razširiti in posodobiti bo treba tudi kovačnico. Obljubljeno mu je bilo posojilo, zato si mane roke. Prav tako kot kovač pa je zadovoljen tudi Kugy, ki ima svoj načrt. Najprej bo podučil skupino stotih inštruktorjev, izmed teh na koncu izbral deset najboljših in ... naprej pravzaprav niti ni več razmišljal – kjer sta red in disciplina, gredo potem stvari kar same od sebe. Le njegovih zahtev se morajo držati vsi, in to se bo tudi zgodilo, tako se je pogodil z majorjem Hermannom. Pa tudi on se bo ne nazadnje moral držati Kugyjevih zahtev, če hoče dobiti takšne vojake, kakršne si je zamislil. "Škorpijone" z Rombona. ●

Zakaj hodimo v ključih

Na Šmarno goro po optimalni poti¹

Sem naravoslovec! Torej človek, ki raziskuje naravo. Predmet mojega raziskovanja je sicer "suhoparna" matematika, a tu in tam se vendarle zgodi, da lahko s svojim znanjem pojasnim kakšno na videz nelogično dejstvo, ki izhaja iz sveta okoli nas. Upam, da tudi tokrat, ko bom skušal razložiti, zakaj planinci hodimo v ključih.

Opazovanje narave vedno znova pokaže, da izbira njenih zakonitosti ni naključna. Naravni zakoni spoštujejo red in logiko, ter navadno izberejo najboljše možne rešitve v danih razmerah. Ste se ob bazenu kdaj vprašali, zakaj se žarek svetlobe ob prehodu v vodo zlomi (slika 1)? Odgovor je preprost! Na ta način svetloba dno bazena doseže najhitreje. Res, ker jo molekule vode upočasnijo, je njen potovalni čas najmanjši tedaj, ko je malo dlje v zraku, in šele nato vstopi v vodo. Ta pot sicer ni najkrajša, je pa zato najhitrejša. Podobno velja tudi za naše planinske poti. Tudi te so v marsikaterem pogledu blizu optimalnim, pa čeprav je bil njihov nastanek pogojen zgolj z intuicijo ljudi, ki so se gibali po njih. Na strmih terenih se tako pogosto srečamo s hojo v ključih, oziroma kot planinci temu radi rečemo, s cikcak potmi. Te se počasi, a vztrajno vijejo proti izbranemu cilju, in če nanje pogledamo s ptičje perspektive, se zdi, da pohodnika brez razloga vodijo naokoli ter da le-ta zaradi njih po nepotrebem troši svojo energijo. Da to ni tako, razlaga članek v nadaljevanju.

Kaj je naklon

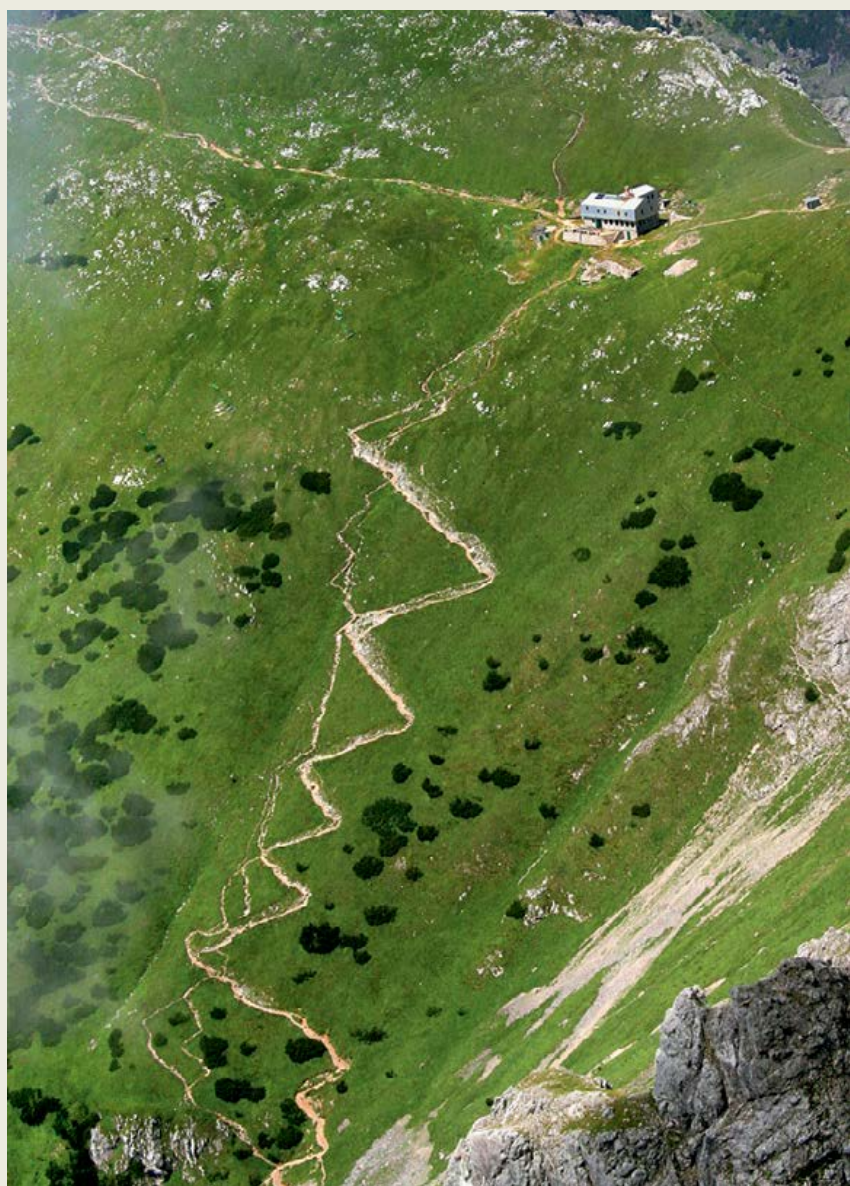
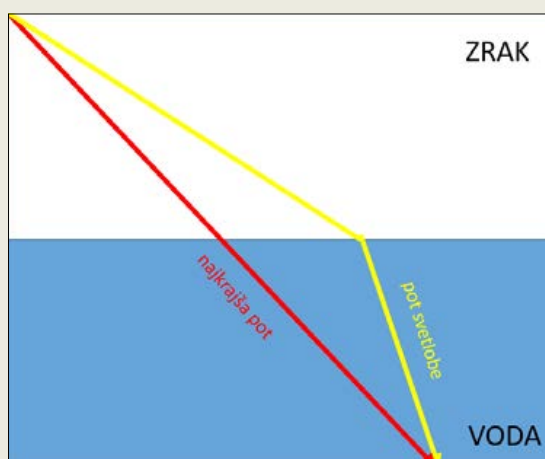
Prepričan sem, da je vsakdo izmed vas že kdaj ob cesti opazil prometni znak, na katerem so bili narisani klanec, dvomestno število ter simbol %. Še posebej bi nanje morali biti pozorni kolesarji. Povedo jim namreč,

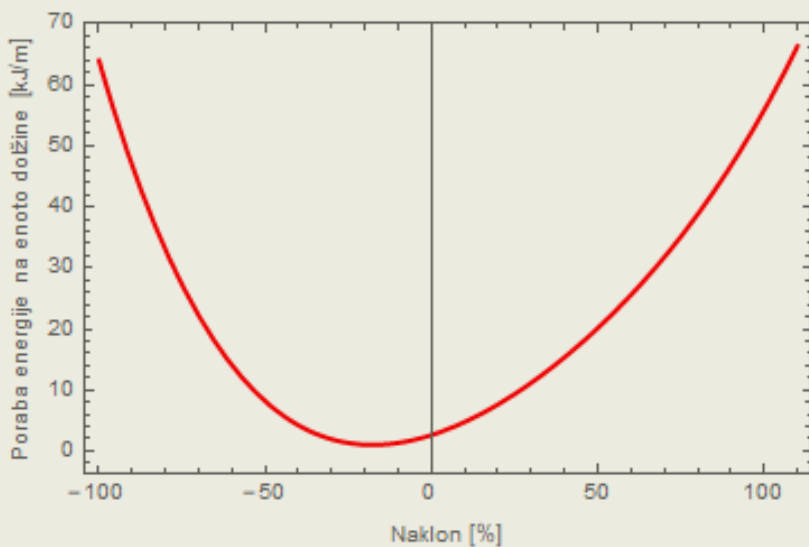
kako zelo se bodo spotili pri vzponu, ki jih čaka v naslednjih minutah. Tak znak seveda opozarja na strmino terena, po katerem je speljana cesta, oziroma podaja količino, ki ji v naravoslovju pravimo *naklon*. Zadnja je navadno izražena v odstotkih, njena vrednost pa pove, kolikšno je razmerje med dvigom terena in vodoravno razdaljo. Na primer 23 % klanec dobimo, ko se na stometrski razdalji površje dvigne za 23 metrov. Kadar želimo poudariti tudi smer gibanja, dodamo predznak. Torej +23 % za vzpon in -23 % za spust.

¹ Članek o tem, zakaj hodimo v ključih, doc. dr. Uroša Kuzmana bo uporabljen kot dodatno gradivo za tekmovalce na državnem tekmovanju Mladina in gore januarja 2018 v Trzinu (op. ur.).

Pot na Kamniško sedlo
Foto: Manca Čujež

Sl. 1: Lom svetlobe v bazenu

Sl. 2: Margarijeva funkcija $M(s) = 2.365 + 17.73 s + 42.37 s^2 - 21.43 s^3 + 14.93 s^4$

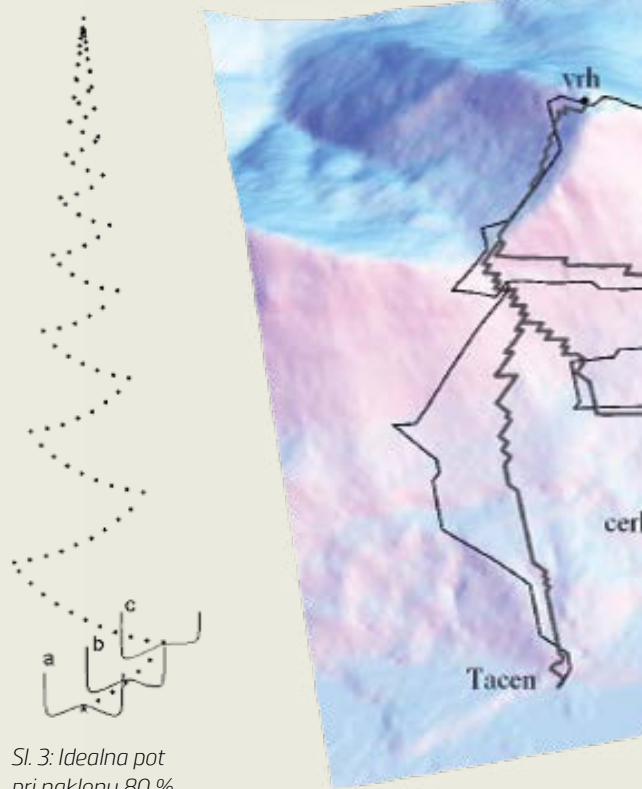
Prometni znak za naklon

Na podoben način lahko strmino opišemo z *naklonskim kotom*. Informacija je skoraj enaka, le podana v drugih enotah – kotnih stopinjah. Ker zahteva pretvarjanje iz ene oblike v drugo obliko kar nekaj geometrijskega znanja, se mu bom na tem mestu izognil. Vseeno pa bi želel omeniti pogosto napako. Ali veste, kolikšen je naklonski kot 100 % klanca? Ne, odgovor 90° ni pravilen! Prava vrednost je 45°. Res, če se na stometrski razdalji dvignemo za enako število metrov, dobimo trikotnik, ki oklepa polovico pravega kota. In če je bilo to za vas prelahko, se lahko vprašate tudi, kolikšen je naklon navpične stene. Vam namignem – do tja zna šteti le Chuck Norris.

Margarijeva funkcija

Da je od strmine in naklona odvisna tudi naša poraba energije, je jasno vsakomur, ki se je že kdaj upehal ob hoji na bližnji grič, čeravno je poprej brez težav premagoval podobne razdalje na ravnih poteh. Vseeno pa tiste z nekaj več raziskovalne žilice verjetno zanima še več. Na primer kakšna je ta odvisnost? Ali za vzpon po 20 % klanecu porabimo dvakrat več energije kot za naklon 10 %? Je vzpon vedno bolj naporen od spusta? S temi in podobnimi vprašanji se je že leta 1938 ukvarjal biolog Rudolf Margaria, ki je izvedel naslednji zanimiv eksperiment. Pri več pohodnikih je izmeril porabo energije v odvisnosti od naklona, pri tem pa hitrost njihovega gibanja prilagodil tako, da so pri danem naklonu porabili čim manj energije. Torej, po strmejših pobočjih so se gibal počasneje kot po položnih. Tako je v svojem poskusu simuliral naše naravno prilagajanje strmini. Velja namreč, da kadar hodimo brez posebnega motiva, ki nas bi silil v hitro hojo, telo samo izbere tempo, ki je optimalen.

Tako je omenjeni raziskovalec dobil celo množico meritev, ki jih je uspel precej natančno opisati s krivuljo, prikazano na sliki 2. Izraz, ki jo podaja, je za nematematika sicer sila neberljiv, vseeno pa njena oblika pove skoraj vse. Opazimo lahko, da število

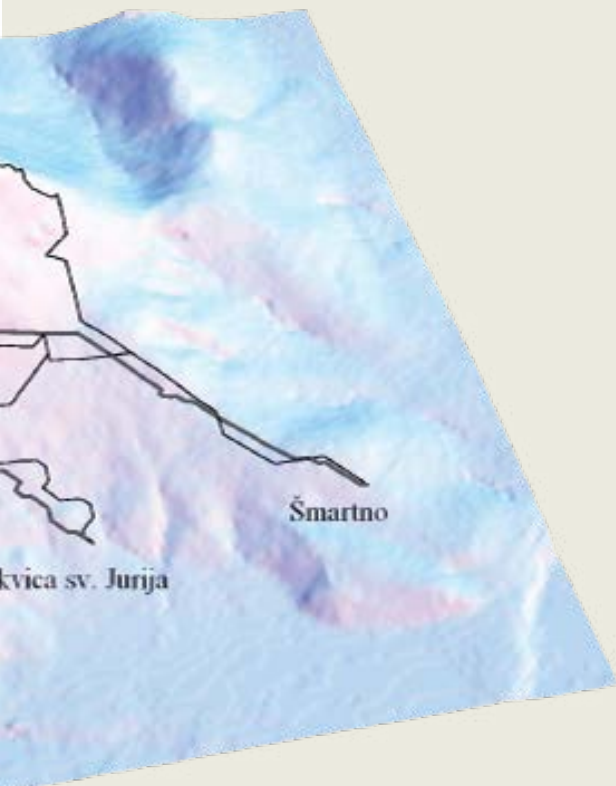

Sl. 3: Idealna pot pri naklonu 80 %

porabljenih enot narašča, ko se pomikamo proti levemu oziroma desnemu robu slike, kar potrди, da z naraščajočim naklonom narašča tudi poraba energije. Nadalje je razvidno, da najnižja točka krivulje ni pri ničelni vrednosti, ampak nekje okoli vrednosti -18%. Hoja je torej najbolj prijetna takrat, ko gre teren rahlo navzdol. Končno pa se opazi tudi, da je hoja navzdol pri velikih naklonih celo bolj zahtevna od hoje navzgor. To je posledica dejstva, da se pri takem spustu veliko energije porabi za dodatno zaviranje. Temu bi verjetno pritrdili vsi, ki imate težave s koleno, in si zato obiska gora brez pohodnih palic ne znate predstavljati. Ne nazadnje pa se tak razmislek ujema tudi z znanim gorniškim načelom, da naj se, kadar je to le mogoče, za vzpon izbere strmo, za spust pa položnejšo pot.

Zakaj torej hodimo v ključih

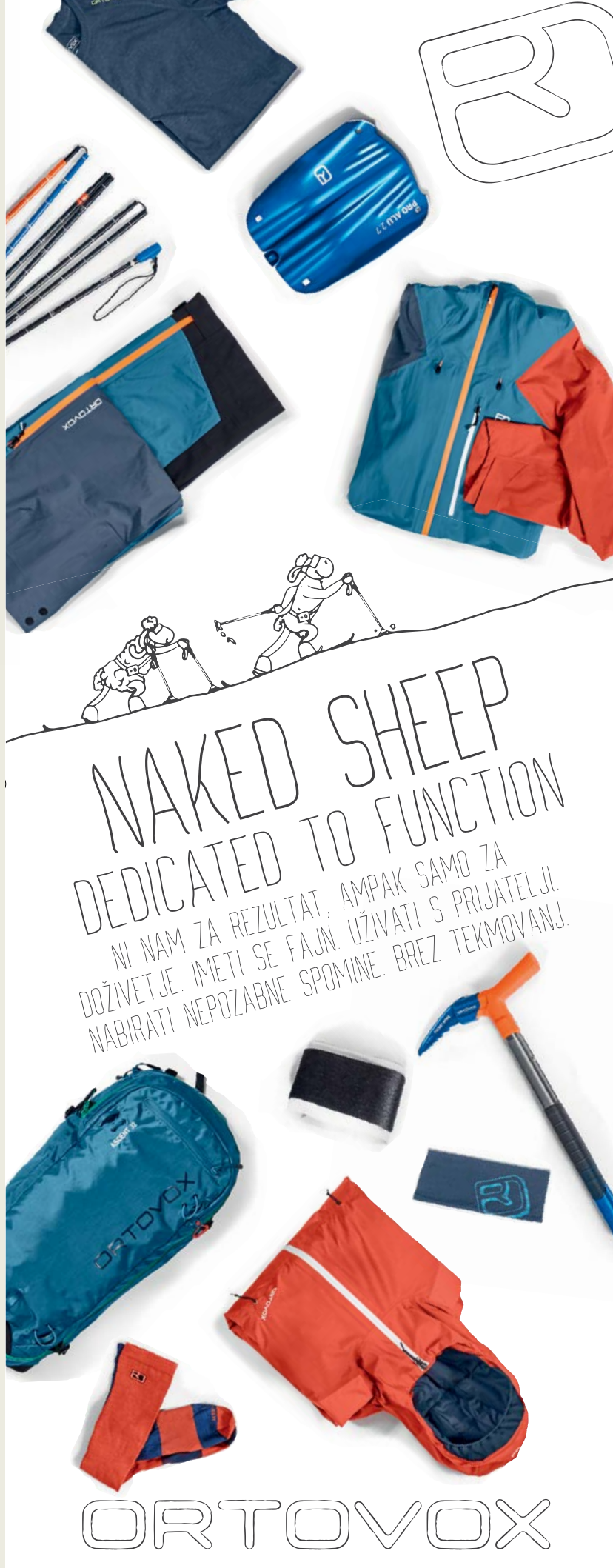
Predstavljajmo si, da smo se znašli ob vznožju širokega travnatega pobočja. Naš cilj je točka na zgornjem robu travnika, točno pred nami. Če bi bil teren raven ali le rahlo nagnjen, bi jo brez razmišljanja mahnilo naravnost proti cilju. Težava pa se pojavi, če je strmina večja! Takrat bo vzpon po najkrajši poti zaradi naklona preveč naporen. Zato porabo energije zmanjšamo tako, da se nekoliko odklonimo od idealne linije. Kritični kot, pri katerem se to zgodi, sta raziskovalca Llobera in Sluckin, ki sta upoštevala Margarijeve meritve, ocenila na 16 stopinj pri vzponu in 12,5 stopinje pri spustu. Z vidika porabe energije je torej optimalno, če se vseskozi gibljemo po tem naklonu in obenem skrbimo, da ne delamo prevelikih ovinkov, ki bi nas vodili *okoli riti v žep*. Tako dobimo znano obliko,

Sl. 4: Model Šmarne gore in primerjava obstoječih poti (tanjše črte) z optimalnimi (debelejše črte)

ki gre izmenično v levo in desno. Cikcak pot na sliki 3 je torej res najboljša možna izbira z vidika porabe energije.

Dovolite mi, da za konec dodam še zanimivost iz svojega poklicnega sveta. Pred leti so štirje moji kolegi, Gašper Jaklič, Tadej Kanduč, Selena Praprotnik in Emil Žagar - raziskovalci s Fakultete za matematiko v Ljubljani - s pomočjo podatkov s terena napravili računalniški model Šmarne gore ter pri danih izhodiščih primerjali obstoječe in optimalne poti (slika 4). Ena izmed njihovih ugotovitev je bila, da se trasa Šmarske poti z začetkom v Šmartnem skoraj povsem prilega optimalni in da pohodnik na njej porabi le slabih 11 % več energije kot je najmanjša možna vrednost iz tega izhodišča. Na drugi strani so ugotovili, da z iste točke na vrh vodi tudi Partizanska pot, ki je krajša, a hkrati strmejša, in zato terja mnogo več energije. Napolnjene z novim znanjem vas ta rezultat ne bi smel presenetiti. Partizansko pot so namreč med vojno uporabljali kurirji, ki so na vrh želeli prispeti v čim krajšem času. Na drugi strani pa so zametki Šmarske poti bolj pohodne narave, in je zatorej logično, da je bolj prilagojena nedeljskim sprehajalcem. Kakorkoli, dopuščam pa tudi možnost, da so vas vse predstavljene meritve pustile ravnodušne in da se vam vse skupaj zdi le brezpredmetno razmišljanje o nepomembnih stvareh. No, v tem primeru vas nemara preseneti kaj drugega - razgled, ki se z vrha Šmarne gore širi proti Ljubljanski kotlini. Zato vam na tem mestu ostane le še en izziv, in sicer da obe trasi tudi preizkusite. Ali pa kakšno drugo, ki vas na bolj ali manj idealen način pripelje na vrh. Pa varno in čim manj naporno pot vam želim! ●

NAKED SHEEP
DEDICATED TO FUNCTION
NI NAM ZA REZULTAT, AMPAK SAMO ZA
DOŽIVETJE. IMETI SE FAJN. UŽIVATI S PRIJATELJI.
NABIRATI NEPOZABNE SPOMINE. BREZ TEKMOVANJ.

ORTOVOX

Odgovorni smo tudi za to, česar ne počnemo

Zbiranje in odstranjevanje odpadnih voda v gorah

Zbiranje in odstranjevanje odpadnih voda v naših visokogorskih območjih je hudo zanemarjen tehnični in finančni problem, ki se ga lotevamo prepočasno. Posledice številnih divjih izpustov v to ekološko izredno občutljivo okolje so zelo škodljive in velikokrat nepopravljive. V članku so opisani nekateri načini zbiranja in odstranitve odpadnih voda v gorah in bavarske izkušnje na tem področju.

Pretežna površina Slovenije je hribovita in gorata. Naše prečudovito naravno okolje privablja zlasti za konec tedna in med prazniki vedno več ljudi, ki zahtevajo poleg turističnih in gostinskih uslug predvsem urejene in zmožljive sanitarije. Čeprav postajajo posledice obremenjevanja naravnega okolja vse očitnejše, smo pri preprečevanju in odpravljanju posledic in pri zaščiti ter ohranitvi naših naravnih biserov v večini primerov popolnoma brezbrizni. Zgolj intenzivno »obiranje« turistov s parkirninami in vstopninami pod pretvezo zaščite okolja morajo končno dopolniti tudi konkretna okoljevarstvena dejanja.

Zaradi nezadržnega naraščanja števila obiskovalcev bo vedno težje ohranjati lepote naših gora. Ekološko zelo občutljiva visokogorska naravna okolja z nekdaj nedotaknjenimi izviri, potoki, jezerci, alpsko floro in favno zahtevajo nujno zaščito pred naraščajočim pregnojenjem z odpadnimi hranilnimi snovmi iz odtokov gostinskih objektov in pred »pridelki« redkih (nezadostno delujočih) čistilnih naprav, ki povzročajo hitro naraščajočo, nepopravljivo ekološko spreminjanje teh hudo preobremenjenih naravovarstvenih okolij. Skupna težava gostinskih objektov in sanitarij so občasne, kratkoročne ekstremne obtežbene in

Ekološko zelo občutljiva visokogorska naravna okolja z nekdaj nedotaknjenimi izviri, potoki, jezerci, alpsko floro in favno zahtevajo nujno zaščito pred naraščajočim pregnojenjem z odpadnimi hranilnimi snovmi iz odtokov gostinskih objektov in pred »pridelki« redkih čistilnih naprav, ki povzročajo hitro naraščajočo, nepopravljivo ekološko spreminjanje teh hudo preobremenjenih naravovarstvenih okolij. Triglavsko jezero,
Foto: Jaka Ortar

količinske konice, ki se med delavniki ali v zunajsezonskem obdobju sprevržejo v hudo biološko podhranjenost čistilnih naprav. Poleg tega pogosto in hitro nihanje temperatur ozračja omejuje biološko razgradnjo organskih sestavin v odpadnih vodah oziroma neugodno vpliva nanjo.

Vzporedno z naraščanjem nadmorske višine in topografske razgibanosti terena se hitro množijo tudi zahteve in težave pri zbiranju ter odstranjevanju odpadnih voda. Zaradi neugodne topografije terena, oddaljenosti, predvsem pa zaradi velikih geodetskih višinskih razlik planinski in turistični objekti na splošno niso priključeni na javno električno in vodovodno omrežje.

V relativno velikih količinah izločene dotočne sestavine in biološko blato se morajo ustrezno obdelati za nadaljnjo uporabo oziroma drag transport. V naravno okolje odvajani odtoki čistilnih naprav ne smejo vsebovati prevelike količine preostalih hranilnih snovi, nitratov in fosfatov, saj ti povzročajo čezmerno in nepopravljivo ekološko spreminjanje specifične visokogorske flore in favne.

Zaradi pomanjkanja energije, potrebne za čiščenje, praviloma običajne čistilne naprave ne zmorejo prenašati nadpovprečnih sunkovitih bioloških obtežb, saj je vnos kisika v biološko maso nezadosten, kar se med maksimalnimi obtežbami pogosto nazorno odraža v nagnitem blatu in hudih škodljivih emisijah (metan, vodikov sulfid, smrad).

Vsaka čistilna naprava je velik proizvajalec blata, zato se mora mehansko izločene snovi (papir, vložki itd.) in količinsko prevladujoče (vsaj mehansko dehidrirano) stabilizirano biološko blato praviloma redno odvažati v dolino.

Slaba dostopnost in dovoznost planinskih objektov večinoma otežuje ali celo onemogoča odvoz fekalij v dolino z vozili. Tudi nosilne zmogljivosti žičnic so večinoma omejene, zato se v Alpah pri oskrbi planinskih koč in domov pogosto uporabljajo preskrbovalni helikopterji.

Varčna poraba vode

Omejena ponudba pitne vode na eni strani in visoki stroški transporta odpadnih voda v dolino na drugi zahtevajo različne načine varčevanja z vodo. Pri navajanju ustreznih načinov varčne porabe vode se v tem članku omejujem na:

- urinale, ki ne potrebujejo splakovanja z vodo,
- vakuumski način odvajanja odpadnih voda,
- kompostna stranišča.

Urinali brez vodnega splakovanja

Normalni urinali običajno porabijo za posamezno splakovanje do tri litre vode, medtem ko se pri urinalih brez vodnega splakovanja (po praviloma 6000-kratni uporabi) zamenja le sifonski vložek, ki prepušča urin in s posebno oljno zaporo preprečuje povratne emisije smradu. S tem se lahko na posameznem urinalu letno privarčuje povprečno od 60 do

Arhiv Franca Maleinerja

80 m³ vode. Nadaljnje prednosti teh urinalov so:

- niso priključeni na vodovodno omrežje,
- splakovalna naprava ni potrebna,
- zelo enostavna in hitra montaža,
- zaradi pomanjkanja v vodi raztopljenih karbonatov se na stenah urinala in odvodnih cevi ne tvori urinski in vodni kamen,
- majhen obseg čiščenja urinalov,
- znatno manjše število bakterij,
- manj emisij smradu in CO₂,
- enostavna in hitra zamenjava sifonskega vložka.

Vakuumski način odvajanja odpadnih voda

Običajna stranišča z dvostopenjskim spiranjem porabijo do tri litre vode za posamezno malo potrebo in do osem litrov vode za veliko; pri vakuumskem načinu odvajanja odpadnih voda zadostuje za posamezno splakovanje (in transport) le en liter vode.

Podobno kot pri vakuumskem zbiranju in odstranitvi odpadnih voda na večjih potniških ladjah lahko tudi v planinskih kočah posebne vakuumske črpalke (t. i. *vacuumator pump*) ustvarijo potreben podtlak za delovanje ventilov in vakuumskega odvodnega omrežja in zbrane odplake črpajo po tlačnem vodu ali odvajajo težnostno po klasičnem kanalu v ustrezen zbiralnik ali čistilno napravo. Poleg tega posebne, z ventili opremljene in na vakuumskem omrežju nameščene posode (t. i. *gray water tank*) omogočajo odvajanje gravitacijskih dotokov iz normalnih urinalov, prh, umivalnikov, pralnih in pomivalnih strojev. Vakuumski način zbiranja in odvajanja odpadnih voda omogoča majhno porabo energije (na istosmerni ali izmenični tok) in majhno porabo vode.

Kompostna stranišča

Pogosto se pri manjšem številu obiskovalcev (npr. v počitniških hišicah, lovskih ali gozdarskih kočah) uporabljajo t. i. kompostna stranišča brez vodnega splakovanja. Spadajo med enostavne, najcenejše in malo zahtevne rešitve odstranjevanja bioloških odpadnih snovi.

Fekalije, kuhinjski, vrtni in gozdni odpadki se vnašajo v skupen, dobro prezračen in odzračen, posebno

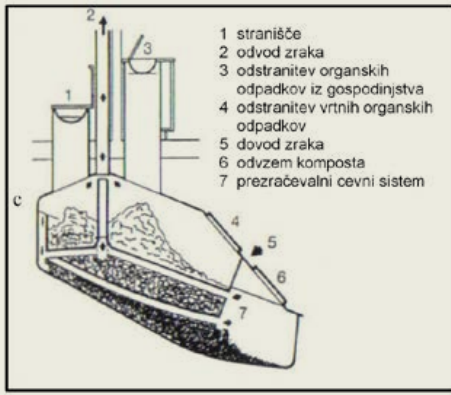
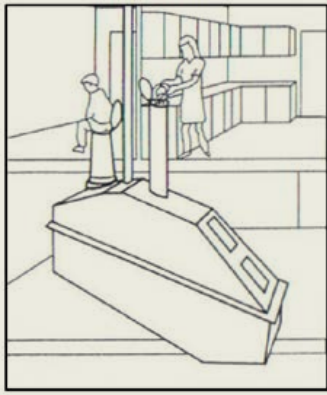
Pogled in presek urinala brez vodnega splakovanja

Urinalski vložek

Prerez skozi urinalski vložek

- 1 stranišče
- 2 odvod zraka
- 3 odstranitev organskih odpadkov iz gospodinjstva
- 4 odstranitev vrtnih organskih odpadkov
- 5 dovod zraka
- 6 odzvem komposta
- 7 prežračevalni cevni sistem

Prikaz kompostnega stranišča

oblikovan prostor za zbiranje in kompostiranje, kjer se vsi biološki odpadki sčasoma aerobno predelajo v kompost, ki se navadno lahko uporabi za gnojenje in nasipavanje v bližnji okolici.

Praktične izkušnje odstranjevanja odpadnih voda v bavarskih Alpah

Bavarski deželni urad za gospodarjenje z vodami (Bayerisches Landesamt für Wasserwirtschaft) je v sodelovanju s projektantskimi biroji in planinskimi društvi zbral in obdelal razpoložljivo strokovno znanje ter praktične izkušnje na področju zbiranja in odstranjevanja odpadnih voda iz okoli 3500 objektov v bavarskih Alpah.

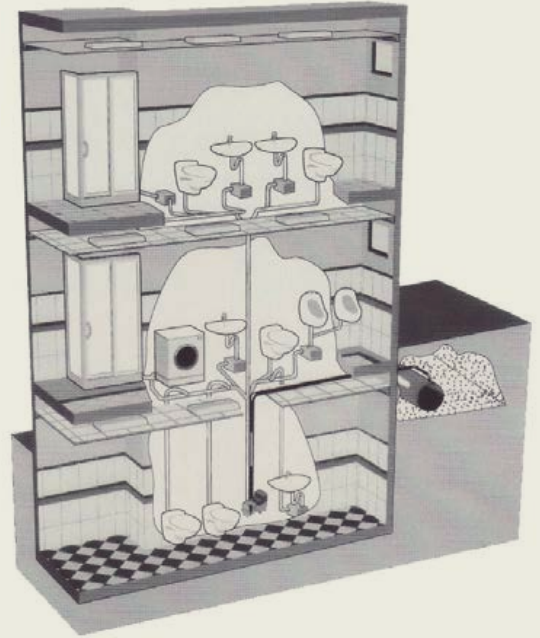
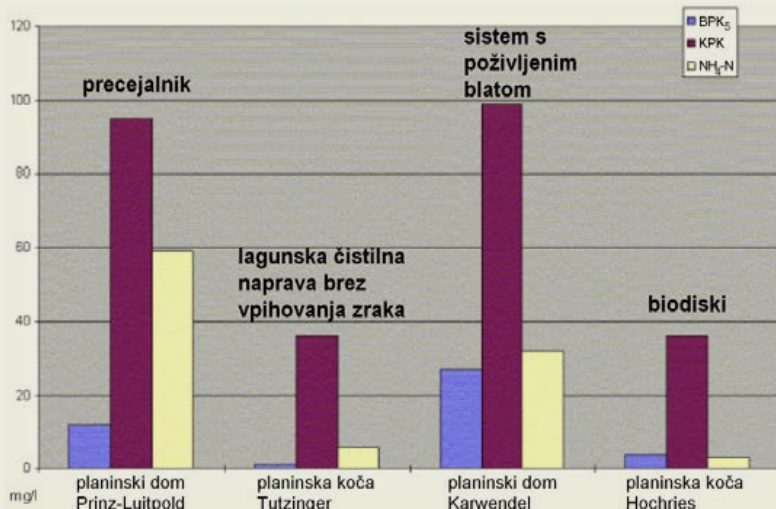
V napotkih bavarskega deželnega urada ugotavljajo, da je v alpskih regijah reševanje ustreznih strokovnih problemov v zvezi z odpadnimi vodami občutno težje kot v nižinah. Življenjski prostor in vodotoki v Alpah so namreč ekološko občutljivejši in precej manj odporni pred posledicami biološkega (ostanki hrane,

Na podlagi 27 stroškovno ovrednotenih objektov na Bavarskem so izračunali naslednje specifične gradbene stroške za odvajanje odpadnih voda v dolino:

stroški posameznih naprav	€/tekoči meter	€/populacijsko enoto ¹
minimalni specifični stroški	46	363
maksimalni specifični stroški	348	4177
srednji specifični stroški	164	1416

¹ Populacijska enota oz. populacijski ekvivalent (PE) je enota za obremenjevanje vode, ki ustreza onesaženju, ki ga povzroči en prebivalec na dan. (op. ur.)

Diagram primerjave odtočnih vrednosti različnih čistilnih sistemov (1997/1999)

Shematski prikaz vakuumske naprave v zgradbi

fekalije) in kemičnega (nitrati, fosfati) onesaženja. Dodaten problem predstavljajo tudi kraška območja, kjer lahko znaša hitrost podzemnega odtoka voda tudi do več kilometrov na dan. Zaradi pomanjkljivega pronicanja in filtriranja skozi ustrezne zemljine in nezadostne biološko-kemične oksidacije sestavin pretokov ostanejo take vode v podzemlju večinoma onesažene in bakteriološko ter higiensko oporečne.

Odvajanje odpadnih voda v dolino

Glede na strokovne izkušnje bavarskega deželnega urada za gospodarjenje z vodami sledi, da je odvajanje odpadnih voda iz zelo obiskanih alpskih območij s pomočjo modernih gradbenih tehnologij v dolino ekološko, tehnološko in ekonomsko gledano prioriteta rešitev. V nižinah se namreč odpadne vode lahko pod precej boljšimi klimatskimi pogoji ustrezno in bolje očistijo v dostopnih, znatno zmogljivejših komunalnih čistilnih napravah. Izločene snovi in očiščena voda se lahko vrnejo v naravni krogotok brez škodljivih posledic in vplivov na visokogorsko ekologijo. Nadzor in vzdrževanje naprav sta enostavnejša in boljše, obratovalni stroški pa bistveno nižji.

Izkušnje na podlagi številnih izvedenih projektov na Bavarskem kažejo, da odvod odpadnih voda v dolino ni le ekološko, tehnično, higiensko in vodnogospodarsko najboljša rešitev, temveč je tudi stroškovno najugodnejša. Pri tem naj se praviloma izhaja iz sledečih osnovnih potreb načrtovanja (s katerimi se osebno ne strinjam oziroma jih dopuščam le pod določenimi pogoji):

- zbiranje in zadrževanje odpadnih voda,
- drobljenje in razkosanje kosovnih snovi (minimaliziranje možnosti mašitev),
- sunkovito (saržno) odvajanje odplak (preprečevanje mašitev odvodne cevi zaradi usedanja snovi ali zamrznitve odtoka v zimskih obdobjih).

Izkop in polaganje cevi direktnega odvajanja
odplak s pomočjo freze
Arhiv Franca Maleinerja

Čiščenje odpadnih voda na mestu nastanka

Odločitev za čiščenje odpadnih voda na licu mesta se mora v strokovnem, ekološkem in ekonomskem oziru dobro utemeljiti. Čiščenje odpadnih voda na mestu nastanka zahteva načrtovalca, ki so mu dobro poznane visokogorske razmere, in upravljalca, ki je pripravljen prevzeti odgovornost za obratovanje, nadzor in vzdrževanje naprav tudi v izredno slabih tehničnih ter klimatskih okoliščinah. Poleg tega se mora pri izračunih in primerjavah neobhodno upoštevati stroške ustrezne obdelave in neškodljive odstranitve izločenih snovi, oceniti ekološke posledice vplivov in emisij v neposredno okolje čistilnih naprav. Dosedanja praksa kaže, da se večina na trgu ponujenih tehnologij biološkega čiščenja odpadnih voda lahko bolj ali manj uspešno uporabi tudi v gorah, če so take naprave zadovoljivo dimenzionirane in skrbno konstruirane, grajene, ustrezno opremljene, nadzorovane, vzdrževane in je njihovo obratovanje prilagojeno konkretnim, individualnim krajevnim okoliščinam.

Iz primerjave konkretnih odtočnih vrednosti (v mg/l) različnih čistilnih sistemov je razvidno, da najmanjše emisije preostalega onesnaženja v odtoku dosega lagunska čistilna naprava brez ozračevanja, sledi ji čistilna naprava z biodiski. Na tretjem mestu po delovanju je precejalnik, na zadnjem pa je biološki bazen s poživiljenim blatom.

Odstranjevanje izločenih snovi

V gorskih predelih se mora dosledno upoštevati osnovna prednostna razvrstitev načinov gospodarjenja z odpadki, ki na prvem mestu predvideva striktno preprečevanje nastanka odpadkov, na drugem zahteva njihovo ponovno uporabo (gnojenje, sežiganje), za preostale neuporabne odpadke pa dopušča njihovo odstranjevanje. Na žalost dandanes še veliko pohodnikov deponira odpadke ob poteh in okoli koč.

UŽIVAJ V TRENUTKU

Čas za polno življenje in izkušnje brez primere je ZDAJ, na novih avanturah pa vas bo končno spremljala zanesljiva obutev OUTPATH, ki sledi vaši začrtani poti - ne glede na razpoložanje matere narave.

salomon

TIME TO PLAY

Vsaka čistilna naprava odpadnih voda ima dve osnovni nalogi:

- očiščenje transportnega sredstva (vode) v zahtevani meri, da se lahko brez škodljivih posledic izpušča v okolje in
- obdelava iz vode izločenih snovi, da se lahko brez škodljivih posledic vrnejo v okolje.

Čistilne naprave, ki niso zmožne proizvesti stabiliziranega blata, so zgrešena naložba, saj ne izpolnjujejo osnovnih nalog in škodujejo okolju! Omejitev transportne količine blata (in s tem stroškov) se doseže na podlagi predhodne težnostne zgoščitve (vreče, zgoščevalci) odvečnega blata. Zaradi visoke onesnaženosti se mora izločena blatnica dozirano vračati v sistem čiščenja.

Zaključek

Kot kažejo številne praktične izkušnje na Bavarskem, ima direktno odvajanje odpadnih voda v dolino s pomočjo odvodnih kanalov (v primerjavi z drugimi načini) bistvene prednosti po ekološki, tehnološki in stroškovni plati. Okolju škodljive emisije v občutljivo alpsko ali kraško okolje zato niso prisotne.

Čudi me, da so turistična, planinska, smučarska in druga društva, ki imajo objekte zlasti v Julijskih Alpah, tako malodušna in jih hitro spreminjanje in propadanje teh

ekološko najlepših, vendar tudi najobčutljivejših naravnih okolij sploh ne moti ali prizadene.

Evropa ponuja za zaščito naravnih biserov ogromna finančna sredstva, vendar jih nismo sposobni koristiti. V sedanjih diktaturi demokracije, ko na področju zapravljanja in razmetavanja državnih financ učenci ekstremno prekašajo svoje učitelje, je postala pravo bogokletje Voltairova misel: »Odgovorni smo za to, kar počnemo; vendar smo odgovorni tudi za to, česar ne počnemo.«

Literatura:

BLW, Bayerisches Landesamt für Wasserwirtschaft: „Schutz oberirdischer Gewässer, Abwasserentsorgung, Gewässerschutz im ländlichen Raum; Abwasserentsorgung im Gebirge“; Mai 2000.

Henn V., Berggeschichte: Fäkalienentsorgung einmal anders; KA-Betriebs-Info 2005 (35) Nr. 4, 2005.

Maleiner F., Biološko blato iz čistilnih naprav – kam z njim?; Zavod za tehnično izobraževanje, zbornik predavanj: »Ravnanje z odpadki 06«, Ljubljana, 19 in 20. oktober 2006.

Maleiner F., Ločeni ali mešani sistem kanalizacije; odvajanje, čiščenje ter odstranitev padavinskih vod; 4. strokovni seminar, 25.10.2000.

Maleiner F., Obdelava in odstranitev blata iz komunalnih čistilnih naprav; 7. strokovni seminar, 13.03.2002.

Viri slik:

<http://www.bayern.de>

<http://www.falconwaterfree.com>

<http://www.jets.no>

Še o odpadnih vodah

V delu o ravnanju z odpadnimi vodami na naših kočah in o njihovem vplivu na okolje je nekaj pretiranih ocen. Med drugim to, da zbiranje in odstranitev odpadnih voda v naših visokogorskih območjih predstavlja hudo zanemarjeni tehnični in finančni problem, ki se ga lotevamo prepočasi; da so posledice številnih divjih izpustov v to ekološko izredno občutljivo okolje zelo škodljive in velikokrat nepopravljive; da smo pri preprečevanju in odpravljanju posledic in pri zaščiti ter ohranitvi naših naravnih biserov v večini primerov popolnoma brezbržni. Ukrepi v odstavku o varčni porabi vode so korektno opisani, prav tako, da je na prvem mestu preprečevanje odpadkov, na drugem pa je ločeno zbiranje in odvoz na ustrezno zbiralnico v dolino (in ne gnojenje, sežiganje). Napačna je navedba, da je kompost dovoljeno uporabiti v bližnji okolici.

Pri odstavku o odvajanju odpadnih voda v dolino je po podatkih Planinskih zvez Nemčije (DAV) in Avstrije (ÖAV) smiselno razmišljati o transportu neočiščene odpadne vode iz planinskih koč na centralno čistilno napravo v dolini (ali nižje ležečih vaseh) le do razdalje okoli 3,5 km in še to le tedaj, če je na voljo primerna trasa (cesta, gozdne vlake, ne prestrm teren ...). Pri večjih razdaljah stroški položitve cevovodov in razbremenilnikov strmo naraščajo in presega stroške čistilne naprave na koči.

Navedeni podatki na sliki številki 9 so stari skoraj dvajset let. Bolj točne in precizne podatke na osnovi analize starih planinskih koč v šestih alpskih državah je podal projekt Integralno ovrednotenje oskrbovalnih in odstranjevalnih naprav na planinskih kočah in zavetiščih (orig. Integrale Evaluierung der Ver- und Entsorgungssysteme bei Berg- und Schutzhütten). Glavni zaključki tega ovrednotenja so zbrani v knjigi *Smernice za okolju primerno tehniko na planinskih kočah*, ki jo je izdala Planinska zveza Slovenije v letu 2011.

Za veliko večino naših planinskih društev, ki imajo objekte zlasti v Julijskih Alpah, ne drži, da so malodušna in jih hitro spreminjanje in propadanje teh ekološko najlepših, vendar tudi najobčutljivejših naravnih okolij sploh ne moti ali prizadene. Društva si namreč močno prizadevajo, da bi s svojimi skromnimi finančnimi možnostmi čim bolj omejila vplive planinskih koč na okolje. Mačehovsko pa se do tega vprašanja obnaša država, saj zadnji razpis ministrstva za gospodarstvo za sofinanciranje čistilnih naprav sega v leto 2010.

Drago Drenik,

vodja svetovalne pisarne PZS za planinske kočice in vodja projektne naloge Ravnanje z vodnimi viri in odpadnimi vodami na planinskih kočah v Republiki Sloveniji.

Dom slovenskih planincev v Ljubljani

Leta 1961, pred šestinpetdesetimi leti, je Planinska zveza Slovenije prvič dobila v last in upravljanje stavbo, tj. lastne prostore na današnji lokaciji na Dvorakovi ulici 9 v Ljubljani. Stavbo so poimenovali Dom slovenskih planincev in leta 1966 dopolnili naziv, tako da se je imenovala Dom slovenskih planincev "Zlatorog" v Ljubljani.

Stavba, imenovana Tönniesova vila, je po drugi svetovni vojni postala državna lastnina. Leta 1948 je bilo predlagano, da bi ta stavba postala zavetišče za otroke oz. otroški vrtec z vso oskrbo za do deset otrok. Vendar se to ni uresničilo, objekt so namenili uradu notranjih zadev in sodniku za prekrške. Na tej parceli se je ob Kersnikovi ulici začel graditi stanovanjski blok, prišlo je tudi do razparceliranja zemljišča, tako da je Tönniesova vila dobila nov naslov – Kersnikova ulica 11 je postala Dvorakova ulica 9. V tem obdobju je bil alpinist in gorski reševalec dr. Miha Potočnik obenem tudi že aktiven, vpliven in spreten politik – bil je tajnik in poslanec Ljudske skupščine Ljudske Republike Slovenije (LS LRS) in bil s tem pri izvoru vseh pomembnih informacij. Med drugim je bil tudi priča, ko je Ivan Maček - Matija za Lovsko zvezo Slovenije (LZS) s strani države izposloval reprezentančno stavbo za LZS na Župančičevi ulici. Zatem je še Potočnik pisno zaprosil Ljudsko skupščino, da dodeli reprezentančno stavbo tudi slovenskim planincem, kot se je to pač uredilo za lovce. O svoji pobudi je osebno seznanil predsednika LS Miha Marinka, ki temu ni nasprotoval, vendar pa odobritve ni hotel podpisati. Potočnik, ki je bil ne samo prekaljen alpinist, ampak tudi dober pravnik, je od predsednika LS Marinka vlogo z enako obrazložitvijo predal podpredsedniku LS Heliju Modicu, ki je napisani dokument za dodelitev stavbe slovenskim planincem na tedanji Kersnikovi ulici brez kakršnih koli zadržkov podpisal. Na osnovi tega so že leta 1961 uredili prepis in zemljiškoknjižni vpis v last in upravljanje Planinski zvezi Slovenije.

Tönniesovo vilo, dom slovenskih planincev v Ljubljani, je zgradil lastnik Rudolf Tönnies, kamor se je z družino vselil leta 1921. V njej so poleg Rudolfa živeli še njegova soproga Pavla, hčerka Frigga, kuharica Pavlina Jagodic s Trstenika in sobarica Angela Osolin iz Kamnika.

Rudolf Tönnies (1869–1929) je bil arhitekt in stavbeni svetnik Dravske banovine. Njegov oče Gustav Johann Ludvik Tönnies se je rodil leta 1814 švedskemu ladjarju. Leta 1845 je Gustav prišel v Ljubljano, kjer se je poročil s hčerjo mestnega gostilničarja Amalijo

Malovrh. V zakonu sta imela pet sinov in štiri hčere. Družina Tönnies je od sredine 19. do 20. stoletja dala Ljubljani nekaj najuglednejših in najvidnejših arhitektov. Čeprav so v času samostojne Slovenije pogosto trdili, da je dediščina Tönniesov skoraj pozabljena, pa so v arhivih še vedno shranjeni dokumenti, ki pričajo o neizbrisnih stvaritvah Tönniesov: operno gledališče, notranjost ljubljanske glavne pošte, sodišče, poslopje ljubljanske kreditne banke, ljubljanski dvor, sedež železniškega podjetja ljubljana, katoliška tiskarna, mladika in še mnogo reprezentativnih poslopij tedanjega časa. Rudolf Tönnies se je poleg projektiranja in graditeljstva v Ljubljani izkazal tudi v Zagrebu, Sarajevu, Mostarju ...

Ker je odprodaja Potočnikovega in slovenskega državnega darila slovenskim planincem, tega zgodovinskega sedeža PZS in obenem tudi dela vrednosti slovenske kulturne dediščine, zaključena, pričakujemo, da bodo bodoči lastniki še naprej ohranjali in varovali Tönniesovo vilo kot vrednoto, ki pomeni obogatitev slovenskega in ljubljanskega prostora. Za slovensko planinstvo pa je stavba na Dvorakovi 9 v več kot pol stoletja postala spominski planinsko-zgodovinski simbol, v katerem so se snovale in uresničevale največje vrednote slovenskega domoljubnega planinstva. ●

Tönniesova vila v Ljubljani je bila dolga leta dom slovenskih planincev.

Foto: Vladimir Habjan

Viri:

- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Služba za kulturno dediščino, Območna enota Ljubljana
- Slovenski planinski muzej
- Pripoved dr. Mihe Potočnika

Megla po nižinah, sonce v hribih

Kaj nam pove vertikalna sondaža

Jesen je tisti letni čas, ko so dnevi vse krajši in noči vse daljše, ko že zato primanjkuje svetlih sončnih ur, ki nas razvajajo poleti, in ko nam energijo dodatno jemlje še megla po nižinah in kotlinah, ki se k nam prikrade po neprevetrenih nočeh. Sivina lahko vztraja več ur na dan, včasih tudi več dni skupaj in slej ko prej si zaželimo toplote, pozitivne energije, ki nam jo daje sonce. Marsikdaj se zavedamo, da so nad tem nizkim oblakom sivine sončni žarki, a ne vemo, kako visoko bi se morali povzpeti, da bi prišli nad njegov vrh.

*Včasih je treba megli
uiti le na bližnji hrib.
Foto: Veronika Hladnik*

Kaj je vertikalna sondaža?

Si lahko za pobeg na sonce, da zadostimo priporočeni dnevni količini vitamina D, pomagamo z meteorološkimi meritvami in produkti? Seveda lahko. V Ljubljani, za Bežigradom, vsak dan zgodaj zjutraj v zrak spustimo meteorološki balon, na katerega je pripeta naprava s senzorji za merjenje temperature in vlažnosti zraka ter zračnega tlaka. Zraven je tudi GPS-sprejemnik, s katerim ne določimo le nadmorske višine, temveč tudi natančen položaj meteorološkega balona med opravljeno meritvijo, na osnovi tega pa izmerjenim podatkom dodamo še podatke o hitrosti in smeri vetra. Že podatka o temperaturi in vlagi sta dovolj informativna o stanju ozračja nad merilnim mestom in njegovo okolico, o hladnejših in toplejših ter o bolj vlažnih ali suhih plasteh v ozračju. Izmerjeni podatki so izrisani v produkt, imenovan

vertikalna sondaža, ki je dnevno (če le med meritvami ne pride do kakšnih napak) osvežena v dopoldanskem času na spletni strani Agencije Republike Slovenije za okolje.²

Kaj razberemo iz vertikalne sondaže?

Na grafu sta izrisana poteka temperature zraka (z modro krivuljo) in temperature rosišča (z rdečo) z nadmorsko višino. Temperatura rosišča predstavlja temperaturo, pri kateri bi bil zrak nasičen, torej ko bi bila vlažnost zraka 100 % in bi se iz vlažnega zraka začela izločati voda v obliki kapljic – megle ali dežnih. Torej velja, da kadar je temperatura zraka enaka temperaturi rosišča (modra in rdeča krivulja se na grafu prekrivata ali sta zelo blizu skupaj, kar je v primeru na sliki med okoli 320 in

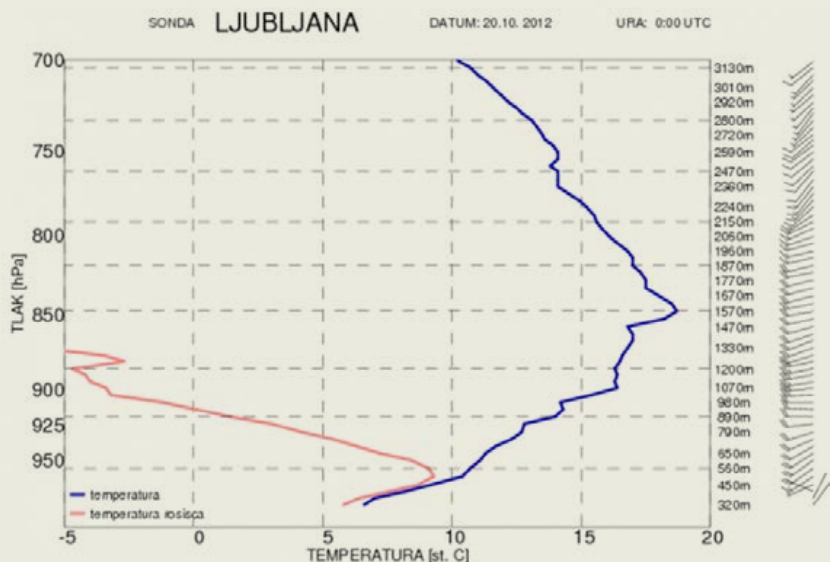
¹ Agencija Republike Slovenije za okolje

² http://www.arso.gov.si/vreme/napovedi%20in%20podatki/vertikalna_sondaža.html

550 metri), je zrak nasičen z vlago, tako da v njem pride do nastanka kapljic, ki tvorijo oblak megle. Običajno je torej na megljen ali oblačen dan mogoče iz sondažne meritve razbrati, v kateri plasti (ali v več plasteh) ozračja nad nami je zrak bolj vlažen in kod dalje nad vlažno plastjo je zrak suh – tam je zgornji rob meglenega morja, če le kje v višjih plasteh slučajno ne obstaja nova vlažna plast zraka. Če je v ozračju prisotnih več med seboj vidno ločenih zelo vlažnih plasti, je to razvidno tudi iz vertikalne sondaže. Na terenu bi tako v vmesni suhi plasti zraka pod seboj videli megljeno morje, nad seboj pa novo sivo oblačno plast.

Učestrska uporabnost

Prisotnost vlažnih megljenih ali oblačnih plasti ni edina informacija, ki jo lahko razberemo iz grafa vertikalne sondaže. Kdor ne mara hladu in je pripravljen oditi na toplo kam višje, lahko tako iz vertikalne sondaže ugotovi, v kateri plasti je temperatura najvišja. V hladnejši polovici leta so z megljenimi morji velikokrat povezani tudi toplotni preobrati. Pogosto nam sondažna meritev razkrije, na kateri nadmorski višini nad nami se nahaja morebitna topla plast temperature inverzije – to je plast, kjer temperatura z višino narašča in ne pada, kot je sicer običajno. Ob spremljanju dnevnih podatkov v različnih krajih gotovo opazimo, da je na Kredarici po navadi za okrog 15 stopinj Celzija hladneje kot po nižinah, a ni vedno tako. Včasih, ko so vetrovi in sonce prešibki, ostane hladnejši zrak ujet v nižinah in kotlinah, ker je premalo vertikalnega mešanja zraka. Do temperaturnih inverzij največkrat pride takrat, ko so naši kraji pod vplivom anticiklona oziroma območja visokega zračnega tlaka. Temperatura je v primeru izrazitejših temperaturnih inverzij lahko v hribih višja tudi za deset ali več stopinj kot po nižinah. Običajno tako zmrzujemo po oblačnih ali megljenih kotlinah, višje

pa se grejejo na soncu ob precej višjih temperaturah. Iz primera meritve na sliki lahko ugotovimo, da je bilo nekega meglenega oktobrskega dneva dovolj, če smo se povzpeli 600 metrov visoko, da bi ušli megli in sivini. Če bi se hoteli še ogreti na soncu in uživati v najtoplejšem zraku, pa bi se morali povzpeti na okoli 1600 metrov nad morje.

Primer vertikalne sondaže nekega meglenega oktobrskega dneva
Vir: ARSO

Za konec

Velja torej, da ob negotovanju ob sivih in mrzlih dneh predvsem za hribovce obstaja alternativa, saj je po navadi nad nami kakšna bolj suha oziroma toplejša plast zraka. Tako lahko po pregledu podatkov iz vertikalne sondaže obujemo pohodne čevlje, si na rame optamo nahrbtnik, uvidemo sivim odtenkom in se gremo pogret kam višje. Sondažna meritev je sploh v nižjih plasteh ozračja najbolj reprezentativna za območje okoli Ljubljane, a v večini primerov to velja tudi za širše območje Slovenije. ●

Pohodniški nahrbtniki.

Vsi letni časi, vse poti.

Na voljo v:

- Trgovine Kibuba (Ljubljana BTC, Ljubljana Šiška, Ljubljana Supernova, Celje, Kranj, Nova Gorica),
- Trgovine Iglu Šport (Ljubljana Vič, Ljubljana BTC, Ljubljana PCL, Maribor, Lesce, Tolmin),
- Trgovina Annapurna (Ljubljana), Trgovina Outdoor Galaxy (Bovec),
- Trgovina Elan (Begunje), Trgovina Pod skalco, (Bohinj)

Porušeni stereotipi o murkah

Med ljubitelji narave je prisotna stereotipna trditev, da v Sloveniji uspevajo tri vrste murk. Knjiga *Mala flora Slovenije*, sveti gral slovenske botanike, jih še v izdaji leta 2010 tako obravnava, a z opombo, da jih je potrebno še raziskati.

Murke spadajo v družino orhidejev ali kukavičevk (*Orchidaceae*), katerih cvetove tvori šest cvetnih listov, v dveh krogih po tri. En cvetni list notranjega kroga, medena ustna, je po velikosti, obliki ali barvi drugačen od ostalih, z ostrogo ali brez nje.

Florijan Poljšak leta 2014 objavil fotografijo rdeče murke iz Julijcev in kmalu je iz Nemčije dobil popravek, da je to Janezova murka. V letu 2015 pa je Branko Dolinar izdal knjigo o kukavičevkah, v kateri obravnava že šest vrst.

Janezova murka, *Nigritella archiducis - joannis*, Julijci 2016
Foto: Jože Lango

Widderjeva murka, *Nigritella widderi*, Julijci 2016
Foto: Jože Lango

Kamniška murka, *Nigritella lithopolitanica*, Krvavec 2014
Foto: Jože Lango

Dvobarvna rdeča murka, *Nigritella miniata* var. *bicolor*, Julijci 2016
Foto: Igor Paušič

Pri murkah (rod *Nigritella*) je medena ustna enako obarvana, le večja in drugače oblikovana od ostalih cvetnih listov, ima kratko ostrogo, ki je v spodnji polovici pogosto zažeta. Obrnjena je navzgor, ker plodnica ni zasukana, sicer so pri orhidejevkah običajno obrnjene navzdol. Socvetja murk so ovršno zgoščena. Razlikovanje med murkami je težavno in zahteva poleg razlikovanja oblike socvetja in barvnega razlikovanja cvetov ter števila cvetov tudi dobro poznavanje majhnih razlik v velikosti cvetov, velikosti in obliki medene ustne, obliki in legi zažetka, velikosti ostroge itd. Nekateri zahodni avtorji so uvrstili murke v rod *Gymnadenia*.

V zadnjem času so murke obsežno raziskovali po vsej Evropi. S kontakti med ljubitelji narave se je to vedenje razširilo tudi k nam. Na spletu je na primer

Z namenom razširiti vedenje o murkah, je bila v juliju 2016 organizirana odprava v Julijce. Zahvala za uspeh odprave gre Igorju Paušiču z Mariborske univerze, predvsem za njegovo dobro poznavanje murk, in Florijanu Poljšaku za dobro poznavanje terena. Odprave so se udeležili tudi Doroteja Kociper, Marjan Šenica, Ivan Papež in Jože Lango. S svojim znanjem pa so k uspešnosti proučevanja murk že pred začetkom odprave pripomogli še Igor Dakskobler z Biološkega inštituta J. H. ZRC SAZU, Nejc Jogan z Biotehniške fakultete Univeze v Ljubljani, Dušan Klenovšek, Janez Mihael Kocjan, Jože Kosec, Matej Lipovšek, Peter Strgar, Branko Vreš in Branko Zupan.

Za razlikovanje murk smo kot ključ uporabili članek avtorja Wolframa Foelscheja *Bestimmungsschlüssel für die Arten und Unterarten der Gattung Nigritella*,

v katerem so obravnavane samo murke v Evropi. Murke slovenskih Alp in Snežnika razvrstimo v osem vrst, vendar so murke lahko precej variabilne. Spodaj podajamo fotografije tipičnih predstavnikov.

Posamezne vrste murk uspevajo v Sloveniji na ločenih lokacijah, zato je prepoznavanje olajšano. Janzova murka, značilno enobarvno blede vijolično rožnata, uspeva v Julijcih. Zelo podobni sta si kamniška murka v Kamniško-Savinjskih Alpah, z medeno ustno, zažeto pri dnu, in Widderjeva murka v Julijcih, z medeno ustno, zažeto na sredini. Avstrijska in Rhellikanova murka sta od daleč videti črni, od blizu pa je avstrijska temnordeča in uspeva samo na Uršlji gori, Rhellikanova murka pa je doma v Julijcih in Karavankah.

Obe rdeči murki imata podolgasto socvetje. Prva ima samo rdeče cvetove, druga pa vsaj v spodnjem delu socvetja svetlejšje, celo belkaste cvetove. Uspevata v Julijcih in na Snežniku.

Problematična je lahko vlagoljubna murka; ta uspeva v Julijcih, in ker ne raste samo na vlažnih tleh, ji je v začetni fazi razvoja rdeča murka lahko podobna.

Ima večje cvetove in manj cvetov kot rdeča, socvetje je širše, kot pa je visoko.

V zadnjih nekaj letih je bil opravljen velik napredek v poznavanju murk Evropski in v Sloveniji, vendar so botaniki iz različnih držav neenotni o statusih murk *N. hygrophila* in *N. miniata*. Na Biotehnični fakulteti Univerze v Ljubljani trenutno potekajo obsežne raziskave.

Terensko delo Igorja Paušiča v letu 2015 in Paušičevo skupno delo z Wolframom Foelschejem v letu 2016 je pokazalo, da rdeča murka in dvobarvna rdeča murka uspevata v Julijcih in na Snežniku. Eventuelne morfološke ali geotipske razlike zaenkrat še niso dokazane. Planinci na planinskih poteh morda najdejo nova rastišča ali odkrijejo še kaj novega ter nam o tem poročajo. Kdo ve? Zagotovo pa ni zaželeno vsesplošno razširjanje informacij o nahajališčih, saj narašča kraja biološkega materiala. Za denar so na Slovenskem dejavni zlasti tujci, tudi z informacijsko pomočjo.

Murk ne trgamo, pa ne le zato, ker so v Sloveniji zakonsko zaščitene, pač pa predvsem zato, ker so številčno ogrožene in jim preti iztrebljenje. ◉

Rdeča murka, *Nigritella miniata*, Snežnik 2015
Foto: Jože Lango

Avstrijska murka, *Nigritella nigra* subsp. *austriaca*, Uršlja gora 2015
Foto: Igor Paušič

Vlagoljubna murka, *Nigritella hygrophila*, Julijci 2016
Foto: Jože Lango

Rhellikanova murka, *Nigritella rhellicani*, Breginjski Stol 2016
Foto: Jože Lango

PLANINSKI KOLEDAR 2018

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

preko spletne trgovine
https://trgovina.pzs.si

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **4,50 €**

VABLJENI K NAKUPU

Človek, ki je odkrival drugačno zgodovino naših Alp

Miran Bremšak (1961–2017)

Quem dii diligunt adolescens moritur (Mlad umrje, kdor od bogov izbran je).

V Kamniških Alpah so začeli iskati in raziskovati arheološke sledi prvih pastirjev. Na začetku je bilo njihovo početje podobno iskanju igle v senu. Veliko planino so na primer pregledovali vsaj desetkrat, preden so našli prve črepinje antičnega posodja. Pozneje se je Cevčevi skupini pridružila še dr. Jana Horvat, ki je prevzela strokovno vodenje zaščitnih arheoloških izkopavanj. Rezultat njihovega dela v letih 1995 in 1996 je Cevčeva knjiga (v sodelovanju z Jano Horvat, Miranom Bremšakom in Francetom Steletom) *Davne sledi človeka v Kamniških Alpah* (ZRC SAZU, 1997), ki je obrnila nov list v zgodovini slovenskih Alp.

Cevc, Bremšak in Stele so verjeli v drugačno zgodovino ter bili trdno prepričani v svoj prav, svoje prepričanje pa dokazovali s konkretnimi snovnimi najdbami. Zaščitna izkopavanja pod Jermanovimi vrati, na Veliki planini ter na planinah Koren, Dolga njiva, Čohavnica, Vodotočnik, Rzenik in Ovčarija v Kalcah so prinesla osupljive podatke o prvih pastirjih in rudarjih pred dva tisoč leti. Deset let po prvi knjigi je izšel zbornik *Človek v Alpah* (ZRC SAZU, 2006, uredil Tone Cevc), v katerem je Miran prispeval poglavje *Odkrivanje arheoloških najdišč v slovenskem visokogorju*.

Mirana sem prvič srečal 23. maja 1996, ko smo se na opuščeni planini Na stanu pod Jermanovimi vrati (Kamniškim sedlom) zbrali Tone Cevc, arheolog dr. Ivan Turk, Bremšak, Stele in podpisani ter med testnim sondiranjem površja našli nenavadno veliko število črepinj poznoantičnih lončenih posod.

Zatem se je Cevčeva skupina osredotočila predvsem na terenske raziskave v Kamniških Alpah, a Miran je s svojo nemirno iskateljsko žilico začel pregledovati tudi Karavanke in visokogorska brezpotja Julijcev; največkrat z ženo Alenko, večkrat tudi sam ali skupaj z naključnimi hribovskimi znanci, po letu 2000 pa z menoj. Še danes hranim njegovo kratko elektronsko sporočilo iz avgusta leta 1999, ko mi je navdušeno pisal: "Tudi v Julijskih Alpah odkrite sledi antične stavbe!" Z Alenko sta takrat na Planini Klek kot prva

Miran Bremšak
Foto: France Stele

Miran je bil deležen obeh pretresljivih spoznanj te znane latinske modrosti. Za današnji čas je umrl mlad. In po vsem, kar je naredil, tudi "od bogov izbran". Obdarili so ga s številnimi talenti, saj je s svojimi presenetljivimi odkritji pomagal pisati novo zgodovino slovenskih Alp ter nezadržno pomikal navzgor meje vedenja o naših prvih gorjancih.

Miran, od mladih nog navdušen gornik, po poklicu inženir strojništva, doma iz Komende, je zadnjih dvajset let posvetil sistematičnemu proučevanju neznane preteklosti našega visokogorja. Spoznanja je večkrat opisal tudi v *Planinskem vestniku*. Za visokogorsko arheologijo ga je leta 1995 navdušil pokojni etnolog dr. Tone Cevc. Miran je postal nepogrešljivi list "Cevčeve triperesne deteljice" (Tone Cevc, France Stele in Miran Bremšak), legendarne skupine neustavljivih pionirjev, prepričanih, da se zgodovina o prvih prebivalcih naših gora – razen v Potočki zijalki in Mokriški jami – ni rodila šele pred štiristo leti, kakor je sprejeto v stroki, ampak vsaj dva tisoč let prej.

najditelja odkrila arheološke ostaline antičnih rudarjev, leto pozneje pa na drugem koncu Kleka še eno antično lokacijo. Na podlagi njenega odkritja in poznejših skupnih pregledov sta Gorenjski muzej in Triglavski narodni park v letih 2002 in 2004 na Kleku organizirala prvo zaščitno arheološko izkopavanje.

Miran je bil vedno dva koraka pred drugimi, predvsem je presenečal z najdbami na najbolj nepričakovanih krajih. Prvi je našel ostaline bronastodobnega bivališča na Dolgih njivah nad Planino Dolge njive (pod vrhom Korena) ter na Lepi Komni, železodobno lončeno posodje na planini Mikulovica v Karavankah, antično lončenino na Pungartu nad izvirom Završnice, na Vodotočniku, na Polju v Zgornji Krmi, na Poljanici na Zadnjem Voglu idr. Ob vseh uspehih je bil Miran predvsem človek v najbolj plemenitem pomenu besede: pošten, iskren, predan družini, nikoli slabe volje, vedno z značilnim nalezljivim nasmehom, ki nas je bogatil z optimizmom.

Z dvajsetletnimi izkušnjami trdega terenskega dela pri iskanju in odkrivanju arheoloških lokacij si je pridobil znanje, ki ga ne more dati nobena visoka izobrazba, z dobesedno rentgenskimi očmi in izostrenim pogledom je znal sredi ničesar pričarati neizkušenemu očesu nevidne sledi bivališč davnih prebivalcev visokogorja.

Najino skupno in najbolj plodno raziskovalno obdobje med letoma 2001 do 2016 naju je povežalo v neolčljivo dvojico, ki jo je prežemala iskateljska strast in sinergija ciljev. Petnajst nepozabnih in izjemno uspešnih let! Ničče ni štel dni in napornih celodnevnihtur, ko sva v svojem prostem času in na svoje stroške med iskanjem neznanega trmoglavo rinila tudi v dežju in skozi neurja, blodila v megli po neznanem terenu, se zgubljala po brezpotjih in v nepreloženem ruševju, spala na prostem, mokra prezebala na visokogorskih prostranstvih ali neuspešno iskala senco pred ubijajočo poletno vročino, predvsem pa se veselila sončnih jutur. Vsako novo odkritje ali najdbo je Miran pospremil s huronskim krikom neizmerne sreče. Najpomembnejši mejniki najinega skupnega dela so odkritja površinskih rudokopov ter tlorisnih ostalin bivališč antičnih rudarjev v gorah nad Trento in Sočo (Razorci nad Planino Zapotok, Mali Lepoč in Predolina nad Planino Za skalo, dolina Babnik pod Veliko Babo, Mali in Veliki Lepoč pod Bogatinom, Karnova dolina, Šmohor nad Krnskimi jezerom), v tolminskih gorah (antično rudarsko naselje pod Tolminskim Kukom in Zelenim vrhom), v bohinjskem visokogorju (Vodene Rupe in pod Kredu, Krstenica, Govnač ter rudokopi pod Kserom, Gracija pod Bogatinom, Lanževica, skrivnostno daritveno mesto s številnimi votivnimi predmeti na Lepi Komni ter Dolga Planja nad Orlovimi glavami), Blejska konta nad Pokljuko ter Njivice pod Slemenom nad Vrtaško planino.

V začetku ni bilo lahko. Čeprav sva si za svoje delo pravočasno pridobila dovoljenje ministrstva za kulturo, sva več let poslušala očitke nekaterih ljubosumnih arheologov, da kot nepoklicana in nepriznana

raziskovalca, po domače *autsajderja*, sploh ne bi smela hoditi po gorah z iskalskimi nameni, da delava škodo na arheoloških najdiščih, da je najino početje nezakonito in da naju bo treba prijaviti inšpekciji. Nekateri pač ne bodo nikoli razumeli, da je nemogoče ustaviti ali celo prepovedati iskateljsko radovednost, ki je bila vedno pogoj za nova človekova odkritja. Dolgo je trajalo, da so se odnosi umirili in da so naju sprejeli kot zunanja terenska sodelavca inštituta za arheologijo. Zato so bila zadnja leta obogatena s skupnim uspešnim delom in uradnim dokumentiranjem najinih visokogorskih odkritij.

Konec oktobra 2016 mi je napisal elektronsko pismo in v njem sporočil, da zaključuje svojo arheološko kariero. Kot svoj življenjski kredo, morda je slutil, da odhaja, je zagrenjeno napisal, "da ga boli, ker nam tudi po dvajsetih letih trdo pridobljenega strokovnega znanja stroka ni pošteno priznala statusa, ki bi tudi

Miran Bremšak in Tone Cevc sta junija 1996 pod Jermanovimi vrati našla prvo bronasto zaponko (fibulo) v visokogorju slovenskih Alp.
Foto: France Stele

v stroki kaj veljal, npr. nepoklicni arheologi ali arheološki topografi – ampak nas v svojih poročilih nekaako podcenjujoče omenjajo kot naključne najditelje, amaterje, ljubitelje arheologije, prostovoljce in naša odkritja večkrat brez slabe vesti pripisujejo sebi."

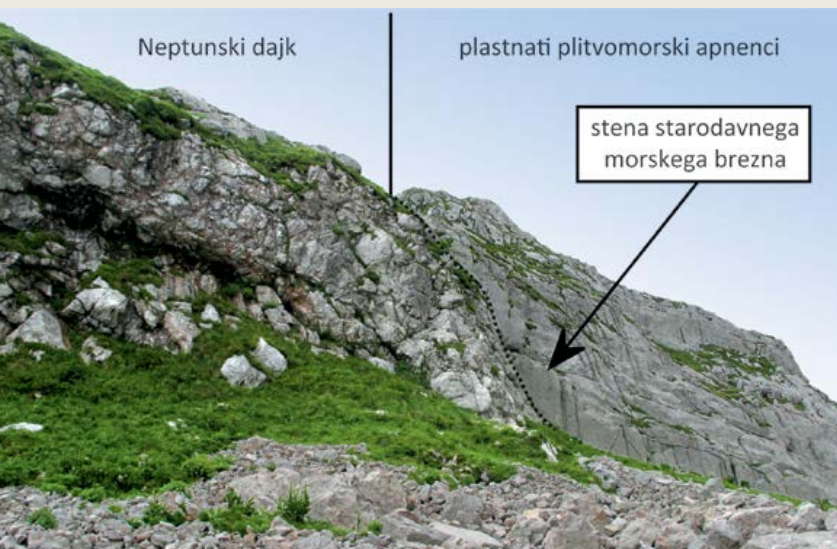
Zaradi poškodovane hrbtenice smo vedeli, da je zadnja leta zelo trpel. Močne tablete so mu nekoliko lajšale neznosne bolečine, tako da je še zmožel hoditi z nami. Trpel je tiho in se veselil novih izzivov v visokogorju. Še lani poleti smo skupaj z arheologinjama z Inštituta za arheologijo SAZU izmerili ter dokumentirali antično daritveno mesto na Mangartskem sedlu in ostaline antične rudarske stavbe pod Rjavino.

Ko je letos junija zaradi hitre, zahrbtno bolezn, za katero tudi sam ni vedel, nenadoma umrl, smo ostali brez besed. Kako zelo ga bomo pogrešali, zveni preveč ceneno, če pomislimo na praznino, pred katero so obnemeli njegovi najbližji; žena Alenka, hčerka Ana ter vnuk in vnukinja, ki jima je bil kot oče, in sin Blaž z otrokoma. Od Mirana smo se poslovili na njegov rojstni dan, 27. junija 2017, ko bi dopolnil šele šestinpetdeset let. ●

Neptunov kamniti podpis

U dolini pod Peski

Tokrat bomo opisali nenavadne kamnine, ki jih geologi slikovito imenujemo neptunski dajki. Najdemo jih na več lokacijah po Julijskih Alpah, čudoviti so predvsem v dolini pod Peski, med Jezerom v Lužnici in Batognico v Krnskem pogorju. Izraz dajk uporabljamo za kamnine, pri katerih mlajše kamnine zapolnjujejo razpoke v starejših kamninah, s tem da so razpoke običajno orientirane prečno na plastnatost starejših kamnin. Lahko jih zapolnjujejo lave, ki prihajajo iz Zemljine notranjosti, ali pa sedimenti, ki so bili v njih sprani s takratnega morskega dna. Zadnji tip po rimskemu bogu morja Neptunu imenujemo neptunski dajki.

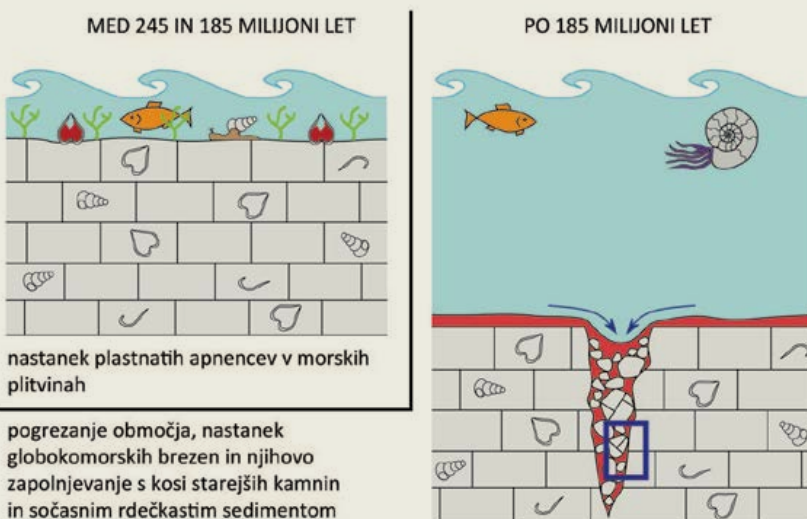

Zahodna ostenja v osrednjemu delu doline pod Peski, kjer je lepo vidna razlika med kamninami, ki zapolnjujejo neptunski dajk, in starejšimi plastnatimi kamninami. Foto: Boštjan Rožič

Kje so in kakšni so videti neptunski dajki v dolini pod Peski? Začnejo se že ob vstopu v dolino, pri Jezeru v Lužnici, nato pa sestavljajo dobršen del zahodnih ostenj doline ob poti proti Batognici oziroma Krnu. Že prvi pogled nas opozori na neobičajno, nepravilno, lahko bi rekli tudi bunkasto in pisano površino teh sten. Sestavljajo jih tudi kot hiša veliki bloki svetlih kamnin, ki jih veže rdečkasto obarvano vezivo. Ko se ste nam približamo, pod njimi najdemo številne odkrušene kose, iz katerih je razvidno, da je tudi v rdečkastem vezivu veliko manjših kosov raznolikih, večinoma sivih apnencev, vse skupaj pa povezuje zelo drobnozrnat, rahlo lapornat rdečkast apnenc. Takšno kamnino imenujemo blokovna apnenčeva breča.

Kako pa so neptunski dajki nastali? Večina kamnin, ki sestavlja naše Alpe, je nastajala v zelo plitvem in toplen morju v obdobju, ki je trajalo med približno 245 in 185 milijoni let pred sedanostjo. Iz razdrobljenih in občasno tudi celih skeletov morskih organizmov je nastala zelo debela skladovnica povečini plastnatih apnencev. Pred 185 milijoni let pa je zaradi tektonskih procesov to plitvomorsko območje začelo razpadati in se zelo hitro pogrezati oziroma poglobljati. Do takrat nastale kamnine so začele pokati in predvsem na robovih tega območja so se odpirale ozke in dolge razpoke, nekakšna podmorska brezna. V te globeli so se iz sten krusili različno veliki kosi kamnin, občasno tudi zelo velike skale. Sočasno je bil z morskega dna vanje naplavljen droben sediment, ki je zapolnil vmesni prostor med posameznimi kosi in bloki kamnin. Ker so bile pritalne morske vode bogate s kisikom in železom, kamnina vsebuje precej železovih oksidnih mineralov, ki jo obarvajo rdeče.

Malo više v dolini je lepo vidna gladka navpična stena, ki loči apnenčevno brečo neptunskega dajka od starejših plastnatih apnencev. To je dejansko stena starodavnega podmorskega brezna, ki jo je danes razgalila erozija. Podobne neptunske dajke lahko opazujemo tudi na sedlu med Krnom in Batognico, na Kaninskih podih, Mangartskem sedlu in tudi drugod po Julijskih Alpah. ●

Nastanek neptunskih dajkov: modri kvadrat označuje del, ki ga vidimo v dolini pod Peski. Skica: Boštjan Rožič

Po zelo dolgem premoru se vračamo na strani *Planinskega vestnika*. Čez poletje se je veliko dogajalo, veliko več kot imamo prostora za zapis na teh straneh, zato se bomo osredotočili na nekoliko bolj odmevne vzpone. Aktivnost je bila precej raznolika, plezalci so obiskali tudi stene, ki so sicer zadnja leta bolj kot ne samevale. Skalna sezona gre počasi h koncu in če ne bo indijskega poletja, potem odmevnejših vzponov ni več pričakovati. Kaj reči ob zaključku skalne sezone? Mogoče sem pogrešal nekoliko več novih smeri, ampak po drugi strani veseli dejstvo, da so plezalci ponovno odkrili Široko peč, Rigljico ... Pleza se veliko in naj bo to dobra potnica za prihodnost.

Pestro v sivo-belo –rumenem apnencu

11. junija sta Marjan Kozole (AK Vertikal) in Boštjan Tomplak (AO Železničar) preizkusila moč bicepsov in prstov v predostenju Križevnika. Navsezadnje sta se pod smerjo **Dah jeseni (200 m, VI/IV-, IV)**, smerjo, ki sta jo leta 1985 preplezala Franček Knez in Vanč Plaznik. Boštjan je pohvalil plezanje in ga označil za čudovitega.

13. junija sta Nikola Klačnja in Marko Turk (oba AO Rašica) v JZ steni Stenarja opravila 1. prosto ponovitev smeri **Centralni kamin (230 m, VI/IV-V)**.

18. junija sta se Marjan Kozole (AK Vertikal) in Boštjan Tomplak (AO Železničar) ponovno navezala na vrh, tokrat v Trapezu Velikega Draškega vrha, kjer sta opravila 1. ponovitev smeri **Pot do sonca (400 m, VI+/V-VI)**. Smer sta pohvalila in jo močno priporočata. V avgustu sta smer ponovila tudi Miha Zupan (AO Tržič) in Miha Zupin (AO Kranj).

Konec junija sta Primož Sedej in Anže Mihevc (oba AO Črnuče) preplezala **Zmaja (450 m, VI+)** v Ojstrici.

2. julija sta pod steno Debele pečiči sopihala Klemen Gerbec (AO Kranj) in Gašper Pintar. Navdušila sta se za smer **Residuum (300 m, VII)**, ki je

nastala leta 2006 pod taktirko oz. prsti Jurija Hladnika in Aleša Česna. Smer ponuja lepo plezanje, čudovito Yosemite poč, kar je Gašperju pred odhodom v Kirgizijo prav gotovo koristilo.

Na Vršiču pa sta Jaka Križanič in Nejc Turnšek (oba AK Vertikal) poskusila srečo v nekoliko manj obiskani **Kaminski smeri (500 m, V/IV-V)**, ki je v letošnji zimi doživela kar nekaj obiska. Mogoče sta si fanta tudi zato izbrala zelo hladen in deževen dan. Ne glede na to pa sta s težavami suvereno opravila in se veselila sestopa v nekoliko toplejšo dolino.

Zelo aktiven je bil v letošnji sezoni mladenič Matevž Štular, 4. julija sta z Marijo Jeglič (oba AO Ljubljana-Matica) plezala **Angelsko smer (550 m, VI+/VI, IV-V)** v Hudičevem stebru. Nekaj dni kasneje, 8. julija, se je navezal s *soferajnovko* Nastjo Davidovo in skupaj sta preplezala **Črno lepoticco**

(230 m, VIII-) v Vežici. Komaj je fantiček izpraznil nahrbtnik, že je dostopal pod steno Travnika, kjer sta z Blažem Karnerjem (takisto AO Ljubljana-Matica) 10. julija plezala Črni biser (800 m, VII/VI). Smer z leti ni zgubila lepote, še manj težavnosti. 3. avgusta je smer ponovil tudi Tine Cuder (AO Trbovlje) z Enricom Mosettijem.

11. julija sta Andrej Grmovšek (AO Kozjak) in Andrej Erceg (AO Črnuče) plezala v predostenju Križevnika, in sicer sta se zapodila v **Vrt bogov (200 m, VII+)**.

13. julija sta se v Ojstrici mudila Luka Lindič (AO Celje-Matica) in Grega Lačen (AK Črna), ki sta ponovila redko plezано **Nejčevo smer (550 m, VII+/VII-VI+)**, ki sta jo leta 1985 preplezala Franček Knez in Milan Romih ter jo posvetila Nejcju Zaplotniku, ki je dve leti poprej izgubil življenje v plazu pod Manaslujem. Glede na podatke sta fanta opravila 4. ponovitev.

Franč Knez – Franček

(1955–2017)

Marta Krejan Čokl

Foto: Manca Čujež

Mirno lahko zapišemo, da se z odhodom Franca Kneza – Frančka v alpinizmu končuje neko obdobje. Obdobje, ki ga je začel in najbolj zaznamoval prav on. Človek, okoli katerega se je spletlo toliko zgodb, da se je zdela, da vsak pozna vsaj eno. Vsaj tisto o Frančkovih ocenah plezalnih smeri – skoraj vsak, ki je kdaj preplezal kako njegovo smer, in se mu je zdela vsaj za stopnjo ali dve težja od uradne ocene, je zapisal ali povedal, da je to "Frančkova ocena". In prav tako pojmovanje dogodkov je zaznamovalo tudi njegovo življenje.

Franček je namreč naredil neverjetne stvari in jih predstavljal kot nekaj najbolj običajnega. Bil je prijazen, predvsem pa skromen in zadržan glede tistega, kar je najraje počel. Preplezati več kot sedem tisoč smeri, od tega skoraj tisoč prvenstvenih, pač ni nekaj, kar bi lahko dosegel vsak. Roko na srce, zelo verjetno je bil Franček edini, ki mu je to uspelo. Prvenstvene smeri je začrtal v najbolj zanimivih in najtežjih stenah stare celine in tudi drugje – povsod, kjer je imel možnost za to. Predvsem pa je bil zgled generaciji, ki je zaradi njegovega vzora upala poseči višje, v težje smeri in v drznejše linije. Generaciji, ki danes tudi v svetovnem merilu postavlja nove mejnike zaradi zapuščine, ki jo je žal prekmalu zapustil brez dvoma najboljši plezalec, kar jih je kdaj rodila naša dežela.

Njegova življenjska pot se je končala nenadoma, daleč stran od medijske pozornosti, ki je zavestno ni nikoli želel. Blizu doma, v plezališču pri Laškem, kjer je tolikokrat božal svoje ljube skale. In prav te bodo o njem zmeraj govorile kot o človeku, ki je dal mnogo več od tistega, kar je dobil. Njegove smeri bodo ostale spomenik predanosti, poštenosti in ljubezni do gora. Kdor jih bo preplezal, se bo s tem velikemu mojstru poklonil na najlepši možen način.

"Potegnili sem črto in račun je v redu." (Franček Knez o svoji plezalni poti)

Uredništvo Planinskega vestnika izreka družini, svojcem in prijateljem velikega alpinista in človeka iskreno sožalje. Njegovemu življenju in delu se bomo v temi meseca poklonili v prihodnji številki.

21. julija sta se Primož Sedej in Grega Senčar (oba AO Črnuče) odpravila v Sfingo, kjer sta želela preplezati legendarno smer **Kunaver-Drašler (280 m, VII+/VI-VII)**. Nad smerjo sta bila navdušena, ravno tako nad opremljenostjo težkih raztežajev, kar sta s pridom uporabila za pomoč pri napredovanju v višja nadstropja.

22. julija sta Miha Zupin in Matjaž Mohorič (oba AO Kranj) opravila 1. ponovitev smeri **Rašiška poka (500 m, VII/III-V)** v SZ steni Trentskega Pelca. Ponavljalca pravita, da gre za lepo in težko smer, ki zahteva dobro plezalno kondicijo.

23. julija sta zanimivo povezovalno turo opravila Primož Lavrič in Žiga Oražem (oba AO Kamnik). Odločila sta se namreč preplezati tri Skalaške smeri v enem dnevu. Tako sta začela po **Skalaški (900 m, V+/V)** v Špiku in okrog osmih zjutraj že stala na vrhu. Sledil je mučen sestop v Veliko Dnino in sitno dostopanje čez melišče do Škrlatiških gred. Tudi v **Skalaškem stebru (550 m, IV-V)** je vse teklo gladko in nekaj pred poldnevom sta že na vrhu. Po dolgem sestopu v Vrata nekaj pred tretjo popoldne vstopita v tretjo **Skalaško smer (1000 m, V+/IV)** in ob šestih stojita na vrhu Stene. Ob zavedanju, da sta uspela uspešno izpeljati zadevo, jima tudi sestop čez Plemenice ni bil tako mučen, kot bi lahko bil.

28. julija sta se v Travniku potikala Maja Lobnik in Matej Balažic (oba AO TAM). V rokah sta držala podatke za smer **Hudeček-Juvan (850 m, VI/IV-V)**. Nad smerjo niti nista bila preveč razočarana, ključni raztežaj predstavlja po Majinih besedah »odurna, krušljiva, mokra, blatna, sluzasta, napolitankasta prečka«.

2. avgusta sta Maja Lobnik (AO TAM) in Primož Lavrič (AO Kamnik) dostopila po Skalaški na Zlatorogove police in se ustavila pod **Maratonko (500 m, VI+/IV-V)**. Smer po Majinih besedah ponuja lepo plezanje in zanimive prehode pod strehe in čez strehe.

5. avgusta se je Maja Lobnik navezala z Denisom Arnškom (oba AO TAM) in Primožem Lavričem (AO Kamnik) in skupaj so se podali v **Sanje delfina (500 m, VII-/V+)** ter izstopili po Zmajju. Maja je kombinacijo pohvalila in končno poravnale stare račune z Zmajem.

8. avgusta sta **Angelsko smer (550 m, VI+/VI, IV-V)** v Hudičevem stebru ponovila tudi Matej Balažic in Maja Lobnik (oba AO TAM). Dan kasneje sta se podala še v Zadnji Prisojnik, kjer sta ponovila zapostavljeno smer Črni mesec z varianto Travarica (350 m, VI+/VI) v še bolj zapostavljeni steni. Oba smer močno priporočata, saj gre za dobro in resno smer, v kateri se gotovo naplezaš.

4. in 5. avgusta sta Luka Lindič (AO Celje-Matica) in Ines Papert ponovila **Ulino smer (1000 m, IX/VII-VIII)** v Triglavu. Smer sta zmogla prosto in na pogled oz. *flash* ter tako potrdila dobro formo pred odhodom v Patagonijo za dolga dva meseca. Smer sta v začetku avgusta, po letih ogledovanja in poskusih, prva preplezala Tomaž Jakofčič in Tina Di Batista. Gre za 25 raztežajev dolgo smer, ki je kljub 28 svedrovcem v raztežajih, 13 na stojiščih in okrog 25 klinom daleč od naziva alpska športna smer. Tomaž jo je označil za svoj najboljši alpinistični izdelek.

5. avgusta sta Boštjan Tomplak in Edvin Nepužlan (oba AO Železničar) preplezala **Spominsko Bregarjevo smer (600 m, VI+/V-VI)** v Štajerski Rinki. S skalo sta bila večinoma zadovoljna, kljub vsemu pa vsem oprimkom ne gre zaupati. Največ navdušenja sta poželi lepota plezanja in bogata opremljenost smeri.

14. avgusta sta Grega Lačen (AK Črna) in Georg Fieger ponovila smer **Metropolis (350 m, VIII+/IX-)**. Fanta sta smer zmogla prosto, vzpon na pogled pa je Gregi preprečil padec. Smer sta leta 2002 prva preplezala Matic Jošt in Tomaž Jakofčič.

Istega dne sta se Maja Lobnik in Matej Balažic (oba AO TAM) v JZ steni Festkogla spopadla s smerjo **Superlux (300 m, VII-/V-VI)**, ki ju je kar malo presenetila s značilnostmi, ki zahtevajo dober nos za iskanje prehodov v ploščah.

18. avgusta se je Maja Lobnik (AO TAM) ponovno navezala s Primožem Lavričem (AO Kamnik) in v Rakovi Špici sta preplezala **Levi steber (500 m, VII-/VI+, V+)**. V smeri sta našla le nekaj klinov, je pa skala precej dobra, in oba sta jo pohvalila.

23. avgusta sta se Matej Balažic in Maja Lobnik (oba AO TAM)

v predostenju Križevnika namučila z **Belo počjo (170 m, VI+/AO)**. Odvijala se je prava bitka in plezalca sta se morala dodobra potruditi za vsak meter. Po Matejevem mnenju, bi si smer zaslužila nekoliko višjo oceno, in sicer okrog VII-.

Dan dopusta sta Roman Strmšek in Janez Kecek (oba AO Rašica) prebila v JV steni Temena, kjer sta 24. avgusta preplezala **Medvoško smer (450 m, VI+)**. Težav s krušljivostjo ni, saj sta pohvalila kakovost skale, smer pa ocenila kot lepo in zahtevno.

26. avgusta sta David Debeljak (AO Rašica) in Bor Levičnik (AO Ljubljana-Matica) preplezala smer **Na drugi strani časa (350 m, VIII)**. Za varovanje sta uporabljala izključno metulje in zatiče. Obema je uspel prosti vzpon, Boru v drugem poskusu.

Istega dne sta Jaka Križanič in Tadej Marolt (oba AK Vertikal) želela zadostiti svoji raziskovalni žilici, in tako sta se podala v **Mariborsko smer oz. Varianto Dibonove smeri (900 m, V)** v SZ steni Špika. Smer so že leta 1936 preplezali Miran Cizelj, Egon Lettner, Maks Dolinšek in Dušan Vodeb. Fanta sta doživela več kot dobro avanturo, saj se je skala izkazala za zelo slabo, sta pa v steni našla star nahrbtnik z nekaj opreme, ki po letnici iz članske izkaznice PZS sega v sredino 70. let.

28. avgusta se je Maja Lobnik (AO TAM) navezala z Moniko Kambič (AO Kamnik) in družno sta zaplezali v **Cozzolinovo zajedo (800 m, VI+)** v Malem Koritniškem Mangartu. Ker sta želeli upravičiti dolgo pot, sta naslednji dan zaplezali še v Vevnico in pokombinirali smer **Barbara in Beli križ** ter dodali še **izstopno varianto (500 m, VI-)**. Verjamem, da sta bili nad ambientom navdušeni. Še dan kasneje pa je Maja že stala v Vratih, kjer sta skupaj s Primožem Lavričem (AO Kamnik) preplezala **Srebrno stezo (500 + 200 m, VII-/VI)**. Smer sta označila za resno in borno opremljeno, v njej se ni mogoče ravno sprostiti, saj je napeta do vrha.

Dolomiti

Nastja Davidova (AO Ljubljana-Matica) je s hrvaškimi kolegi popezavala po Dolomitih. V Veliki Cini je z Daliborjem Plaščarjem preplezala smer **Hasse-Brandler (550 m, VIII+/**

VII-VIII). Nato je sledil premik v steno Lastoni di Formin, kjer je Nastja v navezi s Sunčico Hraščanec preplezala **Supertegolino (250 m, 7a)**. Za zadnjo smer sta si izbrali smer **Brusin (190 m, VII)** v Miesules dia Biesces.

Konec julija sta Matevž Štular in Uroš Grilj (oba AO Ljubljana-Matica) plezala v Scalet delle Masenade, in sicer smer **Via Cristina (400 m, VII+)**. Gre za strmo, lepo in konstanto smer, ki jo deli velika polica. Težave so skoncentrirane v drugi polovici stene, ko je potrebno preplezati streho. Po potrditvi forme je sledil premik v ostenje Civette, kjer sta se mladca zagledala v smer **Phillip-Flamm (900 m, VIII-)**. Fanta, vajena domače skale, nista imela težav z majavimi strukturami in nezaupanja vrednimi oprimki. Bila pa sta navdušena nad neverjetnimi prehodi, ki počasi odstirajo pot proti robu stene.

Novotarije v domačih stenah

Matija Volontar (AO Jesenice) nadaljuje z odkrivanjem novih linij iz lanske sezone. Tokrat se je navdušil za

očitno poč v osrednjem delu severne stene Rigljice. Za akcijo je hitro nagovoril Jerneja Ortarja (AO Ljubljana-Matica) in Andraža Šparovca (AO Kranj), in trojka je 8. julija že stala pod steno. **Počeno poč (350 m, VI+/V-IV)** so preplezali v petih urah, pohvalili skalo in v njej pustili en klin. Na ponovitev pa smer ni dolgo čakala, saj sta jo že naslednji dan ponovila Matič Košir (AO Jesenice) in Nejc Marčič (AO Radovljica), ki sta iskala nekaj z malo dostopa, netežavnega in v nji nepoznanih koncih. Linija in skalo sta pohvalila tudi onadva, v zame-no pa sta v smeri pustila še en klin.

16. julija sta v SV steni Vrh Ribežnov nad Možnico novo smer potegnili Miha Zupan (AO Tržič) in Neža Flajs (Akademski AO). Linija je Miho mučila že nekaj let, letos pa se je vse končno zložilo na svoje mesto in kocka je padla. Smer sta avtorja poimenovala **Čez dve let'** (750 m, VI+, AI/ V, III-IV+), predstavlja pa dober izziv za proste ponavljalce, predvsem v srednjem delu, kjer išče prehode čez napušče in strehe.

17. julija sta v SZ steni Planje novo

smer potegnili Silvo Karo in Andrej Grmovšek (AO Kozjak), ki sta jo posvetila Janezu Jegliču - Johanu, ki je leta 1997 padel z grebena Nuptseja. Kot je zapisal Peter Podgornik na portalu Primorske stene, je "Johan sodil v sam vrh našega in svetovnega alpinizma, s prijateljem Silvom Karom sta dolgo tvorila neustavljivo navezo, ki je pustila za seboj številne nove smeri in težke ponovitve v različnih svetovnih gorstvih". **Johanova (500 m, VII+, obvezno VII)** poteka v desnem delu SZ stene in vstopi naravnost iz Rdeče grape. Poteka po večinoma dobri skali, z nekoliko slabšimi možnostmi varovanja, in v popolnosti odraža spomin na Johana. Za razliko od nekaterih drugih smeri v Planji pa ta ni dolgo čakala na prvo ponovitev. 29. julija sta se pod njo podpisala Marija Jeglič (AO Ljubljana-Matica) in Žiga Oražem (AO Kamnik). Tudi onadva sta pohvalila lepoto smeri in plezanja.

31. avgusta sta Matija Volontar (AO Jesenice) in Andrej Jež (AK Črna) preplezala novo smer v levem delu Hudičevega stebra in jo posvetila

Navijamo za naše junakinje in junake!

Finalna tekma svetovnega pokala v težavnostnem plezanju letos že 22. zapored gostuje v Kranju. Da v živo glasno podprete domače športnoplezalne junakinje in junake ter srečate najboljše športne plezalce z vsega sveta, si rezervirajte **11. in 12. november 2017**.

Kot že tradicionalno – in zelo razveseljivo – so slovenske športne plezalkice in plezalci tudi letos nepogrešljivi v svetovnem vrhu. Številčna posadka slovenske reprezentance z **Janjo Garnbret, Mino Markovič** in **Domnom Škoficem** na čelu znova z

veseljem pričakuje tekmo pred domačim občinstvom. V kranjski spektakel nas 9. novembra popelje predavanje češkega plezalca **Adama Ondre**, večkratnega zmagovalca tekme v Kranju, ki je letos s preplezano smerjo 9c znova premaknil mejo v športnem plezanju.

Vstopnice za kranjsko tekmo so na voljo na sedežu Planinske zveze Slovenije v Ljubljani in na prodajnih mestih Eventima, s popustom za člane PZS. Več na www.worldcupkranj.com.

IFSC CLIMBING WORLD CUP KRANJ 2017

SVETOVNI POKAL V ŠPORTNEM PLEZANJU

KRANJ - SLOVENIJA

11. < 12. NOVEMBER 2017

KAILAS
IFSC
PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
ALPINE ASSOCIATION OF SLOVENIA
SPD 1893
KRANJ lapis
INTERSPORT
Telekom Slovenije

letos preminulemu Domnu Petrov-
čiču. **Bobr (500 m, VII+)** je odlič-
na smer z lepimi prehodi. Nekoliko
krušljivega sveta se najde v začetnih
raztežajih, kasneje pa postaja skala
vedno bolj monolitna.

Kje so naše ladje?

Od 24. maja do 30. junija so v indij-
ski Himalaji plezali Aleš Česen (Alp-
ski gorniški klub), Urban Novak in
Marko Prezelj (oba AO Kamnik). Za
cilj so si izbrali zahodno steno Arjune
v dolini Kijaj Nullah, ki sta si jo na lan-
ski izvidnici Marko in Urban dodobra
ogledala. Kmalu po prihodu v bazo
in urejanju le-te so uspešno opravili
z aklimatizacijskim vzponom na vrh
P6013 (6038 m) po novi smeri. **Se-
verni greben** so ocenili z D. Sledilo je
obdobje slabega vremena, ki se kar
ni hotelo končati. Samozavest in op-
timizem sta vztrajno bledela, vse dok-
ler se ni pokazalo kolikor toliko pri-
merno okno priložnosti. Fantje se ni-
so pustili prositi in so smelo zastavili oz.
stavili vse na rdeče, če si sposodim iz-
razoslovje iz sveta igralništva, in 16. ju-
nija vstopili v steno Arjune. Po dveh
bivakih in številnih raztežajih težke-
ga plezanja so 18. junija stali na vrhu
stene in še isti dan sestopili. Že nasle-
dni dan se je ob vračanju v bazo vre-
me ponovno pokvarilo in jasno je bilo,

*Picos de Europa, nova smer Despacito
Foto: Matija Volontar*

*Plezanje v prvenstveni smeri v Albaniji
Foto: Jernej Ortar*

da so fantje ujeli zadnji vlak za ure-
sničitev načrta. Ime smeri **Vse ali nič
(1400 m, ED+)** tako ne potrebuje do-
datne razlage.

Luka Lindič se je junija potikal po Juž-
ni Afriki, kjer so mu družbo delali še
Ines Papert, Joseph Pfnür in Paul
McSorley. Družčina je preplezala novo
smeri v Slanghoek Peaku v gorovju
Du Toits Kloof in jo poimenovali **Ruby
Supernova (520 m, ED1 IX-)**. To je
šele druga smer v steni in prva pov-
sem brez svedrovcev.

Avgusta so se iz indijske Himalaje vrni-
li Matic Jošt (AO Celje-Matica), Tomaž
Žerovnik (PK Rifnik Šentjur) in Ma-
tjaž Dušič (AK Rinka, AK Kozjak). Med
12. julijem in 22. avgustom so v dolini
Rangtik nadaljevali delo, ki ga je Ma-
tic začel že lani skupaj z Nastjo Davi-
dovo. V dobrem mesecu so priplezali
na **Remalaye (6278 m)** po deloma
novi smeri in se kot prvi zemljani pov-
zpeli na **Chakdor Ri (6193 m)**. Smer
so poimenovali **Treasure of Zanskar
(750 m, ED+, III do VII-, 55°)**. Za za-
ključek odprave so splezali še na **Ja-
myang Ri (5800 m)** in smer poime-
novali Čunka (650 m, ED, VII-/V+).
Nastja Davidova se je v začetku av-
gusta vrnila iz Kirgizije, kjer je v na-
vezi s hrvaško alpinistko Ivo Božič iz
Splita opravila 1. žensko prosto po-
novitev smeri **Perestrojka Crack
(950 m, VIII+/IX-)**.

V Albaniji sta Matija Volontar (AO
Jesenice) in Jernej Ortar (AO Ljublja-
na-Matica) preplezala kar nekaj no-
vih smeri, in sicer v steni Maja e Bri-
aset smer **Izgubljena žlica (500 m,
VI)**, v steni Albona smer **Skok v sivi-
no (200 m, V+)**, kar je obenem tudi
prvi pristop na ta vrh. V steni Maja e
Ismet Sali Bručaj sta splezala smer
Vse za močen biceps (400 m, VII),
še dve smeri pa sta dodala v steni
Maja e Vojusit, in sicer smer **Butec in
Butec (200 m, VII+)**, pri smeri **Bu-
tec in butec in butec (250 m, VI)** pa
se jima je pridružila še Tjaša Jelovčan
(AO Kranj). Izvirna imena, ni kaj. Sicer
pa Matija pravi, da vse smeri poteka-
jo v zelo dobri skali, praviloma boljši
kot pri nas. Za varovanje so zelo ko-
ristni metulji in zatiči, le tu pa tam se
potrebuje kak klin.

Matija pa je bil aktiven tudi v Španiji,
in sicer v Picos de Europa sta z An-
drejem Ježem (AK Črna) preplezala

novo smer **Despacito (300 m,
VI+/V)**. Matija je še dejal, da je smer
nastala po pomoti in da gre za pleza-
nje v zelo krušljivi skali, kar je verjetno
razlog, da je bila linija še prosta.

15. septembra sta z brniškega letali-
šča proti Nepalju odletela Luka Stra-
žar (Akademski AO) in Nejc Marčič
(AO Radovljica). Njun cilj je **Annapur-
na I**, ki je z 8091 metri deseti osemti-
sočak iz elitne družbe vrhov, višjih od
8000 metrov. Sicer je bila Annapurna
prvi osemtisočak, na katerega je sto-
pila človeška noga. 3. junija 1950 sta
se na vrh povzpela Maurice Herzog
in Louis Lachenal. Dosežek je še to-
liko bolj spoštovanja vreden, saj je bil
dosežen brez dodatnega kisika. Dru-
gi uspešen vzpon je Annapurna do-
živela šele leta 1970, ko so se nanjo
povzpeli Britanci, in sicer kar z dveh
strani. Po *normalki* so se vzpeli člani
vojaške odprave, čez južno steno pa je
alpiniste vodil slovit Chris Bonington.

*Novice je pripravil
Peter Bajec - Poli.*

PLANINSKA
ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Enaindvajsetega septembra, dan pred
letošnjo koledarsko jesenjo, je PZS
sklicala sedemnajsto sejo Upravnega
odbora (UO) PZS. Na seji so med dru-
gim obravnavali poročilo o članstvu
v letu 2017, osnutek sprememb člana-
rine 2018, finančno poslovanje PZS za
obdobje od januarja do julija 2017, pre-
dlog za opustitev nekaterih planinskih
poti, spremembe in dopolnitve kata-
stra planinskih poti, mednarodno so-
delovanje PZS in v okviru le-tega tudi
predvideno vsebino letošnje redne
seje Mednarodnega združenja planin-
skih organizacij (UIAA), ki bo 21. okto-
bra v Iranu. Predstavili so aktivnosti
delovne skupine Planinstvo za invalide,
informacije o delovanju komisij PZS in
o novem Zakonu o športu.

PZS je v okviru projekta Sloveni-
ja planinari objavila posebno spletno
stran z zemljevidom in s koledarjem
dogodkov na temo pohodništva, pla-
ninske orientacije, turnega kolesarstva

in športnega plezanja. Dogodki potekajo od 1. septembra do 30. oktobra 2017. Več na: <https://slovenijaplaninari.pzs.si/koledar.php>.

Konec septembra je v Planinskem domu na Uštah - Žerenku potekalo pilotno usposabljanje vodnikov PZS in mentorjev planinskih skupin na temo planinstvo za invalide.

Mladinska komisija je v Planinskem učnem središču Bavšica med 22. in 24. septembrom organizirala Seminar družabnosti, med 24. in 28. septembrom pa študentski tabor. Pozvali so k zbiranju predlogov za podelitev državnih priznanj v mladinskem sektorju in k prijavi na razpis Zavarovalnice Triglav in njihovega zavoda Vse bo v redu Mladi upi za nadarjene mlade športnike, umetnike, znanstvenike in športnike invalide. Na 29. državnem tekmovanju Mladina in gore se bodo 20. januarja 2018 v Trzinu pomerile najboljše štiričlanske ekipe osnovnošolcev z regijskega tekmovanja, ki bo 11. novembra, in dvočlanske ekipe srednješolcev.

Vodniška komisija je ponovno povabila k posredovanju predlogov za najvišje vodniško priznanje VK PZS za leto 2017.

Gospodarska komisija (GK). V akciji PZS in Siol.net Naj planinska kočica 2017 je največ glasov prejel Roblekov dom na Begunjsčici (PD Radovljica); več o tem v Pogovoru z oskrbnikom v naslednjem *Vestniku*.

GK je objavila razpis za nakup UV-sterilizatorjev za pitno vodo v planinskih kočah.

23. septembra je na Domu na Menini planini (PD Gornji Grad), Domžalskem domu na Mali planini (PD Domžale) in na Koči na Planini pri Jezeru (PD LPP) potekal dan odprtih vrat in vodena predstavitev okoljsko-energetskih naložb v teh kočah.

Komisija za planinske poti (KPP). Komisija za evropske pešpote Slovenije je med 13. in 16. septembrom v sklopu projekta Slovenija hodi in mednarodnega leta turizma organizirala popotovanje po Evropski pešpoti E6 od Mozirja do Radelj.

Komisija za varstvo gorske narave je 23. in 24. septembra pripravila zaključek letošnjega, sicer že 15. usposabljanja za varuha gorske narave (VGN) v Koči na Loki pod Raduho.

Odbor VGN pri MDO PD Posočja je v sodelovanju z Odsekom VGN PD Nova Gorica 30. septembra in 1. oktobra organiziral naravovarstveno akcijo v Krnskem pogorju

Komisija za alpinizem (KA) je poročala o alpinistični odpravi Rangtik 2017, ki so jo sestavljali vodja Matija Jošt - Matic (AO Celje Matica) in člana Matjaž Dušič (AK Rinka, AO APD Kozjak Maribor) in Tomaž Žerovnik (PK Rifnik Šentjur). Na pot so pospremili Luko Stražarja (Akademski AO) in Nejc Marčiča (AO PD Radovljica), dobitnika zlatega cepina za vzpon Sanjači zlatih jam na K7 west, sicer pa vodjo in člana alpinistične odprave Anapurna 2017, ki se vrača domov 16. novembra. Za glavni cilj sta si zadala vzpon v alpskem slogu v zahodni steni Anapurne I, 8091 m. KA je objavila razpis za zimski tabor KA za perspektivne alpiniste in alpinistke v Chamonixu (14.-21. oktober 2017). Konec septembra je na Peci potekal plezalni tabor za alpiniste, poročali pa so še o udeležbi na mednarodnem poletno-plezalskem srečanju BMC v zahodnem Cornwallu. Na spletni strani KA in PZS najdete tudi informacije o alpinističnih solah v prihajajočih mesecih.

Komisija za športno plezanje (KŠP) je objavila seznam šol športnega plezanja za otroke, mladino in odrasle ter povabila na finalno tekmo svetovnega pokala v težavnostnem plezanju, ki letos že 22-ič zapored gostuje v Kranju. Najboljši športni plezalci se bodo pomerili v dvorani Zlato polje 11. in 12. novembra. 26. avgusta, na četrti tekmi svetovnega pokala 2017 v težavnostnem plezanju v Arcu je Janja Garnbret zasedla tretje mesto. Janja je v Arcu prejela prestižno nagrado za tekmovalne dosežke Arco Rock Legends 2017; športni novinarji so jo namreč izbrali za dobitnico t. i. plezalnega oskarja za najboljšo tekmovalko v pretekli sezoni. Garnbretova, druga v skupnem seštevku svetovnega pokala 2017 v balvanih, je 16. septembra v Stuttgartu osvojila drugo mesto na prestižni balvanski tekmi Adidas Rockstars 2017. Slovenijo je na tekmovanju zastopalo sedem povabljenih članov slovenske reprezentance v športnem plezanju. V avstrijskem Innsbrucku je od 30. avgusta do 10. septembra potekalo svetovno mladinsko prvenstvo.

V Slanju na Češkem pa je bilo 15. in 16. septembra evropsko mladinsko prvenstvo 2017 v balvanskem plezanju, Urška Repušič (ŠPO APD Kozjak) je osvojila srebro v skupnem seštevku evropskega mladinskega pokala v balvanih.

KŠP je pozvala mlade športnike in športnice k prijavi na razpis za pridobitev in podaljšanje športne stipendije za 2017-2018, ki ga je objavil Olimpijski komite Slovenije - ZŠZ v sodelovanju z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport ter Fundacijo za financiranje športnih organizacij v RS.

Komisija za gorske športe je organizirala *drytooling* akademijo 2017, na kateri so 14. in 15. oktobra v Trbovljah svoje izkušnje z udeleženci delili slovenski in hrvaški inštruktorji, prekaljeni *drytooling* in ledni plezalci Janez Svolfšak, Vili Guček, Mario Musulin in Damir Behlič.

Komisija za turno kolesarstvo (KTK) in Turnokolesarski odsek PD Tržič sta 30. septembra povabila na jesensko turo KTK iz Grahovš do planine Konjščica in Planinskega doma pod Storžičem.

Planinska založba PZS je izdala ponatis razprodanega literarnega dela Čez rob. Delo Vladimirja Habjana, izkušenega gornika, gorskega reševalca, prekaljenega pisca in odgovornega urednika *Planinskega vestnika*, opisuje, kako (čez)robno je nehvaležno delo gorskega reševalca. Glavna tematika petnajstih kratkih zgodb je gorsko reševanje, alpinizem in ostale splošne planinske teme.

PZS in Gorska enota Policije sta že tretjič sodelovali pri ozaveščanju obiskovalcev gora; letos so se inštruktorjem planinske vzgoje pridružili tudi nadzorniki TNP. Skupne akcije so izvedli na območjih Mangarta, Male Mojstrovke in na poti iz Zadnjice proti Doliču.

PZS je poročala o skupnem dogodku planincev in gorskih reševalcev zadnje avgustovsko nedeljo v Kamniški Bistrici v sklopu vseslovenske družbeno odgovorne akcije Očistimo naše gore, zadnji letošnji dogodek v okviru te akcije pa je bil 30. septembra na Rašici.

Na spletni strani so povabili na nepalski večer z alpinistoma in zakoncema Marijo in Andrejem Štremfelj, ki je bil v Knjižnici Otona Župančiča 14. septembra. Filmskim ustvarjalcem pa je

V kulturnem programu so zbrane navdušili mladi iz OŠ Brusnice.

Foto: Zdravko Damjanovič – Somy

bilo namenjeno posredovano vabilo k prijavi filmov na 12. festival goriškega filma, ki bo od 26. februarja do 4. marca 2018. Rok za oddajo filmov je 10. november 2017.

PZS je objavila vest za člane PZS, da jim Adriatic Slovenica nudi možnost ugodnejšega zavarovanja otrok in mladine. S kodo PZS2017, ki velja do 30. novembra 2017, prejmejo dvajsetodstotni popust pri sklenitvi nezgodnega zavarovanja otrok in mladine. Izšla je tretja številka letošnjih e-novic Evropske popotniške zveze (ERA). Planinske kočice v visokogorju se pospešeno zapirajo, zato se pred odhodom v hribe pozanimajte o odprtosti planinske kočice na vaši poti. Informacije o kočah najdete na spletni strani www.pzs.si/koce.php. Prav tako pred odhodom ne pozabite preveriti vremenske napovedi, stanja planinskih poti in podatkov o snežni odeji ter nato prilagodite svoje pohode temu in svoji psihofizični pripravljenosti.

Zdenka Mihelič

Srečanje planincev Dolenjske in Bele krajine

Planinci, združeni v Meddruštvenem odboru planinskih društev (MDO PD) Dolenjske in Bele krajine, so imeli v soboto, 27. maja, na Planinskem domu pri Gospodični na Gorjancih svoje tretje srečanje. Letos je bil organizator Planinsko društvo Krka Novo mesto. Planinci so prišli iz različnih smeri, najbolj oddaljeni iz Novega mesta, Kostanjevice, Semiča, Črnomlja in Metlike. Najbolj zgodaj so vstali Črnomlajci, ki so krenili že ob 2. uri zjutraj. Približno 180 zbranih udeležencev je prisluhnilo pozdravnim nagovorom. V kulturnem programu so nas s svojim samozavestnim nastopom navdušili učenci OŠ Brusnice in Brusniški Maček. Simpatične osnovnošolce je pred mikrofonom zamenjal kar Krjavelj, ki je prisotne pozabaval z aktualnimi domislicami. Za zaključek je predsednik PD Krka Novo mesto Anton Progar ekipi dvanajstih jeklenih planincev, ki so ob petdesetletnici

Trdinove poti pot prehodili v štirih dneh, svečano podelil značke in potrjene izkaznice. Zaigral je še duet Andreja Bajuka, ki je planince zavrtel v plesne takte vesele glasbe.

Zdravko Damjanovič – Somy

PD Gorenja vas skrbi za tradicijo in mlade planince

Planinska krožka v okviru Planinskega društva Gorenja vas delujeta na Osnovni šoli (OŠ) Ivana Tavčarja Gorenja vas in na OŠ Poljane. V Gorenji vasi za vsako leto številčnejšo skupino učenk in učencev od 6. do 9. razreda skrbita mentorici planinske skupine Neža Erznožnik in Darja Krek, na poljanski osnovni šoli pa mlade planince v dveh starostno različnih skupinah od 1.–2. razreda in od 3.–5. razreda navdušujeta mentorici Alenka Jelovčan in Katja Zorko. Gorenjevaški mladi planinci se na pohode podajajo ob vikendih, če jim je vreme pozimi naklonjeno, tudi na dvodnevni planinski tabor, teoretičnega znanja pa se v veliki meri naučijo kar na pohodih samih. Vsako šolsko leto obiščejo okoliške hribe in bolj oddaljene gore, najbolj zažele na pa je septembrska dvodnevna tura v visokogorje. V šolskem letu 2016/17 so se odpravili na Krn s planine Kuhinja prek planine Leskovca do Rdečega roba in prek Batognice na vrh Krna, sestopili pa so mimo Krnskega jezera, Prehodcev proti Zatoľminu in vmes tudi veliko zvedeli o soški fronti. Letos so se povzpeli na Slemenovo špico iz Tamarja. Najmlajši iz poljanske osnovne šole so se lansko šolsko leto povzpeli na Jamnik, Možic, Lajnar in Škofje, starejši pa na Slavnik, Črni vrh in Javorč, vsi skupaj pa so obiskali Jezersko, Ravensko Kočeno in razgledno točko Na prodih. Ob sestopu so spoznali tudi osnove preživetja v naravi in prve pomoči. V tem šolskem letu prav tako načrtujejo pestre pohode.

PD Gorenja vas pa ne pozablja tudi na tradicijo. Letošnjega 7. maja smo se podali že na 41. spominsko-rekreativni pohod na 1562 metrov visoki Blegoš, kjer je zavihrala slovenska zastava, na osrednji prireditvi pri koči tega poljanskega lepota pa je zapel operni pevec Tone Habjan, zbrane sta nagovorila predsednik PD Gorenja vas Rafael Krvin in osrednji govornik Drago Štefe, z iskrihostjo pa so navdušili otroci poljanske in gorenjevaške šole. Naslednje leto,

Mladi planinci OŠ Poljane na razgledni točki Na prodih nad Jezerskim
Arhiv PD Gorenja vas

Franci Ekar in Frank Urs Müller
Arhiv Francija Ekarja

predvidoma 6. maja, bo že dvainštirideseti pohod, zato že sedaj vabljeni k nam.

PD Gorenja vas

NOVICE

Planinska zveza Nepala ima novega predsednika

Na letošnjem zasedanju Planinske zveze Nepala (NMA) 5. avgusta so potekale tudi volitve predsednika. Za novega predsednika je bil izvoljen Santa Bir Lama, dolgoletni menedžer in podjetnik na področju turizma. Njegov protikandidat je bil Zimbu Zangbu Sherpa. Izvolili so tudi izvršni odbor, ki ga sestavljajo podpredsednika, generalni sekretar, sekretar, finančnik in osem članov odbora. Novi predsednik NMA Santa Bir Lama je bil do zdaj v izvršnem odboru NMA, ki ga je vodil dosedanji predsednik Ang Tshering Sherpa. Planinska zveza Slovenije (PZS) in NMA sodelujeta že dolgo let (slovenska šola za gorske vodnike v Manangu, slovenski del v gorniškem muzeju v Nepalju ...), v letu 2003 pa sta podpisali tudi uradni sporazum, ki sta ga leta 2010 po politični preureditvi Nepala iz kraljevine v republiko ustrezno osvežili. Naj se dobro sodelovanje in slovensko-nepalsko prijateljstvo tudi po izvolitvi novega predsednika NMA nadaljuje.

Pred petdesetimi leti na Pik Leninu

Štirinajstega avgusta je minilo 50 let od prvega slovenskega vzpona na

Pik Lenin, na katerega so se povzpeli Ante Mahkota, Franci Ekar, Barbka Ščetinin - Lipovšek in Peter Ščetinin, 16. avgusta pa sta na vrhu pamirskega sedemtisočaka stala še Sandi Blažina in Pavle Dimitrov. Vodja odprave Miha Potočnik se je zaradi poškodbe obrnil pred vrhom. Takrat je bil to prvi osvojeni sedemtisočak alpinistov tedanje Jugoslavije. Ob zlatem jubileju so se v ponedeljek, 14. avgusta, v Slovenskem planinskem muzeju v Mojstrani srečali člani te odprave, med njimi Franci Ekar, Pavle Dimitrov in Peter Ščetinin, dva tedanja člana sta že pokojna, dva pa v letih oziroma bolna. Dosežek leta 1967 na 7134 metrov visoki vrh je bil podlaga za nadaljnje alpinistične vzpone in odprave, ki so dosegale uspehe v visokih ostenjih.

Nekdanji predsednik Planinske zveze Švice v Sloveniji

Frank Urs Müller, nekdanji predsednik Planinske zveze Švice (SAC) med letoma 2005 in 2013, se je v času svojega letošnjega dopustovanja mudil v Sloveniji, kjer ga je za kratek čas gostil tudi nekdanji predsednik PZS Franci Ekar, predsednik PZS med letoma 2001 in 2010. Nekdanji predsednik SAC Müller si je ogledal številne slovenske kulturne in naravne lepote, povzpel pa se je tudi na Triglav, si ogledal Bled, Bohinj, Ljubljano, Trento, Piran, Kras, Kranj ... Nekdanja predsednika sta se dotaknila tudi jubileja 75-letnega Petra Habelerja, avstrijskega vrhunskega alpinista in himalajca, ki je pred 48 leti začel plezati z Reinholdom Messnerjem, s katerim sta se leta 1978 kot prva

povzpela na vrh Everesta brez uporabe dodatnega kisika. Habeler kljub letom še vedno skrbi za popularizacijo in razvoj sodobnega in klasičnega alpinizma. Tako je lani pri svojih 74 letih z Davidom Lamo ponovil vzpon na Eiger po severni steni.

Naj dodamo še, da je bil Müller s svojo podporo in pozitivnim mnenjem še posebej zaslužen za podelitev nagrade fundacije kralja Alberta I. za izjemne in trajne dosežke, ki imajo pomemben vpliv na gorski svet in zaščito Alp, Slovenskemu planinskemu muzeju.

Zdenka Mihelič

Life naturaviva: Biodiverziteteta – umetnost življenja

Slovenija ima zaradi ohranjene narave in bogate biotske raznovrstnosti med evropskimi državami največji delež zavarovanih površin. Na to dejstvo smo lahko upravičeno ponosni, hkrati pa ob smotrnem ravnanju in s sodelovanjem to izjemno kvaliteto Slovenije lahko ohranimo za zanamce ter jo istočasno postavimo za temelj zelenemu turizmu in celotnemu trajnostnemu razvoju gospodarstva na teh območjih. V Javnem zavodu Triglavski narodni park smo prepričani, da so vsebine na področju informiranja, ozaveščanja in izobraževanja ključne za omenjeni razvoj zavarovanih območij. S tem namenom vse leto organiziramo raznoliko paleto aktivnosti, namenjeno različnim ciljnim skupinam.

S pomočjo projektov EU te vsebine lahko nadgradimo in pomnožimo ter tako lažje dosežemo številnejšo ciljno publiko. S tem namenom smo v sodelovanju z devetimi projektnimi partnerji v letu 2016 pripravili in objavili projekt LIFE NATURAVIVA, ki je bil aprila 2017 odobren, septembra pa se je uradno tudi začel. Javni zavod TNP bo s pedagoško platformo z vsebinami, animiranimi filmom in številnimi naravoslovnimi delavnica mi nadgradil vsebine za vzgojno-izobraževalne dejavnosti; pripravljene bodo številne naravoslovne delavnice,

predavanja in filmski večeri, izvedene bodo ekskurzije in delavnice za turistični in kmetijski sektor ter v sodelovanju s partnerji pripravljene in izvedene razstave in drugi dogodki, ki bodo na ogled po vsej Sloveniji. Cilj je, da projektne aktivnosti dosežejo več kot milijon uporabnikov. Program LIFE je finančni inštrument, ki ga upravlja in financira Evropska komisija. LIFE je največji evropski finančni mehanizem, namenjen izključno ukrepom na področju varstva okolja, ohranjanja narave ter blaženja in prilagajanja podnebnim spremembam. Projekt LIFE NATURAVIVA bo trajal od septembra 2017 do septembra 2022. Vodilni partner je Nacionalni inštitut za biologijo, ostali projektne partnerji pa so: Inštitut Lutrak, Univerza v Ljubljani – Botanični vrt, Krajinski park Ljubljansko barje, Kozjanski regijski park, Krajinski park Goričko, GRM Novo mesto – Center biotehnike in turizma, Kmetijski gospodarska zbornica Slovenije, Notranjski regijski park in Javni zavod TNP. Projekt poleg komisije EU finančno podpira tudi Ministrstvo za okolje in prostor.

Majda Odar

U SPOMIN

Boris Kumer

(1959–2017)

Človeka, kot je bil Boris Kumer, član PD Idrija, je bilo vredno poznati. Bil je planinec, ljubitelj skritih brezpotij in velik gorski estet. Z njim je bilo nemogoče na hitro in površno opraviti. In to na kateremkoli področju, ne le glede gora, preko katerih sem pred leti v iskanju informacij končno prišel na sled večini neznanemu Šodrovcu

s hribovskega, oziroma BorKumu s starega spletnega foruma PZS. Boris je pod psevdonimom, ki razkriva njegovo veliko ljubezen – brezpotja v vsej svoji lepoti in kompliciranosti – objavil na desetine opisov. Ne običajnih, temveč pravih esejev, prežetih z gorsko mistiko in poželenjem odstiratelja skrivnosti. Žal je šlo s prenovo strani PZS marsikaj v nepovrat, pa tudi spletni forum tam ni nikoli več zaživel ...

Zaradi svojega znanja, skromnosti in nekonfliktnosti, kar je na današnjem spletu bolj izjema kot pravilo, je bilo nanj naslovljenih precej vprašanj. Vedno je odgovoril, a nikoli takoj in naravnost. Po žličkah in temeljito je razdajal široko znanje, zavedajoč se, da ponavljalcu tura ne bo nikoli toliko pomenila, če mu bo delo preveč olajšal. Želel je, da tudi drugi vidimo, ne samo gledamo.

Takole je zgledal delček enega njegovih zapisov: "Sreda, 12. julij 2006; odločitev med ostati sam doma in oditi sam od doma, je bila čudovito lahka. Polnoč me je ujela ob tlačniju vrvi v nahrbtnik, prvo svetlikanje pa že pri pobalinskem divjanju v smeri Gorenjske. Nič se ne bom opravičeval zaradi hitrosti, niti zato, ker sem zavrnil prijazno vabilo prijateljev na skupno turo. Hitel sem, kamor me je tako silno vleklo - v martuljške robé. Uresničiti sem si šel željo, pri kateri bi bila družba moje drage dobrodošla, a je njeno dežurstvo pomagalo pri pametni odločitvi, da ji tokrat raje odtegnem "užitke trpljenja". Prav posebnega, popolnoma prvinskega, planinsko presežnega ... Pravzaprav o omenjeni poti ni lahko pisati – doživeti jo je treba! Povsem mogoče je, da doživetje v celoti komu ne bi bilo všeč, da pa zase ne bi našel prav ničesar, tega ne morem verjeti! Taki na to pot sploh ne stopijo! Če pa slučajno le, jih takoj grobo zavrne! // ... in potem se začne. Nadaljevanje je eno samo iskanje prehodov. občutek izpostavljenosti je stalnica in oprimki radi ostanejo v rokah. Naj, le stopi se ne smejo podreti! Pot mi curlja. Sopara. Gaj redkih macesnov me vabi k počitku. Obsedim, a prežene me kaplja dežja, ki napoveduje naslednje. Že nekaj časa sem brez orientacijske oporne točke. Prav v nedrjih sem, nekje na pol ... Kaj pa

nazaj? Bi znal? Strmo plezanje navzgor bi bilo ob povratku strmo plezanje navzdol ... Odmislim! Nad mano se sem in tja vozita dva para rdečkastih ptic. Postovke. Dva para skupaj. Redkost. Kako fino bi bilo zdaj na termični vzgornik nasloniti krila in odleteti. Stena nad mano je mirna. Rušje v navpičnici skriva polico. Uh, kakšen prehod. Verjeti ne morem. Kako neki sta ga prvopristopnika Uroš Župančič in Dušan Vodeb našla prvič ... In tudi jaz, zdaj? Pod skalo, na polici, čepi skalnat možic in čaka na mojo družbo. Prisedem ..."

Boris je pot Planica–Pokljuka z obilico poizvedovanja in v več poskusih sam ponovil v celoti, z njegovo pomočjo pa kasneje tudi nekaj drugih ljubiteljev, ki so se navdušili nad "šodrovstvom". Če je tekla voda v grlo, si ga lahko tudi poklical naravnost s terena, ne enkrat je pomagal komu iz zagate. Pobrskal je po svojem foto spominu in ugotovil, kje se nahajaš in kam se moraš usmeriti, da boš ponovno vdel nit. Marsikdo ga je zato iz hvaležnosti namesto po imenu, klical Mentor, kar je sprejel skromno, z nasmeškom v glasu. Nikoli pokrovičeljski, vedno pripravljen poslušati in skozi tvoje besede podoživljati čas, ko je lahko še sam trl brezpotne orehe, seveda ne zgolj na poti PP, kajti celotni Julijci so bili njegova domena. V njegovem kraju človeku, ki ima na plečih tako življenjsko širino, čisto enostavno rečejo, da je "fejst dič". Kljub omenjeni komunikaciji je bilo le malo "vajencev", ki so uspeli tega mentorja osebno spoznati, čeprav so z njim veliko klepetali po telefonu ali si dopisovali preko spleta. Boris je kot človek iz malega kraja, v katerem le redko kateri lonec ostane pokrit s pokrovko, enostavno ljubil svojo zasebnost.

Ko mu je pred desetletjem na gorniški turi ponagajalo srce, so mu gore čez noč postale previsoke. Kako mu je bilo v duši, smo le slutili, sam ni nikoli potožil z besedico. Še vedno pa je, tako kot včasih za kakšno neuspelo turo, rekel: "Pa saj je leto še dolgo, in še bo let!" Jih bo Boris. Tvoji vajenci pa bodo med tem odrasli po svoje. Še zmeraj je bilo tako, mar ne?

Dušan Škodič

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

**Reševalni psi, vojaško gorništvu, o delu markacistov
INTERUJU**

**Mitja Kilar, Aljaž Anderle,
Danilo Cedilnik-Den, Hanzej Lesjak**

Z NAMI NA POT

Sekstenski Dolomiti, Slavnik

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

**JESENSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**

vsak petek ob 17.02 h
na radiu Ognjišče
z Blažem Lesnikom

<http://oddaje.ognjisce.si/dozivetja>

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore – ljudje.net

FJÄLLRÄVEN
BERGTAGEN

*Kolekcija, ustvarjena za
življenje nad gozdno
mejo – kjer drevesa ne rastejo
več, a raste vaš duh.*

